

σημειώσεις της στέπας

τεύχος δεύτερο • 2012

τέλος του καπιταλισμού ή

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΕΚΤΑΚΤΟΥ ΑΝΑΓΚΗΣ

Silvia Federici | George Caffentzis | Anselm Jappe
Robert Kurz | Julio Broca | Sasha Lilley | Ernie Larsen
Clandestina | Φώτης Τερζάκης | Δημήτρης Κωτσάκης

εκδόσεις των ξένων

σημειώσεις της στέπας 2

σημειώσεις της στέπας #2 ★ εκδόσεις των ξένων
Μάιος 2012, Θεσσαλονίκη

Μεταφράσεις και επιμέλεια κειμένων:

Λία Γυιόκα, Νίκος Νικολαΐδης, Παναγιώτης Μπίκας, Λεωνίδα Χαλκίδης, Σωκράτης Παπάζογλου

Περιεχόμενα

<i>Τέλος του καπιταλισμού ή κατάσταση εκτάκτου ανάγκης;</i>	5
<i>Το ερωτηματολόγιο</i>	10
Silvia Federici, George Caffentzis <i>Κρίση είναι η καθημερινότητα που ζούμε</i>	13
Anselm Jappe <i>Τα καλά και τα κακά νέα</i>	21
Robert Kurz <i>Ο τρόμος της κατάστασης εκτάκτου ανάγκης – πώς επιχειρείται να γίνει η Ελλάδα μια περίπτωση για παραδειγματισμό</i>	31
Julio Broca <i>Το κράτος-μέγγενη, η υπερσυσσώρευση, ο φασισμός και οι καθημερινοί άνθρωποι</i>	37
Sasha Lilley <i>Η τέταρτη παγκόσμια κρίση του καπιταλιστικού συστήματος</i>	49
Ernie Larsen <i>State of emergency</i>	69
Φώτης Τερζάκης <i>Η καπιταλιστική παράνοια μιας “ανάπτυξης” που δεν υπόσχεται πλέον τίποτα</i>	65
Δημήτρης Κωτσάκης <i>Διάλογος για την κρίση και την άμεση δημοκρατία</i>	73
clandestina <i>...και τότε ρίξαν τον κλήρο να δούνε ποιος θα φαγωθεί “για να ξεβρωμίσει ο τόπος”</i>	87

Τέλος του καπιταλισμού ή κατάσταση εκτάκτου ανάγκης;

Ακούμε εδώ και 2,5 χρόνια ότι η αιτία για τα όσα ζούμε σήμερα στην Ελλάδα είναι οι «διεφθαρμένοι πολιτικοί», το «πελατειακό σύστημα», το γεγονός πως για χρόνια «ζούσαμε πάνω από τις δυνατότητές μας».

Φράσεις όπως «ζούσατε πάνω από τις δυνατότητές σας» ή «the party is over» υπήρξαν τα στερεότυπα ιδεολογήματα που επιστράτευε τις τρεις τελευταίες δεκαετίες το ΔΝΤ κάθε φορά που επέβαλλε τη νέα αποικιοκρατία στις χώρες του τρίτου κόσμου μέσω της «κρίσης χρέους». Σήμερα όμως, με την καπιταλιστική παγκοσμιοποίηση και τη μεταφορά της παραγωγής σε χώρες έντασης της εκμετάλλευσης, το «ζούμε πάνω από τις δυνατότητές μας» περιγράφει προφανώς την πραγματικότητα για το σύνολο του ανεπτυγμένου κόσμου, καθώς σε όλη την επικράτειά του οι τράπεζες κατασκευάζουν «μελλοντικό χρήμα» μέσω των δανείων, έτσι ώστε οι δυτικοί καταναλωτές να αγοράζουν προϊόντα που άλλοι παρήγαγαν ή κατασκεύασαν. Τελικά ο ανεπτυγμένος κόσμος μοιάζει να παράγει κυρίως κρίσεις και τη διαχείρισή τους.

Όσο για τις έννοιες του «διεφθαρμένου πολιτικού» και του «πελατειακού συστήματος», αυτές προφανώς στερούνται νοήματος σε έναν κόσμο που κυβερνάται από τις πολυεθνικές και όπου μέχρι πρότινος ο καταναλωτισμός ήταν η υπέρτατη αξία. Μια άλλη ερμηνεία, που αποδίδει την καταστροφή στο χρηματιστικό κεφάλαιο και τις τράπεζες διαχωρίζοντάς τες από τον «παραγωγικό» καπιταλισμό είναι αφελής και μάλλον προκαλεί σύγχυση και οδηγεί σε θεωρίες συνωμοσίας, καθώς σε τελική ανάλυση τράπεζες, πολυεθνικές τροφίμων/φαρμάκων/ενέργειας/όπλων, καθώς και το πολιτικό προσωπικό που εφαρμόζει τις πολιτικές τους, είναι οι ίδιοι άνθρωποι και λέγονται παγκοσμιοποιημένος καπιταλισμός – όχι Σαρκοζύ, ούτε Μέρκελ (χωρίς αυτό να σημαίνει ότι στον κατήφορο στον οποίο ωθούνται οι δυτικοί καταναλωτές δεν θα υπάρχει διαστρωμάτωση, στο πλαίσιο της οποίας η γερμανική αστική τάξη διεκδικεί ρετιρέ). Μάλλον δεν είναι και τόσο επαναστατικό να διαμαρτύρεσαι γιατί η Γερμανία είναι πάνω από την Ελλάδα θεωρώντας ταυτόχρονα δίκαιο η Ελλάδα να είναι πάνω π.χ. από τη Βουλγαρία και τη Ρουμανία και παραγνωρίζοντας το γεγονός ότι στις «πρωτοπόρες» ΗΠΑ υπάρχουν ήδη εκατομμύρια άνθρωποι οι οποίοι ζούνε σε συνθήκες χειρότερες από ό,τι σε χώρες του λεγόμενου τρίτου κόσμου...

Αυτό που μοιάζει βέβαιο είναι ότι ο τρόπος ζωής στον οποίο είχαμε συνηθίσει τις τελευταίες δεκαετίες στον ανεπτυγμένο κόσμο αποτελεί παρελθόν και η

Ελλάδα τα τελευταία 3 χρόνια είναι πειραματόζωο για τη ριζική αυτή μεταβολή. Η υποβάθμιση του βιοτικού επιπέδου και η κατάργηση δικαιωμάτων και παροχών μοιάζει ειλημμένη απόφαση. Η Ελλάδα αποτελεί πεδίο δοκιμών τόσο για το πού μπορεί να φτάσει η συνολική υποβάθμιση της ζωής όσο και για τον τρόπο χειρισμού των αντιδράσεων των μέχρι πρότινος προνομιούχων καταναλωτών. Τι όμως πυροδότησε αυτήν τη μεταβολή; Πρόκειται για μια κρίση υπερσυσσώρευσης κολοσσιαίων διαστάσεων ή για μια διαδικασία μετάλλαξης του καπιταλισμού; Μήπως πρόκειται για συνδυασμό και των δύο; Η μετάλλαξη αυτή σε ποιο βαθμό γίνεται από επιλογή και σε ποιο βαθμό από ανάγκη; Μήπως πρόκειται για δομική κρίση του καπιταλισμού, που θα μπορούσε να σημάνει και το τέλος του, όπως υποστηρίζει ο Βαλερστάιν;

Αυτά τα ερωτήματα θέσαμε (με τη μορφή ερωτηματολογίου) σε μια σειρά από διεθνείς φίλους και φίλες, ζητώντας επίσης τη γνώμη τους τόσο για τις αρνητικές επιπτώσεις των υπό εξέλιξη μεταβολών στο κοινωνικό πεδίο (εθνικισμοί, αποδιοπομπαίοι τράγοι, μισαλλοδοξία) όσο και για τις δυνατότητές μας να υπερβούμε το υπάρχον σύστημα και να χτίσουμε έναν νέο τρόπο ζωής.

Ακολουθεί μια σύνθεση κάποιων από τις απαντήσεις...

Σύμφωνα με τον Anselm Jarre «σήμερα αντιμετωπίζουμε την κατάρρευση του συστήματος, την αυτοκαταστροφή, την εξάντληση, το ναυαγίο του», καθώς «[η] γνωστή μας “υπερσυσσώρευση του κεφαλαίου” περιγράφει αυτό ακριβώς το πρόβλημα. Πρόκειται για τη συνεχή διόγκωση της παραγωγής εμπορευμάτων η οποία προσπαθεί να αντιμετωπίσει το γεγονός ότι το κάθε εμπόρευμα περιέχει όλο και λιγότερη “αξία”, επομένως και υπεραξία, που μεταφράζεται σε χρέυμα (...) η πτώση αυτή της αξίας δεν μπορεί να αντισταθμίζεται επ’ αόριστον, και τελικά οδηγεί σε κρίση της συσσώρευσης του ίδιου του κεφαλαίου. Κατά τις τελευταίες δεκαετίες, η αποτυχημένη συσσώρευση έχει αντικατασταθεί από την προσομοίωσή της στη χρηματιστικοποίηση και το χρέος. Το κεφάλαιο, συντηρούμενο τώρα με μηχανική υποστήριξη, έχει φτάσει στα όριά του και η κρίση του μηχανισμού της αξίας φαίνεται ανεπίστρεπτη». Η σημερινή κατάσταση σύμφωνα με τον Jarre οφείλεται τόσο στην εγγενή αντίφαση του καπιταλισμού ο οποίος έφτασε στα όριά του, όσο και στην εξάπλωση του αυτοματισμού στην παραγωγή: «όσο περισσότερο χρησιμοποιεί κανείς μηχανές κι άλλα τεχνικά μέσα στην παραγωγή, τόσο λιγότερη αξία έχει το εμπόρευμα που παράγεται», θέση με την οποία συμφωνεί και ο Φώτης Τερζάκης: «η κρίση δεν οφείλεται τόσο σε αυτήν καθαυτήν τη χρηματοπιστωτική “κερδοσκοπία” όσο σε εκείνο που την έκανε αναπότρεπτη ως στρατηγική διάσωσης του καπιταλισμού: και αυτό είναι η επαναστατική αλλαγή στο επίπεδο των παραγωγικών δυνάμεων που έφερε η γενικευμένη εφαρμογή του αυτοματισμού. Χρειάζεται απείρως λιγότερη εργασία για να διατηρηθεί το σημερινό επίπεδο παραγωγής (που έχει έτσι κι αλ-

λιώς ένα όριο από την πλευρά των δυνατοτήτων απορρόφησής του) – αλλά μαζί με την “εξαέρωση” της ανθρώπινης εργασίας εξαερώνεται και το κέρδος που αυτή παράγει για το κεφάλαιο».

Οι Silvia Federici και George Caffentzis διαφοροποιούνται, επισημαίνοντας ότι «[η] παρούσα κρίση δεν είναι κρίση υπερσυσσώρευσης. (...) Όπως πολύ πειστικά υποστηρίζει και ο Alan Greenspan, το κεφάλαιο δεν υπολείπεται τρόπους να απο-συσσωρευθεί: Εφόσον μπορεί να κάνει πολέμους που ρουφάνε τρισεκατομμύρια δολάρια, σίγουρα δεν υπάρχει πρόβλημα υπερσυσσώρευσης». Και συνεχίζουν: «Όσο για τον δομικό χαρακτήρα της κρίσης, αυτός σίγουρα ισχύει. Το διεθνές κεφάλαιο διακινδύνευσε πολλά παγκοσμιοποιώντας τη διεθνή οικονομία και δημιουργώντας ένα σύστημα απόλυτης αλληλεξάρτησης. Μέχρι στιγμής αυτό έχει λειτουργήσει προς όφελός τους, περιορίζει ωστόσο πολύ ως προς τις δυνατότητες ελιγμών τους, όπως δείχνει ξεκάθαρα ο δισταγμός τους να αφήσουν την Ελλάδα να εξέλθει από την ευρωζώνη. (...) [Ο]ι τελευταίες τρεις δεκαετίες του καπιταλισμού ήταν δεκαετίες πρωταρχικής συσσώρευσης και προετοίμασαν το έδαφος για τη μετάλλαξη του κεφαλαίου. (...) Το ερώτημα λοιπόν αφορά σε κάτι που έχει ήδη ολοκληρωθεί και σχετίζεται πλέον με το παρελθόν. Είναι επίσης ξεκάθαρο ότι με τη χρηματιστικοποίηση και με άλλα στρατηγικά μέσα, ο καπιταλισμός έχει καταφέρει να μετατρέψει την πρωταρχική συσσώρευση σε μόνιμο δομικό χαρακτηριστικό της καθημερινής του αναπαραγωγής. Με τον ίδιο τρόπο διαιωνίζει την κρίση, αφού κρίση τώρα είναι η καθημερινότητα που ζούμε».

Μια παρόμοια ανάγνωση για τη δημιουργία ενός νέου παραδείγματος όπου η κρίση θα είναι η νέα καθημερινότητα υπάρχει και στο κείμενο του Robert Kurz: «τα όρια της πιστοληπτικής ικανότητας εξαντλήθηκαν ακόμη και στα ίδια τα δυτικά κέντρα. Κρίσεις χρέους, όπως αυτές που καταγράφονται παντού στα δυτικά κέντρα, ως τώρα τις συναντούσαμε μόνο στις περιφερειακές ζώνες της παγκόσμιας οικονομίας. Έτσι εισάγεται στην ημερήσια διάταξη μια ποιοτικά διαφορετική διαχείριση κρίσεων στις μητροπόλεις, η οποία μετατοπίζει το βάρος από την εξωτερική στην εσωτερική κατάσταση εκτάκτου ανάγκης. Εκτός από τους απρόβλεπτους περιθωριακούς πληθυσμούς στις παραμελημένες εσωτερικές αυλές του παγκοσμίου κεφαλαίου, πρέπει τώρα να μπουνε στο στόχαστρο και τα μεσαία στρώματα».

Όσο για τον αν η παρούσα δομική κρίση θα μπορούσε να αποβεί και μοιραία για τον καπιταλισμό, η Sasha Lilley επισημαίνει: «[E]ίναι και ανόητο να πιστεύουμε ότι τα όρια στη συσσώρευση, ή το ξετύλιγμα των σιδηρών νόμων της ιστορίας, ή η αλληλουχία των οικονομικών κυμάτων, θα εμποδίσουν τον καπιταλισμό να συνεχίσει και θα γίνουν η αιτία της κατάρρευσής του. Η δύναμη του καπιταλισμού είναι ο τρομερός και τεράστιος δυναμισμός του, η ικανότητά του να παρακάμπτει εμπόδια και περιορισμούς στο δρόμο του. Ο καπιταλισμός, αντί να σταματά

μπροστά σε αναπόδραστα αδιέξοδα, συχνά βρίσκει την έξοδο ανοίγοντας νέους δρόμους για τη συσσώρευση. Οι κρίσεις, τις οποίες πολλοί ιδεολόγοι της κατάρρευσης περιμένουν με ενθουσιασμό, ελπίζοντας ότι ολόκληρο το οικοδόμημα θα ανατραπεί, είναι στην πραγματικότητα στιγμές καταστροφής, μέσα από τις οποίες το σύστημα ανανεώνεται – προετοιμάζοντας την επόμενη κρίση».

Σε παρόμοια κατεύθυνση, ο Δημήτρης Κωτσάκης: «Μην ξεχνάμε ότι η κρίση, κατά την κύρια διάστασή της, είναι μια εγγενής στο κεφαλαιοκρατικό σύστημα διαδικασία “εξυγίανσής” του: μια διαδικασία απαλλαγής του από “νοσηρές” οικονομικές καταστάσεις, επιχειρηματικές μονάδες, σχέσεις και ικανότητες εργασίας και, βεβαίως, μείωση της αξίας της εργατικής δύναμης στο επίπεδο που διασφαλίζει την παραγωγή της απαιτούμενης υπεραξίας. (...) Αν η κρίση της δεκαετίας του 1930 οδήγησε στο κοινωνικό κράτος, και η κρίση της δεκαετίας του 1970 οδήγησε στην αποδόμηση-ανασύνταξη του κράτους αυτού, η σημερινή κρίση, η τρίτη στην αναδυόμενη διαλεκτική, δεν θα οδηγήσει στην αποκατάσταση του αρχικού κοινωνικού κράτους. Εκείνο ήταν κράτος ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΡΟΝΟΙΑΣ για τη γενική απασχόληση, την υγεία και την παιδεία. Το σημερινό είναι κράτος ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ-ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΠΡΟΝΟΙΑΣ για τη βιώσιμη εκμετάλλευση και την αποτελεσματική καταστολή».

Ο Anselm Jarpe επισημαίνει: «Μπορούμε πάντως να προβλέψουμε μια μακρά περίοδο παρακμής της καπιταλιστικής κοινωνίας, με νησίδες, συχνά περιτειχισμένες, όπου θα συνεχίζεται η καπιταλιστική αναπαραγωγή από τη μια, και από την άλλη με απέραντες εκτάσεις καμένης γης, όπου οι υπήκοοι του μετα-εμπορευματικού καθεστώτος θα προσπαθούν να επιβιώσουν όπως όπως».

Στο ίδιο πλαίσιο, γράφει ο Julio Broca: «[Τ]ο κύριο πρόβλημα δεν είναι η υπερσυσσώρευση και οι νέες νεοφιλελεύθερες αγορές που αυτή απαιτεί, το κύριο πρόβλημα δεν είναι ούτε το αίτημα για πιο δίκαιη κατανομή. Το κύριο πρόβλημα είναι ότι η ταξική πάλη μπορεί να εκτραπεί σε εθνικιστική διαμάχη, φτάνοντας ακόμα και σε πόλεμο (...) Επιπρόσθετα, ο πόλεμος ιστορικά έχει υπάρξει μια δοκιμασμένη μέθοδος επανενεργοποίησης της καπιταλιστικής οικονομίας».

Ο Φώτης Τερζάκης προειδοποιεί: «Η μισαλλοδοξία είναι αντίθετα πανταχού παρούσα, και αναπαράγεται σαν καρκίνος ιδίως μεταξύ των ανίσχυρων, των λεγόμενων καθημερινών ανθρώπων, οι οποίοι σε συνθήκες ακραίας βιοτικής ανασφάλειας όπως η σημερινή γίνονται αληθινός εφιάλτης για τους ομοίους τους, συνήθως τούς ακόμη πιο ανίσχυρους κι εξαθλιωμένους. Άνεργοι, φτωχοί, μετανάστες, ξένοι και απόβλητοι κάθε είδους είναι βολικοί αποδιοπομπαίοι τράγοι για τα συλλογικά δεινά».

Ο Robert Kurz επισημαίνει: «Αποτελεί ευτύχημα ότι τα απολυμένα και αποκληρα παιδιά του κεφαλαίου δεν είναι κι οι καλύτεροι άνθρωποι, και έτσι, αντί να επιτεθούν στις απαράδεκτες συνθήκες διαβίωσής τους, προτιμούν να επιτεθούν στους συνανθρώπους τους» και προσθέτει ότι «την απλά και μόνον αντι-

γερμανική οργή των Ελλήνων, οι γερμανοί σωβινιστές των εξαγωγών τη γράφουν στ' αρχίδια τους, μια που το αναγκαίο πογκρόμ κατευθύνεται στην πραγματικότητα ενάντια σε πρόσφυγες ή μετανάστες, όπως έχει αποδειχτεί στην πράξη μέχρι τώρα στην Ελλάδα – και όχι μόνον».

Όπως αναφέρει χαρακτηριστικά ο Anselm Jarre, η «ανθρωπολογική οπισθοδρόμηση» που προξένησε ο καπιταλισμός, κυρίως τις τελευταίες δεκαετίες, έχει πλήξει και αυτούς που θα μπορούσαν ή θα ήθελαν να τον πολεμήσουν». Σε αυτό το πλαίσιο, ο Δημήτρης Κωτσάκης επισημαίνει ως ζητούμενο την «άμεση συγκρότηση ενός μορφωτικού κινήματος που θα αμφισβητεί τη σημερινή κοινωνία», καθώς «ένα κίνημα αλλαγής του πολιτικού συστήματος δεν έχει ουσιαστικό περιεχόμενο αν δεν εγγράφεται σε ένα προγενέστερο κίνημα πολιτισμικής αλλαγής του συνολικού κοινωνικού συστήματος» και αφού «οι απόπειρες αλλαγής της πολιτικής ζωής που δεν θεμελιώνονται σε αλλαγές στην καθημερινή ζωή, οδηγούν σε κατασκευές κενών πολιτικών τύπων». Τα καθήκοντα αυτού του κινήματος σκιαγραφούνται από τον Anselm Jarre: «Με τις αλυσιδωτές καταστροφές που θα 'ρθουν με τις ολοένα και εντεινόμενες οικονομικές, οικολογικές και ενεργειακές κρίσεις, είναι βέβαιο ότι ο κόσμος θα εξεγείρεται γι' αυτά που θα παθαίνει. Το ζήτημα είναι όμως πώς θα αντιδράσει. Θα πουλήσει ναρκωτικά και θα εκπορνεύσει την κόρη του, θα κλέψει τα καρότα από τον βιοκαλλιεργητή, θα γίνει μέλος καμιάς πολιτοφυλακής, θα οργανώσει την ανώφελη δολοφονία του τάδε τραπεζίτη ή πολιτικού, θ' αρχίσει να κυνηγάει μετανάστες; Θα φροντίσει για τη δική του επιβίωση μέσα στο γενικό χαμό, θα συμμετάσχει σε λαϊκιστικά και φασιστικά κινήματα που θα παραδίδουν τους υπευθύνους στην εκδίκηση του όχλου; Ή αντίθετα θα ασχοληθεί με τη συλλογική οικοδόμηση ενός καλύτερου τρόπου ζωής πάνω στα ερείπια του καπιταλισμού; Δεν θα τρέξουν όλοι να πραγματοποιήσουν την τελευταία αυτή επιλογή, αφού είναι και η πιο δύσκολη. Αν δεν καταφέρει να πάρει αρκετούς ανθρώπους με το μέρος της, η επιλογή αυτή θα συντριβεί. Ποια είναι η δουλειά μας σήμερα; Να φροντίζουμε ώστε οι συγκρούσεις, που θα προκύπτουν συνεχώς, να μπαίνουν στον ίδιο δρόμο».

Οι Silvia Federici και George Caffentzis αναγνωρίζουν ως βασικό ζήτημα τον βαθμό στον οποίο «οι εναλλακτικές προτάσεις μπορούν να δημιουργήσουν κοινούς στόχους και πώς μπορούν να καταργήσουν τους υφιστάμενους διαχωρισμούς, όπως τους διαχωρισμούς π.χ. σε πολίτες και μετανάστες, σε άντρες και γυναίκες. Αυτοί οι διαχωρισμοί αποτελούν τις αιτίες ρήξης και διάσπασης κάθε κινήματος (...) η προσέγγιση της καπιταλιστικής κρίσης θα πρέπει πάντοτε να συνδέεται με τις δυνατότητες που έχουμε να ανοίξουμε ένα ρήγμα στο οποίο να χτίσουμε νέες σχέσεις. Από αυτήν την άποψη, πιστεύουμε ότι οι νέες μορφές αγώνα θα είναι τα νήματα που θα ξηλώσουν ολόκληρο το σύστημα».

Κλείνουμε αυτό το (εν πολλοίς αυθαίρετο) κολάζ απόψεων με τον μαγικό λόγο της Οαχάκα τον οποίο βρίσκουμε στον επίλογο που διάλεξε για το κείμενο

του ο Julio Broca: «Το κεντρικό ζήτημα σε όλες τις εξεγέρσεις είναι η ανάκτηση της κεντρικής θέσης του κοινού μας τόπου, του συγκεκριμένου, παίρνοντας τον λόγο και μιλώντας για τον πόνο μας και πώς να τον ξεπεράσουμε. Οι εξεγέρσεις εκτοπίζουν το αφηρημένο και το μεγαλομανές από την κεντρική θέση. Οι σημερινές εξεγέρσεις εκτοπίζουν μέσω της κριτικής την κεντρική θέση της συσσώρευσης, του κράτους, των δομών και των υπερδομών, της δίψας για εξουσία που μεταμφιέζεται σε αφηρημένες έννοιες (όπως το χρηματιστήριο ή η σταθερότητα του ευρώ). Το κεντρικό θέμα των εξεγέρσεων στην ιστορία, μέσα στη λάμψη της χειραφετημένης ανθρωπότητας, αν τελικά υπάρχει κάποιο κεντρικό θέμα, είναι οι σύντροφοί και οι συντρόφισσές μας – “σύντροφος” είναι μια λέξη που προέρχεται από τα λατινικά και ελληνικά και σημαίνει εκείνους με τους οποίους μοιραζόμαστε το καθημερινό μας ψωμί. Το κεντρικό ζήτημα σε όλες τις εξεγέρσεις της ιστορίας είναι η μαγεία της ζωής εν μέσω του ανέφικτου: είναι μια ηλικιωμένη γυναίκα η οποία, σε μια κοινότητα που πολιορκείται από τον στρατό, πολλαπλασιάζει το ψωμί και μετατρέπει το νερό σε κρασί, πάντα με αγάπη και φροντίδα παρά τον κίνδυνο, και με την ομορφιά στην έκφρασή της παρά τη φρίκη του κόσμου».

*εκδόσεις των ξένων
Μάιος 2012*

Το ερωτηματολόγιο

1. Η παρούσα κρίση έχει περιγραφεί από κάποιους ως κρίση υπερσυσσώρευσης. Συμφωνείτε; Προτείνετε διαφορετική προσέγγιση;

2. Η παρούσα κρίση έχει περιγραφεί από κάποιους ως δομική κρίση που πιθανώς θα οδηγήσει στο τέλος, στην αυτοκαταστροφή του καπιταλισμού, ενώ από άλλους ως ένας νέος κύκλος συσσώρευσης που οδηγεί στη μετάλλαξη του καπιταλισμού, στην ενδυνάμωση και στη διαιώνιση του.

Συμφωνείτε με κάποια από τις προσεγγίσεις αυτές ή προτείνετε κάποια διαφορετική προσέγγιση;

3. Θεωρείτε πιθανό να εμφανισθούν φαινόμενα αντίστοιχα με εκείνα που συνόδευσαν την κρίση του μεσοπολέμου (φασισμός, εθνικοί διχασμοί, μισαλλοδοξία); Ποιες θα ήταν οι πιθανότερες προφάσεις και αφορμές (μεταναστευτικό, αναβίωση εθνικισμών, «ισλαμική τρομοκρατία»...);

4. Η κρίση οδηγεί αρκετούς σε δημιουργικές κινήσεις όπως καταλήψεις στέγης, δίκτυα αλληλοβοήθειας και ανταλλαγής, συνεταιρισμούς παραγωγών, εργασιακές κολλεκτίβες. Θα μπορούσαν τέτοιες προτάσεις να μην αποτελέσουν απλά πρόσκαιρη και αφομοιώσιμη ανακούφιση από τα δεινά της ανέχειας και να γίνουν πραγματικά ανατρεπτικά προτάγματα;

Ποιες είναι οι γραμμές άμυνας που θα έπρεπε να τεθούν (π.χ. υπεράσπιση κοινών, εναντίωση σε ιδιωτικοποιήσεις, υπεράσπιση κοινωνικών δικαιωμάτων);

5. Εμφανίζονται κινήματα με οριζόντια χαρακτηριστικά και πολιτικές αξίες που δεν υπήρχαν ως τώρα (με πιο πρόσφατο παράδειγμα τη Νιγηρία), χωρίς καθοδηγητικά κόμματα ή φατρίες, που απειλούν να μετατραπούν σε συνολική αμφισβήτηση του καπιταλισμού.

Τέτοια χαρακτηριστικά διάχυτης και οριζόντιας κοινωνικής ανυπακοής δεν στηρίζονται από τη Δύση, η οποία προτιμά να στηρίζει δικτατορικά καθεστώτα (ή να τα καταδικάζει φραστικά και κατ' ουσίαν να τα ανέχεται), έως ότου οι οριζόντιες δομές να αντικαθιστώνται από στρατιωτικοποιημένες ιεραρχικές δομές αντιπολίτευσης, δηλαδή από μια νέα αυταρχική δομής εξουσίας (βλ. Λιβύη, Συρία).

Μπορεί να αντιμετωπιστεί η σύγχρονη αυταρχική καπιταλιστική βαρβαρότητα της πρώην περιφέρειας (π.χ. οι συνθήκες στην Κίνα) αντί να εισαχθεί στο πρώην κέντρο, το οποίο είναι σε αποδιάρθρωση;

Ποια είναι τα διδάγματα από τις επιτυχίες και τις αποτυχίες του Κινήματος για την Παγκόσμια Δικαιοσύνη;

Πώς θα έπρεπε να κινηθούμε για να εξαχθεί ο σεβασμός στην ανθρώπινη ζωή και τα πολιτικά δικαιώματα που θεωρούνται κεκτημένα στη Δύση;

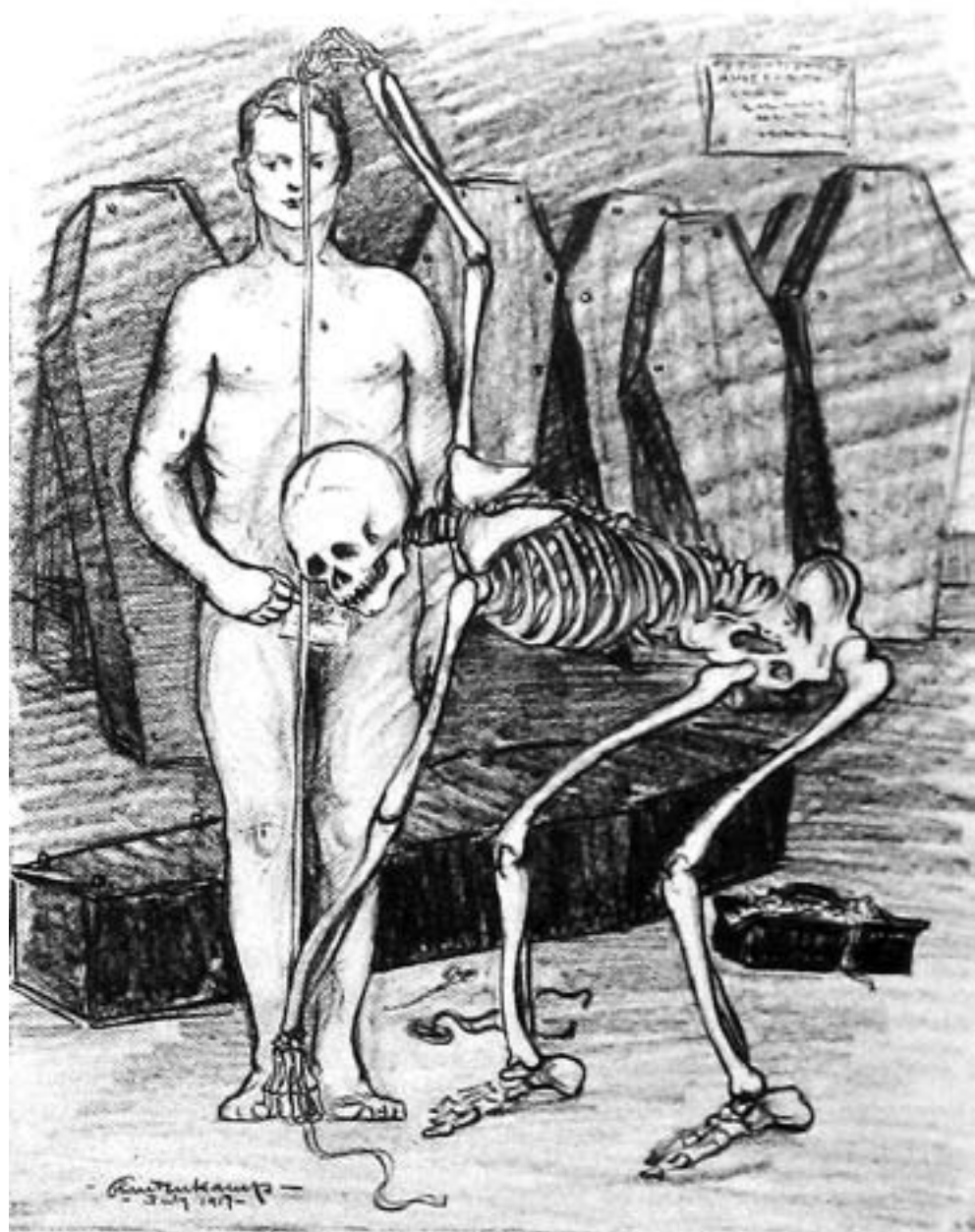
6. Ποιο (ή ποια) είναι κατά τη γνώμη σας το κεντρικό ερώτημα (ή τα κεντρικά ερωτήματα) που θα έπρεπε να τίθε(ν)ται σήμερα;

Παρατηρήσεις:

1. Το ερωτηματολόγιο στάλθηκε τον Ιανουάριο του 2012. Τη δομή των ερωτήσεων ακολούθησαν στις απαντήσεις τους οι Silvia Federici, George Caffentzis και Φώτης Τερζάκης, ενώ οι Jarpe, Broca, Lilley και Larsen απέστειλαν κείμενα που έγραψαν παρακινημένοι από το ερωτηματολόγιο. Το κείμενο του Robert Kurz δημοσιεύτηκε αρχικά στο περιοδικό *Konkret* τον Μάρτιο του 2012 και μας το απέστειλε ο Anselm Jarpe. Ο Δ. Κωτσάκης μάς έστειλε ένα παλαιότερο, αλλά σίγουρα επίκαιρο, κείμενο το οποίο καταγράφει κύκλο συζητήσεων που διεξήχθησαν μετά το ξέσπασμα της κρίσης στις ΗΠΑ. Τέλος, κρίναμε σκόπιμο να αναδημοσιεύσουμε το κείμενο της ομάδας clandestina. Προφανώς οι εκδόσεις των ξένων δεν συμφωνούν με το σύνολο των απόψεων που παρατίθενται στα κείμενα που δημοσιεύουμε, όμως προκειμένου να διανύσουμε τη στέπα χρειαζόμαστε ένα συλλογικό διάλογο και όχι κάποια συνταγή επαναστατικής ορθοδοξίας.

2. Οι τίτλοι στα κείμενα των Caffentzis-Federici, Lilley, Τερζάκη και Κωτσάκη είναι δικοί μας.

3. Οι Silvia Federici, George Caffentzis και Anselm Jarpe είναι παλιοί γνώριμοι. Ο Robert Kurz είναι ιδρυτικό μέλος της ομάδας Krisis και μετέπειτα της ομάδας Exit! Ο Julio Broca είναι συγγραφέας και ακτιβιστής με συμμετοχή στις φοιτητικές κινητοποιήσεις στο Μεξικό το 2000 και στην Κομμούνα της Οαχάκα το 2006. Η Sasha Lilley είναι συγγραφέας του βιβλίου *Capital and Its Discontents* (PM Press) και συνεπιμελήτρια του υπό έκδοσιν *Catastrophism: The Apocalyptic Politics of Collapse and Rebirth*. Ο Ernie Larsen είναι ριζοσπάστης κινηματογραφιστής και συγγραφέας από τις ΗΠΑ - τα *stills* που συνοδεύουν το κείμενό του προέρχονται από την ταινία του *State of Emergency* (E. Larsen, S. Millner, 2010).

Κρίση είναι η καθημερινότητα που ζούμε

[Απάντηση στις ερωτήσεις 1-3]

Η παρούσα κρίση δεν είναι κρίση υπερσυσσώρευσης. Μεθοδολογικά μιλώντας, οι κρίσεις του κεφαλαίου είναι πάντοτε κρίσεις των ταξικών σχέσεων. Αν συσσωρεύεται κεφάλαιο που δεν μπορεί να επενδυθεί, η αιτία πρέπει να αναζητηθεί στις απρόσφορες ταξικές σχέσεις. Στην περίπτωση μας, η προσέγγιση της καπιταλιστικής κρίσης θα πρέπει πάντοτε να συνδέεται με τις δυνατότητες που έχουμε να ανοίξουμε ένα ρήγμα στο οποίο να χτίσουμε νέες σχέσεις. Ποιες είναι άλλωστε οι ενδείξεις ότι υπάρχει υπερσυσσώρευση; Όπως πολύ πειστικά υποστηρίζει και ο Άλαν Γκρίνσπαν, το κεφάλαιο δεν υπολείπεται τρόπους να απο-συσσωρευθεί: Εφόσον μπορεί να κάνει πολέμους που ρουφάνε τρισεκατομμύρια δολάρια, σίγουρα δεν υπάρχει πρόβλημα υπερσυσσώρευσης...

Όσο για τον δομικό χαρακτήρα της κρίσης, αυτός σίγουρα ισχύει. Το διεθνές κεφάλαιο διακινδύνευσε πολλά παγκοσμιοποιώντας τη διεθνή οικονομία και δημιουργώντας ένα σύστημα απόλυτης αλληλεξάρτησης. Μέχρι στιγμής αυτό έχει λειτουργήσει προς όφελός τους, περιορίζει ωστόσο πολύ ως προς τις δυνατότητες ελιγμών τους, όπως δείχνει ξεκάθαρα ο δισταγμός τους να αφήσουν την Ελλάδα να εξέλθει από την ευρωζώνη. Από αυτήν την άποψη, πιστεύουμε ότι οι νέες μορφές αγώνα θα είναι τα νήματα που θα ξηλώσουν ολόκληρο το σύστημα. Ωστόσο, ο καπιταλισμός δεν είναι αυτοκαταστροφικός, και η καταστροφή του καπιταλισμού δεν θα έπρεπε να είναι ο μοναδικός στόχος, αφού μπορούμε να είμαστε βέβαιοι ότι στις στάχτες του καπιταλιστικού συστήματος θα βρούμε μια κοινωνία εξίσου ολέθρια ή και χειρότερη. Οφείλουμε να απορρίψουμε κατηγορηματικά θεωρίες που μιλούν για καπιταλιστικές κρίσεις αυτόματες, αναπόφευκτες ή προερχόμενες από δυνάμεις εσώτερες, εγγενείς στον καπιταλισμό. Όπως είπαμε και παραπάνω, οφείλουμε να επικεντρώσουμε την προσοχή μας στην κατάσταση του κινήματός μας, στις δυνατότητές μας για συνεργασία, την ικανότητά μας να χρησιμοποιήσουμε στοιχεία της κρίσης σε μια καπιταλιστική κοινωνία για να μεταμορφώσουμε τις σχέσεις μας και να αυτονομηθούμε περισσότερο από τον καπιταλισμό.

Τέλος, θα πρέπει να τροποποιήσουμε κάπως το ερώτημα αν αντιμετωπίζουμε ή όχι έναν νέο γύρο καπιταλιστικής πρωταρχικής συσσώρευσης, αφού οι τελευταίες τρεις δεκαετίες του καπιταλισμού ήταν δεκαετίες πρωταρχικής συσσώρευσης και προετοίμασαν το έδαφος για τη μετάλλαξη του κεφαλαίου. Το ερώτημα λοιπόν αφορά σε κάτι που έχει ήδη ολοκληρωθεί και σχετίζεται πλέον με το παρελθόν. Είναι επίσης ξεκάθαρο ότι με τη χρηματιστικοποίηση και με άλλα στρατηγικά μέσα, ο καπιταλισμός έχει καταφέρει να μετατρέψει την πρωταρχική συσσώρευση σε μόνιμο δομικό χαρακτηριστικό της καθημερινής του αναπαραγωγής. Με τον ίδιο τρόπο διαιωνίζει την κρίση, αφού κρίση τώρα είναι η καθημερινότητα που ζούμε. Ζούμε κάτω από το ηφαίστειο, σε μια κατάσταση διαρκούς υφαρπαγής και κρίσης. Αυτό μας λένε συνεχώς, η εκπαίδευση που με κόπο αποκτήσαμε δεν μας προσφέρει πια τίποτε, τα συνταξιοδοτικά ταμεία θα πτω-

χεύσουν, για μεγάλο μέρος του πληθυσμού του πλανήτη ο πόλεμος είναι καθημερινή πραγματικότητα. Το ερώτημα είναι πώς να επανακτήσουμε τον πλούτο που μας αφείρεσαν και πώς να διευρύνουμε την έννοια της περιφραξης ώστε να μην περιοριστούμε στο να καταγγέλλουμε την υφαρπαγή της γης και την απώλεια θέσεων εργασίας. Η περιφραξη του σώματος και η περιφραξη της γνώσης είναι παραδείγματα μιας τέτοιας διεύρυνσης που θα μας βοηθήσει να πολλαπλασιάσουμε τα πεδία των παρεμβάσεών μας.

[Απάντηση στην ερώτηση 4]

Εδώ το αποφασιστικό ερώτημα είναι σε ποιο βαθμό μπορούν οι διαφορετικές πρωτοβουλίες να συνδυαστούν, να συντονιστούν και να επικοινωνήσουν μεταξύ τους ώστε να αλληλοϋποστηριχθούν, να μην παραμείνουν μεμονωμένα πει-

ράματα, αλλά να αποτελέσουν το έδαφος της προετοιμασίας ενός νέου τρόπου αναπαραγωγής της καθημερινότητας. Καμία από τις μορφές αγώνα δεν έχει μεγαλύτερη ή μικρότερη στρατηγική σημασία από τις άλλες, ωστόσο κρίσιμες είναι οι μορφές οι οποίες συναρτώνται άμεσα με την αναπαραγωγή αυτή. Το βασικό ζήτημα είναι σε ποιο βαθμό αυτές οι εναλλακτικές προτάσεις μπορούν να δημιουργήσουν κοινούς στόχους και πώς μπορούν να καταργήσουν τους υφιστάμενους διαχωρισμούς, όπως τους διαχωρισμούς π.χ. σε πολίτες και μετανάστες, σε άντρες και γυναίκες. Αυτοί οι διαχωρισμοί αποτελούν τις αιτίες ρήξης και διάσπασης κάθε κινήματος.

Η πρόσφατη εμπειρία της Occupy Wall Street στη Νέα Υόρκη ανέδειξε τη σπουδαιότητα των διαχωρισμών στο εσωτερικό του 99%. Βιώσαμε μια μεγαλειώδη έκρηξη δημιουργικότητας σε σχέση με την οικοδόμηση νέων κοινωνικών σχέσεων, νέων τρόπων οργάνωσης, νέων περιεχομένων του φαντασιακού. Το σημείο εμπλοκής στα περισσότερα κινήματα είναι οι σχέσεις μέσα στο ίδιο το κίνημα – στην περίπτωση του κινήματος Occupy περιστράφηκε γύρω από ζητήματα φυλής, φύλου και τη σχέση μεταξύ καταληψιών από τη μια και των αστέγων από την άλλη που ήθελαν να μεταφερθούν στο χώρο των καταλήψεων.

[Απαντήσεις στην ερώτηση 5]

Η θέση αυτή μας μπερδεύει κάπως, καθώς δεν φαίνεται να συνοδεύεται από ερώτηση. Θα θέλαμε ωστόσο να επισημάνουμε κάποια πράγματα. Πρώτον, προτείνουμε να πετάξουμε τον όρο «Δύση» που και γεωγραφικά αστήρικτος είναι και πολιτικά συζητήσιμος: Η Δύση είναι μια ψυχροπολεμική κατασκευή του Στέιτ Ντιπάρτμεντ με τη βοήθεια του πανεπιστημίου Columbia και έχει τις ρίζες της στην εποχή αμέσως μετά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και τη μπολσεβικική επανάσταση. Πιθανόν να εννοείτε ότι πρέπει να βρούμε έναν τρόπο να εξηγήσουμε γιατί οι κυβερνήσεις των ισχυρών καπιταλιστικών χωρών φαίνεται να παρέχουν στήριξη στα αντιαυταρχικά λαϊκά κινήματα, όπως είδαμε στη Συρία και προηγουμένως στη Λιβύη. Για μας δεν υπάρχει αμφιβολία ότι κάθε έκκληση για «ανθρωπιστική βοήθεια» είναι απορριπτέα. Τις τελευταίες δύο δεκαετίες η ανθρωπιστική βοήθεια υπήρξε το σύνθημα για την επιβολή νέων μορφών ιμπεριαλισμού. Δεν είναι τυχαίο ότι στις φυλακές της Λιβύης τα βασανιστήρια συνεχίζονται όπως ακριβώς και επί καθεστώτος Καντάφι, κι εκείνοι που πραγματικά αντιτάσσονταν στο καθεστώς του Καντάφι ζητώντας περισσότερη ελευθερία δηλώνουν σήμερα ότι η Λιβύη δεν έχει ακόμη απαλλαγεί από αυτόν και τις πρακτικές του.

Το ερώτημα αν μπορούμε να αντισταθούμε στη βαρβαρότητα στις πρώην περιφέρειες του καπιταλισμού χωρίς να την εισάγουμε στο πρώην κέντρο, που τώρα βρίσκεται υπό κατάρρευση, είναι κι αυτό δύσκολο να απαντηθεί, αφού συμ-

φύρει μεταξύ τους δύο ξεχωριστά ζητήματα. Το πρώτο ζήτημα είναι, ας πούμε, οι απάνθρωπες εργασιακές συνθήκες στην Κίνα και την Ινδία, οι οποίες ήδη συναντούν τρομακτικές αντιστάσεις. Κατά καιρούς, στην Κίνα γίνονται γύρω στις χίλιες διαφορετικές απεργίες τη μέρα, και τα τελευταία χρόνια οι εκατοντάδες χιλιάδες απεργοί βιομηχανικοί εργάτες στην Κίνα έχουν επηρεάσει βαθιά τις εργασιακές σχέσεις στη χώρα. Στην Ινδία έγινε πρόσφατα η μεγαλύτερη απεργία στην ιστορία με περισσότερους από εκατό εκατομμύρια εργάτες, ενώ στην ινδική ύπαιθρο διεξάγεται ένας άγριος πόλεμος ενάντια στην υφαρπαγή της γης και την εκδίωξη ιθαγενών κοινοτήτων (βλ. το *Walking with the Comrades* της Αρουντάτι Ρόι). Δεν υπάρχει δηλαδή αμφιβολία ότι στην Ινδία και την Κίνα η αντίσταση στην εκμετάλλευση είναι τεράστια. Το αν οι συνθήκες αυτές μπορούν να εισαχθούν στην Ευρώπη θα εξαρτηθεί χωρίς άλλο από τις αντιστάσεις του κόσμου. Είναι ωστόσο πολύ απίθανο να υπάρξει επαναβιομηχανοποίηση στην Ευρώπη, ακόμη κι αν καταρρεύσει ριζικά το επίπεδο διαβίωσης. Όταν στο Βιετνάμ οι άν-

Will you measure up to these men?

θρωποι βγάζουν ακόμη 60 και 70 σεντς την ώρα, είναι πολύ μακρύς ο δρόμος μέχρι μια εταιρεία να αποφασίσει ότι τη συμφέρει να «επαναπατρίσει» την παραγωγή της στην Ευρώπη και τις ΗΠΑ. Αυτό βέβαια δεν σημαίνει ότι οι αμερικανοί και οι ευρωπαίοι εργαζόμενοι δεν θα αντιμετωπίσουν φρικτές συνθήκες. Το πιο πιθανόν είναι ωστόσο ότι θα προτιμήσουν να μεταναστεύσουν παρά να τους εκμεταλλεύονται «μέσα στα σπίτια τους». Αυτό βλέπουν τουλάχιστον οι επιχειρηματίες στις ΗΠΑ, ότι δηλαδή ο δρόμος της εξωτερικής της βιομηχανικής παραγωγής δεν έχει επιστροφή. Γι' αυτό και η μόνη παραγωγή που έχει παραμείνει στις ΗΠΑ σχετίζεται με την «εθνική ασφάλεια». [ΣτΜ βλ. Silvia Federici, George Caffentzis, *Σημειώσεις για μια συζήτηση με θέμα την πολεμική παραγωγή και τον καπιταλισμό* στη Στέπα 1].

Το κίνημα για την παγκόσμια δικαιοσύνη διεύρυνε τις γνώσεις μας για το τι συμβαίνει στον κόσμο, κι επιπλέον δημιούργησε ένα δίκτυο ανθρώπων και οργανώσεων ανά τον πλανήτη. Οι μαζικές κινητοποιήσεις ενάντια στις «συναντήσεις κορυφής» του ΔΝΤ, της Παγκόσμιας Τράπεζας, του G8 και του ΠΟΕ υπήρξαν καταπληκτικές αφορμές για την ανταλλαγή πληροφοριών σε μαζική κλίμακα, για τη μαζική κυκλοφορία της γνώσης σχετικά με μορφές οργάνωσης και αντίστασης. Κρίνοντας από το τι συνέβη στις ΗΠΑ, μπορούμε να πούμε ότι με το Κίνημα για την Παγκόσμια Δικαιοσύνη, το κίνημα στις ΗΠΑ απαλλάχθηκε εν μέρει από τον επαρχιωτισμό του. Ιδιαίτερα σημαντικές υπήρξαν οι πρωτοβουλίες εκείνες, πολλές από τις οποίες συνεχίζονται ακόμη, που μας αφύπνισαν ως προς το ότι η δική μας αναπαραγωγή της καθημερινότητας εξαρτάται από την εκμετάλλευση των άλλων, π.χ. την παιδική εργασία. Οι διαδηλώσεις σε διάφορα πανεπιστήμια τα τελευταία χρόνια που αναδεικνύουν το ότι π.χ. τα μπλουζάκια με το τυπωμένο έμβλημα του πανεπιστημίου έγιναν με παιδική εργασία ή με εργασία που πληρώνεται 30 σεντς την ώρα, δεν θα μπορούσαν να εννοηθούν χωρίς το Κίνημα για την Παγκόσμια Δικαιοσύνη.

Ταυτόχρονα, η κυριαρχία των ΜΚΟ στο κίνημα αυτό υπήρξε περιοριστική τόσο για το όραμα του κινήματος όσο και για την ικανότητά του να καταστρώσει στρατηγικές εναλλακτικές και ανταγωνιστικές. Πολλή ενέργεια σπαταλήθηκε στη διαπραγμάτευση με την Παγκόσμια Τράπεζα ή στην προσπάθεια «εκδημοκρατισμού» των επιχειρήσεών της, αντί να αφιερωθεί στη δημιουργία μορφών αγώνα με ορίζοντα αντικαπιταλιστικό. Αποτέλεσμα: Το Κίνημα για την Παγκόσμια Δικαιοσύνη βοήθησε και τους οργανισμούς του Μπρέτον Γουντς να αποκτήσουν προσωπείο ανθρωπιστικό. Με αυτήν την έννοια το Κίνημα για την Παγκόσμια Δικαιοσύνη δεν στάθηκε επαρκώς κριτικά απέναντι στις στρατηγικές «ανθρωπιστικής επέμβασης» και τις διάφορες «πρωτοβουλίες για τα ανθρώπινα δικαιώματα» τις οποίες στήριζαν οι πολυεθνικές.

Είναι σαφές ότι η πρακτική των μαζικών συγκεντρώσεων ενάντια στις συνόδους κορυφής έχει κλείσει τον κύκλο της. Ήταν πολύτιμες και αποτελεσματικές

όταν αιφνιδίαζαν τους ηγέτες των κρατών, εκείνοι όμως έχουν μάθει πλέον πώς να εξουδετερώνουν τέτοιες κινήσεις. Το κίνημα Occupy γεννήθηκε από αυτή ακριβώς τη συναίσθηση.

Η ερώτηση περί σεβασμού της ανθρώπινης ζωής και ανθρωπίνων δικαιωμάτων είναι μάλλον ασαφής. Δεν αντιληφθήκαμε ποτέ την Ευρώπη ή τις ΗΠΑ να ανησυχούν ιδιαίτερα για την προάσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Αν αναλογιστούμε τι συνέβη από τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, από την εμπειρία της ελληνικής χούντας, μέχρι την κακομεταχείριση των ιθαγενών και των αφροαμερικανών στις ΗΠΑ (όπου μέχρι πριν 50 χρόνια κυριαρχούσαν οι φυλετικοί διαχωρισμοί και τα λυντσαρίσματα και όπου σήμερα έχουμε τον μεγαλύτερο πληθυσμό φυλακισμένων σε όλον τον κόσμο), μας ακούγεται τουλάχιστον υπερβολικό το ότι οι ΗΠΑ ή η Ευρώπη μπορούν να εξαγάγουν ανθρώπινα δικαιώματα.

Αντιθέτως, κατά την άποψή μας, οι ΗΠΑ τουλάχιστον έχουν εξαγάγει την επιστήμη της βαρβαρότητας, ξεκινώντας από την επιστήμη των βασανιστηρίων, σε όλον τον κόσμο. Είναι γνωστό τοις πάσι (και κομβικό ζήτημα σε τεράστιες διδαηλώσεις κάθε χρόνο) ότι στο Φορτ Μπένινγκ στην πολιτεία της Τζόρτζια εκπαιδεύονται όλοι οι βασανιστές της Λατινικής Αμερικής και της Αφρικής. Γι' αυτό και το "School of the Americas" (Σχολή της Αμερικής) αποκαλείται "School of the Assassins" (Σχολή των Δολοφόνων). Με αυτά τα δεδομένα, πώς να μιλήσουμε για εξαγωγή ανθρωπίνων δικαιωμάτων;

[Απάντηση στην ερώτηση 6]

Το κεντρικό ερώτημα σήμερα; Πώς να χτίσουμε μια κοινωνία χωρίς πόλεμο, χωρίς εξαθλίωση και χωρίς την παράνοια που κουβαλούν;

Τα καλά και τα κακά νέα

Σας έχω νέα. Κάποια καλά, κάποια κακά. Τα καλά νέα είναι ότι ο παλιός και γνώριμος εχθρός μας, ο καπιταλισμός, μοιάζει να διέρχεται βαθύτατη κρίση. Τα κακά νέα είναι ότι μέχρι στιγμής καμία μορφή χειραφέτησης δεν φαίνεται πραγματικά πρόσφορη και τίποτε δεν εγγυάται ότι το τέλος του καπιταλισμού θα οδηγήσει σε κάποια καλύτερη κοινωνία. Είναι σαν να διαπιστώνουμε ότι η φυλακή στην οποία έχουμε εγκλωβιστεί εδώ και καιρό έχει πιάσει φωτιά, οι φύλακες έχουν πανικοβληθεί, αλλά οι πύλες παραμένουν κλειστές.

Η κρίση του καπιταλισμού είναι πια αδιαμφισβήτητη. Δεν οφείλεται ωστόσο στη δράση των αντιπάλων του. Όλα τα σύγχρονα επαναστατικά κινήματα και σχεδόν το σύνολο της κριτικής στον καπιταλισμό τον έχουν φανταστεί να εξαφανίζεται, ηττημένο από οργανωμένες δυνάμεις που αποφάσισαν να τον καταφύσουν και να τον αντικαταστήσουν με κάτι καλύτερο. Το δύσκολο είναι τάχα να πολεμήσουμε την τεράστια εξουσία του καπιταλισμού που βρίσκεται τόσο στην ισχύ των όπλων του, όσο και ριζωμένη βαθιά στα ίδια μας τα μυαλά... Άπαξ όμως και τον νικήσαμε, η λύση ξεπροβάλλει εμπρός μας – ιδού η εναλλακτική πρόταση για την κοινωνία κι αυτή σε τελική ανάλυση γεννά τις επαναστάσεις!

Σήμερα αντιμετωπίζουμε την κατάρρευση του συστήματος, την αυτοκαταστροφή, την εξάντληση, το ναυάγιο του. Έφτασε επιτέλους στα όριά του, στα όρια της αποτίμησης της αξίας που ήταν εξαρχής στον πυρήνα του. Ο καπιταλισμός είναι πρωταρχικά παραγωγή αξίας, της αξίας που αντιπροσωπεύει το χρήμα. Η καπιταλιστική παραγωγή ενδιαφέρεται μόνον για ό,τι αποδίδει χρήμα. Αυτό δεν οφείλεται αποκλειστικά στην «απληστία των μοχθηρών καπιταλιστών». Οφείλεται στο γεγονός ότι η εργασία και μόνον μπορεί να προσδώσει «αξία» στα εμπορεύματα.

Κι αυτό συνεπάγεται επίσης ότι ούτε η τεχνολογία δεν μπορεί να προσδώσει επιπλέον αξία στα εμπορεύματα: Όσο περισσότερο χρησιμοποιεί κανείς μηχανές κι άλλα τεχνικά μέσα στην παραγωγή, τόσο λιγότερη αξία έχει το εμπόρευμα που παράγεται. Ο ανταγωνισμός όμως ωθεί συνεχώς τους ιδιοκτήτες του κεφαλαίου να χρησιμοποιούν τεχνολογία που αντικαθιστά την εργασία. Έτσι, το καπιταλιστικό σύστημα υπονομεύει τα ίδια του τα θεμέλια, όπως έχει κάνει από ιδρύσεώς του.

Η γνωστή μας «υπερσυσσώρευση του κεφαλαίου» περιγράφει αυτό ακριβώς το πρόβλημα. Πρόκειται για τη συνεχή διόγκωση της παραγωγής εμπορευμάτων η οποία προσπαθεί να αντιμετωπίσει το γεγονός ότι το κάθε εμπόρευμα περιέχει όλο και λιγότερη «αξία», επομένως και υπεραξία, που μεταφράζεται σε χρήμα. Γνωρίζουμε τις οικολογικές και κοινωνικές συνέπειες της παραφροσύνης της παραγωγικότητας. Είναι όμως εξίσου σημαντικό να υπογραμμίσουμε ότι η πτώση αυτή της αξίας δεν μπορεί να αντισταθμίζεται επ' αόριστον, και τελικά οδηγεί σε κρίση της συσσώρευσης του ίδιου του κεφαλαίου. Κατά τις τελευταίες δεκαετίες, η αποτυχημένη συσσώρευση έχει αντικατασταθεί από την προσομοίωσή της στη χρηματιστικοποίηση και το χρέος. Το κεφάλαιο, συντηρούμενο τώρα με μηχανική υποστήριξη, έχει φτάσει στα όριά του και η κρίση του μηχανισμού της αξίας φαίνεται ανεπίστρεπτη.

Η κρίση δεν είναι μόνον, όπως θα ήθελαν να πιστεύουν κάποιοι, κόλπο των ίδιων των καπιταλιστών για να περάσουν μέτρα ακόμη πιο επαχθή για τους εργαζόμενους και τους δικαιούχους των παροχών της πρόνοιας, για να αποδιαιθρώσουν τις δομές του κοινωνικού κράτους και να αυξήσουν τα κέρδη των τραπεζών και των βαθύπλουτων του πλανήτη. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι ορισμένοι οικονομικοί παράγοντες συνεχίζουν να αντλούν τεράστια οφέλη από την κρίση, αυτό όμως απλά σημαίνει ότι η πίτα γίνεται όλο και μικρότερη, κόβεται σε όλο και μεγαλύτερα κομμάτια για έναν αριθμό ανταγωνιστών ολοένα και μειούμενο. Είναι προφανές ότι η κρίση αυτή έχει ξεφύγει από κάθε έλεγχο και απειλεί την ίδια την ύπαρξη του καπιταλιστικού συστήματος.

Αυτό δεν συνεπάγεται αυτόματα ότι είμαστε μάρτυρες της τελευταίας πράξης ενός δράματος που ξεκίνησε πριν 250 χρόνια. Το ότι ο καπιταλισμός έφτασε στα όριά του, οικονομικά, οικολογικά, ενεργειακά, δεν σημαίνει ότι θα καταρρεύσει από τη μια μέρα στην άλλη – αν και δεν μπορούμε να αποκλείσουμε τελείως κι αυτό το ενδεχόμενο. Μπορούμε πάντως να προβλέψουμε μια μακρά περίοδο παρακμής της καπιταλιστικής κοινωνίας, με νησίδες, συχνά περιτειχισμένες, όπου θα συνεχίζεται η καπιταλιστική αναπαραγωγή από τη μια, και από την άλλη με απέραντες εκτάσεις καμένης γης, όπου οι υπήκοοι του μετα-εμπορευματικού καθεστώτος θα προσπαθούν να επιβιώσουν όπως όπως.

Η διακίνηση ναρκωτικών και η αγορά των απορριμμάτων είναι δύο εμβληματικές όψεις ενός κόσμου που ανάγει τα ανθρώπινα όντα σε «σκουπίδια», των οποίων το πρόβλημα δεν είναι πλέον η εκμετάλλευση, αλλά το ότι είναι «περιττοί» για την εμπορευματική κοινωνία και επιπλέον έχουν χάσει τη δυνατότητα να επιστρέψουν στις προκαπιταλιστικές μορφές της οικονομίας της αυτάρκειας, της γεωργοκτηνοτροφίας για την επιβίωση, των βιοτεχνικών δραστηριοτήτων. Εκεί όπου ο καπιταλισμός και ο κύκλος της παραγωγής και της κατανάλωσης δεν λειτουργούν πια, είναι αδύνατον να επιστρέψει κανείς στις αρχαϊκές κοινωνικές μορφές, αντίθετα μάλιστα, κινδυνεύει να αντιμετωπίσει

νέες μορφές που συνδυάζουν τα χειρότερα στοιχεία των άλλων κοινωνικών συστημάτων.

Είναι επίσης σίγουρο ότι όσοι ανήκουν σε τμήματα της κοινωνίας που ακόμη «τα βγάζουν πέρα» θα θελήσουν να υπερασπιστούν τα προνόμιά τους με νύχια και με δόντια, με εξοπλισμούς και τεχνολογίες επιτήρησης όλο και πιο εκλεπτυσμένες. Ακόμη και ως θηρίο που αργοπεθαίνει, ο καπιταλισμός είναι ικανός να προξενήσει τρομερές καταστροφές, όχι μόνον σκορπώντας πολέμους και βία παντός είδους, αλλά και προκαλώντας ζημιές μη αναστρέψιμες στο περιβάλλον, με τη διάχυση γενετικά τροποποιημένων οργανισμών, νανοσωματιδίων κ.ο.κ. Οπότε, φιλοσοφικά μιλώντας, μπορεί η κακή υγεία του καπιταλισμού να είναι «αναγκαία συνθήκη» για την έλευση μιας απελευθερωμένης κοινωνίας, επ' ουδενί όμως δεν είναι και συνθήκη «ικανή». Το γεγονός ότι έχει πάρει φωτιά η φυλακή διόλου δεν μας εξυπηρετεί, αν οι πύλες δεν ανοίγουν, ή αν ανοίγουν μόνο στο χείλος του γκρεμού.

Αυτή είναι και η μεγάλη διαφορά με το παρελθόν: Για πάνω από έναν αιώνα, δουλειά των επαναστατών ήταν να βρουν τρόπους να σκοτώσουν το τέρας. Αν τα κατάφερναν, θα ακολουθούσε αναπόφευκτα ο σοσιαλισμός, η ελεύθερη κοινωνία, ή ό,τι ήθελε τελοσπάντων ο καθένας. Σήμερα, η ευθύνη των άλλοτε επαναστατών αρθρώνεται με τους αντίστροφους όρους: Απέναντι στις καταστροφές που προξένησαν οι απανωτές επαναστάσεις του κεφαλαίου, δουλειά τους είναι να διατηρήσουν ορισμένα βασικά κεκτημένα της ανθρωπότητας, να τα διαφυλάξουν και να προσπαθήσουν να τα καλλιεργήσουν σε υψηλότερο επίπεδο.

Δεν είναι πλέον ανάγκη να αποδείξουμε πόσο εύθραυστος είναι ο καπιταλισμός και πόσο εξαντλήθηκαν οι ιστορικές του δυνατότητες να εξελιχθεί – κι αυτό είναι καλό νέο. Δεν έχουμε πλέον κανένα λόγο –άλλο ένα καλό νέο– να συλλάβουμε προτάσεις εναλλακτικές προς τον καπιταλισμό με μορφές που ουσιαστικά τον διαιωνίζουν. Πιστεύω το εξής: Η διαύγειά μας σήμερα σχετικά με τους στόχους των κοινωνικών αγώνων είναι πολύ μεγαλύτερη απ' ό,τι πριν σαράντα χρόνια.

Ευτυχώς, οι δύο αντιλήψεις για το μετακαπιταλιστικό όραμα που κυριάρχησαν κατά τον 20ό αιώνα (και που διαπλέκονται μεταξύ τους σε πολλά σημεία) έχουν χάσει μεγάλο μέρος της αξιοπιστίας τους τελευταίως, ακόμη κι αν μακράν απέχουν από το να εξαφανιστούν εντελώς. Μιλώ αφενός για το σχέδιο υπέρβασης της αγοράς μέσω του κράτους, του συγκεντρωτισμού, του διαρκούς εκσυγχρονισμού, της επικέντρωσης του αγώνα στη δημιουργία μαζικών οργανώσεων που θα καθοδηγούνται από διορισμένους αξιωματούχους.

Ο πρωταρχικός στόχος των μορφών αυτών του «υπαρκτού σοσιαλισμού» ήταν να στρώσει τον κόσμο στη δουλειά. Ας μην ξεχνούμε ότι τόσο για τον Λένιν όσο και για τον Γκράμσι πρότυπο κομμουνιστικής παραγωγής ήταν το φορντικό εργοστάσιο. Είναι αλήθεια ότι η κρατιστική επιλογή εξακολουθεί να έχει τους οπα-

δούς της, είτε με τη μορφή του ενθουσιασμού για τον *caudillo* Τσάβες, είτε ως στήριξη του κρατικού παρεμβατισμού στην Ευρώπη. Γενικά ωστόσο, τα ανταγωνιστικά κινήματα των τελευταίων τριάντα χρόνων έχουν απαλλαγεί από τον λενινισμό σε όλες του τις παραλλαγές – πολύ ευχάριστο κι αυτό.

Η δεύτερη άλλοτε κυρίαρχη αντίληψη για το ξεπέραςμα του καπιταλισμού, που μοιάζει περισσότερο με τάση εντατικοποίησης και εκσυγχρονισμού του συστήματος, είναι η τυφλή εμπιστοσύνη στα οφέλη της ανάπτυξης των παραγωγικών δυνάμεων και της τεχνολογίας. Και στις δύο περιπτώσεις βλέπουμε ότι η κομμουνιστική ή η σοσιαλιστική κοινωνία ταυτίζεται κυρίως με τη δικαιότερη *κατανομή* των καρπών της ανάπτυξης της καπιταλιστικής και βιομηχανικής κοινωνίας, η οποία κατά τα άλλα παραμένει αμετάβλητη.

Η ελπίδα ότι η τεχνολογία και οι μηχανές μπορούν να λύσουν όλα τα προβλήματα μας υπέστη σοβαρά πλήγματα τα τελευταία σαράντα χρόνια με την άγδυση μιας οικολογικής συνείδησης, αλλά και επειδή έγιναν ακόμη προφανέστερες οι απροσδόκητα βλαβερές επιπτώσεις τους στους ανθρώπους. Η πεποίθηση ότι η τεχνολογική πρόοδος συνοδεύεται από πρόοδο ηθική και κοινωνική μπορεί να μην εκφράζεται πλέον με την έκσταση προς στους «σοσιαλιστικούς πυρηνικούς σταθμούς» ή τη μεταλλουργία, ή με εγκώμια του προντουκτιβισμού, έχει ωστόσο λάβει νέα πνοή στη, συχνά γραφική ή και γκροτέσκα, εμπιστοσύνη στην πληροφορική ή στην «άυλη» παραγωγή, όπως για παράδειγμα στην τρέχουσα συζήτηση για την «οικειοποίηση», με την οποία συνδέεται εδώ και κάποιον καιρό η έννοια των «κοινών», ή των κοινών αγαθών.

Ολόκληρη η ιστορία, αλλά και η προϊστορία του καπιταλισμού, υπήρξε πράγματι η ιστορία της ιδιωτικοποίησης των πόρων που ήταν έως τότε κοινοί, με προεξάρχον παράδειγμα τις «περιφράξεις» της Αγγλίας. Σύμφωνα με μια διαδεδομένη άποψη, τουλάχιστον μεταξύ των χρηστών της πληροφορικής, ο αγώνας για τη δωρεάν και απεριόριστη πρόσβαση στα αγαθά του ψηφιακού κόσμου έχει την ίδια ιστορική βαρύτητα με τις μάχες των περιφράξεων και θα είναι μάλιστα η πρώτη μάχη μετά από αιώνες που θα έχει κερδηθεί από τους οπαδούς της κοινής χρήσης των πόρων.

Τα ψηφιακά αγαθά όμως δεν είναι ποτέ είδη πρώτης ανάγκης. Δεν είναι καθόλου άσχημο να έχεις ελεύθερη πρόσβαση στα πιο φρέσκα βιντεοκλίπ ή στις καινούργιες μουσικές παραγωγές, αλλά η τροφή, η θέρμανση ή η στέγαση δεν «κατεβάζονται» από τον υπολογιστή, αντίθετα μάλιστα υπόκεινται σε τεχνητή σπάνη και σε μια εμπορευματοποίηση ολοένα και εντεινόμενη. Η δυνατότητα να μοιράζεσαι ψηφιακά έγγραφα έχει πολύ ενδιαφέρον, είναι όμως επιφανειακή σε σχέση με τη στέρηση του πόσιμου νερού ή την πλανητική υπερθέρμανση.

Η τεχνοφιλία στις νέες της αναβιώσεις ακούγεται λιγότερο κακόγουστη από το παλιό σύνθημα «να καταλάβουμε την εξουσία» και γι' αυτόν ακριβώς το λόγο ίσως να αποτελεί εμπόδιο στη βαθιά ρήξη με την καπιταλιστική λογική. Η ευρεία

διάδοση ωστόσο προτάσεων όπως η αποανάπτυξη, ο οικοσοσιαλισμός, η ριζοσπαστική οικολογία, καθώς και η επιστροφή των αγροτικών κινημάτων σε ολόκληρο τον κόσμο είναι ενδείξεις ότι, παρ' όλη την ετερογένειά του και με όλους τους εγγενείς του περιορισμούς, ένα κομμάτι των σύγχρονων ανταγωνιστικών κινημάτων συνειδητοποιεί ότι η δημιουργία μιας χειραφετημένης κοινωνίας δεν μπορεί να επαφίεται στην τεχνολογική πρόοδο. Άλλο ένα καλό νέο.

Ωραία λοιπόν. Είμαστε λίγο περισσότερο βέβαιοι ότι ο καπιταλισμός διέρχεται κρίση και ότι οι εναλλακτικές προτάσεις είναι πιο ξεκάθαρες. Τίθεται όμως το ερώτημα: Πώς θα τα καταφέρουμε; Ποιο είδος γυναικών και ανδρών είναι άραγε ικανό να επιτύχει την αναγκαία κοινωνική μεταμόρφωση; Για να το πούμε ευθέως: Έχουμε συχνά την εντύπωση ότι η πραγματική «ανθρωπολογική οπισθοδρόμηση» που προξένησε ο καπιταλισμός, κυρίως τις τελευταίες δεκαετίες, έχει πλήξει και αυτούς που θα μπορούσαν ή θα ήθελαν να τον πολεμήσουν.

Πρόκειται για μεγάλη αλλαγή, στην οποία δεν έχουμε δώσει τη δέουσα προσοχή. Η εμπορευματική οικονομία αναδύθηκε σε ορισμένους τομείς συγκεκριμένων κρατών. Κατόπιν, μέσα σε δύομιση αιώνες κατέκτησε ολόκληρο τον κόσμο, όχι μόνο με τη γεωγραφική έννοια, αφού εγκαθιδρύθηκε και στο εσωτερικό της κάθε κοινωνίας – επέτυχε τον αποκαλούμενο εσωτερικό αποικισμό. Σιγά σιγά, κάθε δραστηριότητα, κάθε σκέψη, κάθε συναίσθημα στο εσωτερικό των καπιταλιστικών κοινωνιών έπαιρνε τη μορφή ενός εμπορεύματος ή μπορούσε να ικανοποιηθεί με ένα εμπόρευμα.

Έχουν περιγραφεί πολλές φορές οι επιπτώσεις της καταναλωτικής κοινωνίας, κυρίως μάλιστα οι ιδιαίτερα βλαπτικές συνέπειες της βίαιης επιβολής της σε δήθεν «καθυστερημένες» και «υπανάπτυκτες» συνθήκες. Αυτό που δεν επισημαίνεται επαρκώς είναι το γεγονός ότι, εξαιτίας τούτης της εξέλιξης, η καπιταλιστική κοινωνία δεν φαίνεται πια να διαιρείται απλά σε κυρίαρχους και κυριαρχούμενους, εκμεταλλευτές και εκμεταλλευόμενους, διοικητές και διοικούμενους, θύτες και θύματα. Ο καπιταλισμός υπήρξε ανέκαθεν και καταφανώς μια κοινωνία που διοικείται από μηχανισμούς παραγωγής αξίας τυφλούς και αφηρημένους, αυτόματους και ανεξέλεγκτους. Όλος ο κόσμος είναι ταυτόχρονα δράστης και θύμα αυτού του μηχανισμού, ακόμη κι αν οι ρόλοι, οι αποζημιώσεις, τα προνόμια σαφώς και δεν είναι ίδια για όλους.

Στις κλασικές επαναστάσεις, με υψηλότερο σημείο την ισπανική επανάσταση του 1936, ο κόσμος που πολέμησε τον καπιταλισμό τον βίωνε ως έξωθεν επιβεβλημένη κατάσταση, ως εισβολή. Αντιπαρέθεσε στον καπιταλισμό εντελώς διαφορετικές αξίες, εντελώς διαφορετικούς τρόπους ζωής, εντελώς διαφορετικές αντιλήψεις για τον άνθρωπο. Καλώς ή κακώς (δεν εξιδανικεύουμε τίποτε) η κοινωνική του πρόταση ήταν *ποιοτικά* διαφορετική από την καπιταλιστική κοινωνία. Και είτε το παραδέχονται είτε όχι, τα κινήματα αυτά αντλούσαν μεγάλο μέρος της δύναμής τους από τις προκαπιταλιστικές ρίζες των πρακτικών τους: από τη χαριστικότητα

τα, τη γενναιοδωρία τους, τη συλλογική ζωή, την περιφρόνηση του υλικού πλούτου ως αυτοσκοπού, τη διαφορετική αντίληψη του χρόνου... Ακόμη κι ο Μαρξ, στο τέλος της ζωής του, αναγκάστηκε να παραδεχτεί ότι τα υπολείμματα της αρχαϊκής κοινοκτημοσύνης της γης σε πολλούς λαούς στον καιρό του θα αποτελούσαν τη βάση της μέλλουσας κομμουνιστικής κοινωνίας.

Αν αυτό είναι κάπως ελπιδοφόρο, οφείλουμε να αναγνωρίσουμε ότι σημαίνει ταυτόχρονα και κάτι άλλο: Σχεδόν παντού, από τις μεγαλουπόλεις, από τον λεγόμενο «ανεπτυγμένο» κόσμο μέχρι τις πιο απόμακρες αγροτικές περιοχές, τα άτομα βιώνουν την πανταχού παρουσία του εμπορεύματος όλο και λιγότερο ως ξένο σώμα προς τις παραδόσεις τους και όλο και περισσότερο ως αντικείμενο του πόθου. Έτσι, οι διεκδικήσεις τους αφορούν κυρίως στις συνθήκες της συμμετοχής τους στο εμπορευματικό καθεστώς, όπως συνέβαινε και με το κλασικό εργατικό κίνημα.

Είτε πρόκειται για διαπραγμάτευση του συνδικάτου με την εργοδοσία για τους μισθούς, είτε για εξέγερση στα προάστια, το ζήτημα είναι σχεδόν πάντα η πρόσβαση στον εμπορευματικό πλούτο. Δεν αμφισβητούμε ότι η πρόσβαση στον πλούτο είναι απαραίτητη για να επιβιώσουμε στην εμπορευματική κοινωνία, αυτό όμως δεν αναιρεί το γεγονός ότι οι αγώνες αυτοί δεν μιλούν για την αναγκαιότητα να υπερβούμε το υπάρχον σύστημα και να χτίσουμε έναν νέο τρόπο ζωής.

Από πολλές απόψεις, ο σημερινός άνθρωπος των «ανεπτυγμένων» κοινωνιών φαντάζει πιο απομακρυσμένος από ποτέ από την προοπτική της χειραφέτη-

σης. Στερείται των υποκειμενικών προϋποθέσεων για να απελευθερωθεί, στερείται ακόμη και της επιθυμίας για ελευθερία, αφού έχει εσωτερικεύσει τον καπιταλιστικό τρόπο ζωής (τον ανταγωνισμό, την ταχύτητα, την επιτυχία κ.ο.κ.). Οι διεκδικήσεις του διαπνέονται γενικά από τον φόβο μην αποκλειστεί από αυτόν τον τρόπο ζωής, μην δεν τα καταφέρει – πολύ σπάνια θα τον απορρίψει, κάτι που συνέβαινε συχνά τη δεκαετία του 1960. Επιπλέον, η εμπορευματική κοινωνία αποστραγγίζει τις πηγές της παιδικής φαντασίας, αφού βομβαρδίζει τα παιδιά από πολύ μικρή ηλικία με «μηχανές εξόντωσης του εγκεφάλου». Αυτό είναι τουλάχιστον εξίσου σοβαρό με τις περικοπές στις συντάξεις, αλλά δυστυχώς δεν μπορεί να ωθήσει εκατομμύρια κόσμο να διαδηλώσει στο δρόμο ή να εισβάλει σε καταστήματα με βιντεοπαιχνίδια και σε αλυσίδες *Baby TV*.

Από τα ανταγωνιστικά κινήματα που εμφανίστηκαν τελευταία δεν λείπουν οι αντιφάσεις. Συχνά οι άνθρωποι διαμαρτύρονται επειδή το σύστημα δεν κρατά τις υποσχέσεις του, διαδηλώνουν δηλαδή για να υπερασπιστούν την *καθεστηκία τάξη*, ή μάλλον την *πρότερη καθεστηκία τάξη*. Το κίνημα Occupy Wall Street και ο λόγος που εξέφρασε αποδίδουν τη σημερινή κρίση στο χρηματιστικό κεφάλαιο και επιμένουν ότι η οικονομία, ίσως κι ολόκληρη η κοινωνία τελικά, καθυποτάσσονται σε αυτό.

Είναι άραγε τόσο σίγουρο ότι η παντοδυναμία του χρηματιστικού κεφαλαίου, και οι νεοφιλελεύθερες πολιτικές που το στηρίζουν, αποτελούν την κύρια *αιτία* των σημερινών δεινών; Μήπως πρόκειται, αντίθετα, απλά για συμπτώματα μιας κρίσης

πολύ πιο βαθιάς, μιας κρίσης ολόκληρης της καπιταλιστικής κοινωνίας; Τις τελευταίες δεκαετίες η κερδοσκοπία, μακράν του να είναι παράγοντας που μπορεί να δημιουργήσει από μόνος του αναταράξεις σε μια οικονομία κατά τ' άλλα υγιή, απλά παρέτεινε κάπως τον μύθο της καπιταλιστικής ευημερίας. Χωρίς τα δεκανίκια της χρηματιστικής οικονομίας, η κοινωνία του εμπορεύματος θα είχε καταρρεύσει, μαζί και οι θέσεις εργασίας και η δημοκρατία της. Αυτό που ελλοχεύει πίσω από τις χρηματιστηριακές κρίσεις είναι η εξάντληση των θεμελιωδών κατηγοριών του καπιταλισμού: του εμπορεύματος, του χρήματος, της εργασίας, της αξίας.

Εμπρός στον ολοκληρωτισμό του εμπορεύματος, δεν μπορούμε στις διαμαρτυρίες μας να περιορίζουμε την απεύθυνσή μας στους κερδοσκόπους και τους άλλους μεγαλοαπατεώνες με συνθήματα του τύπου: «Δώστε πίσω τα λεφτά μας». Οφείλουμε να αντιληφθούμε τον εξαιρετικά καταστροφικό χαρακτήρα του χρήματος και του εμπορεύματος, καθώς και της εργασίας που αυτά παράγουν. Πλανάμεθα οικτρά αν απαιτούμε να εξυγιανθεί ο καπιταλισμός για να διανέμει καλύτερα τα αγαθά και να γίνει πιο δίκαιος; Οι σημερινές κατακλυσμιαίες εξελίξεις δεν οφείλονται σε κάποια συνωμοσία της υψηλότερης κάστας της αρπακτικής άρχουσας τάξης. Είναι η αναπόφευκτη συνέπεια προβλημάτων που ανέκαθεν υπήρξαν εγγενή στον καπιταλισμό. Η ζωή μέσα στο χρέος δεν είναι ανωμαλία που διορθώνεται, είναι η τελευταία έκρηξη του καπιταλισμού – και όσων τον βιώνουν.

Αν τα συνειδητοποιήσουμε όλ' αυτά, αποφεύγουμε την παγίδα του λαϊκισμού που επιδιώκει να «απελευθερώσει τους τίμιους εργαζόμενους και τους νοικοκυραίους που έκαναν αποταμίευση», θεωρώντας τους απλά θύματα του συστήματος, από τα δεσμά ενός Κακού που προσωποποιείται στη μορφή του κερδοσκόπου. Να σώσουμε, λέει, τον καπιταλισμό, αποδίδοντας όλο το φταίξιμο στις ατασθαλίες μιας διεθνούς μειονότητας «παρασίτων»: τέτοια ακούμε στην Ευρώπη.

Η μόνη λύση είναι η πραγματική κριτική της καπιταλιστικής κοινωνίας και όλων της των όψεων, δηλαδή όχι μόνον του νεοφιλελευθερισμού. Ο καπιταλισμός δεν ταυτίζεται μόνο με την αγορά. Το άλλο του πρόσωπο είναι το κράτος, που υπάγεται πλήρως και δομικά στο κεφάλαιο και του παρέχει τα απαραίτητα οικονομικά μέσα για την παρέμβασή του. Το κράτος ποτέ δεν μπορεί να γίνει δημόσιος χώρος, κοινός τόπος λήψης αποφάσεων για την κοινωνία.

Ακόμη και ως το διώνυμο κράτους και αγοράς, ο καπιταλισμός δεν είναι, ή τελospάντων δεν είναι πλέον, απλό πρόσκομμα που επιβάλλεται έξωθεν σε αλώβητα υποκείμενα. Εδώ και καιρό, ο τρόπος ζωής που έχει δημιουργήσει ο καπιταλισμός θεωρείται σχεδόν παντού ο πιο επιθυμητός, επομένως και το ενδεχόμενο τέλος του θεωρείται καταστροφή. Κάθε επίκληση στη «δημοκρατία», ακόμη και στην «άμεση» ή τη «ριζοσπαστική» δημοκρατία, είναι παντελώς ανώφελη, αν τα υποκείμενα που θέλουν να της δώσουν φωνή δεν είναι παρά αντανάκλασεις του συστήματος που τα περιβάλλει.

Γι' αυτό και το σύνθημα «είμαστε το 99%», που κατά πάσα πιθανότητα επινοήθηκε από τον Kalle Lasn, έναν πρώην διαφημιστή που πέρασε στην αντιδιαφήμιση (στους Adbusters) και θεωρείται «ιδιοφυΐα» στα μμε, μας φαίνεται παράφρων. Θα αρκούσε αλήθεια να απαλλαγούμε από το ζυγό του ενός τοις εκατό των πλουσίων και ισχυρών για να ζήσουμε οι υπόλοιποι ευτυχημένοι; Πόσοι απ' αυτούς που ανήκουν στο 99% δεν κάθονται κάθε μέρα με τις ώρες μπροστά στην τηλεόραση, δεν εκμεταλλεύονται τους υπαλλήλους τους, δεν κλέβουν τους πελάτες τους, δεν παρκάρουν στο πεζοδρόμιο, δεν τρώνε στα McDonalds, δεν δέρνουν τις γυναίκες τους, δεν δίνουν στα παιδιά τους βιντεοπαιχνίδια, δεν κάνουν σεξοτουρισμό, δεν αγοράζουν ρούχα μόνο για τις μάρκες, δεν τρέχουν στο λάπτοπ κάθε δυο λεπτά, δεν είναι με άλλα λόγια κομμάτι αναπόσπαστο της καπιταλιστικής κοινωνίας σε όλο της το μεγαλείο;

Καλά το είχε επισημάνει το παράδοξο ο Herbert Marcuse, μιλώντας για τον φαύλο κύκλο σε κάθε προσπάθεια απελευθέρωσης, έναν φαύλο κύκλο που επιδεινώνεται συνεχώς: Για να απελευθερωθούν, έλεγε, οι σκλάβοι θα πρέπει να είναι ήδη ελεύθεροι.

Ίσως κάποιος να θεωρήσετε την κριτική μου υπερβολική, χωρίς γενναιοδωρία, ίσως και σεχταριστική. Το σημαντικό, θα μου πείτε, είναι να ξεσηκωθεί ο κόσμος, να διαμαρτυρηθεί, ν' ανοίξει επιτέλους τα μάτια του. Μετά θα φτάσει και πιο βαθιά, θα βρει τους πραγματικούς λόγους που εξεγείρεται και το επίπεδο της συνειδητότητάς του θ' ανυψωθεί. Πιθανώς να είναι κι έτσι, άλλωστε απ' αυτό εξαρτάται και η σωτηρία μας. Για να το κατορθώσουμε όμως, οφείλουμε να ασκούμε κριτική στα κινήματα πριν τα ακολουθήσουμε. Όχι, δεν είναι σώνει και καλά οποιαδήποτε διαμαρτυρία και οποιαδήποτε άρνηση καλό νέο.

Με τις αλυσιδωτές καταστροφές που θα 'ρθουν με τις ολοένα και εντεινόμενες οικονομικές, οικολογικές και ενεργειακές κρίσεις, είναι βέβαιο ότι ο κόσμος θα αντιδρά και θα εξεγείρεται γι' αυτά που θα παθαίνει. Το ζήτημα είναι όμως πώς θα αντιδρά. Θα πουλήσει ναρκωτικά και θα εκπορνεύσει την κόρη του, θα κλέψει τα καρότα από τον βιοκαλλιεργητή, θα γίνει μέλος καμιάς πολιτοφυλακής, θα οργανώσει την ανώφελη δολοφονία του τάδε τραπεζίτη ή πολιτικού, θ' αρχίσει να κυνηγάει μετανάστες; Θα φροντίσει για τη δική του επιβίωση μέσα στο γενικό χαμό, θα συμμετάσχει σε λαϊκιστικά και φασιστικά κινήματα που θα παραδίδουν τους υπευθύνους στο εκδικητικό μένος του όχλου; Ή αντίθετα θα ασχοληθεί με τη συλλογική οικοδόμηση ενός καλύτερου τρόπου ζωής πάνω στα ερείπια του καπιταλισμού;

Δεν θα τρέξουν όλοι να πραγματοποιήσουν την τελευταία αυτή επιλογή, αφού είναι και η πιο δύσκολη. Αν δεν καταφέρει να πάρει αρκετούς ανθρώπους με το μέρος της, η επιλογή αυτή θα συντριβεί. Ποια είναι η δουλειά μας σήμερα; Να φροντίζουμε ώστε οι συγκρούσεις, που θα προκύπτουν συνεχώς, να μπαίνουν στον ίδιο δρόμο.

Ο τρόμος της κατάστασης εκτάκτου ανάγκης

Πώς επιχειρείται να γίνει η Ελλάδα
μια περίπτωση για παραδειγματισμό

Στον 21^ο αιώνα, αντίθετα με τα όσα διαδίδονται, οι δυνάμεις του καπιταλισμού δεν ενδιαφέρονται πλέον για εδαφικές κατακτήσεις. Τι να τις κάνουν τις εκτάσεις καμμένης γης και τους περιττούς πληθυσμούς; Το γεγονός αυτό επουδενί δεν σημαίνει ότι ο ιμπεριαλισμός έχει εκλείψει. Όμως αυτό που διακυβεύεται δεν είναι πλέον οι εθνικές αυτοκρατορίες και οι ζώνες επιρροής, αλλά η διαχειρισσιμότητα της παγκοσμιοποίησης ως κρίσης. Τα όρια της εκμετάλλευσης του κεφαλαίου επαναπροσδιορίζονται ως όρια βιωσιμότητας για τις μάζες των ηττημένων, και η κατάρρευση των εθνικών οικονομιών επαναπροσδιορίζεται στο πλαίσιο της ελεγχόμενης συνύπαρξης από τη μια δανειοδοτημένων boomtowns ταχείας ανάπτυξης και από την άλλη περιοχών εγκαταλελειμμένων στην εξαθλίωση.

Υπό αυτές τις συνθήκες η παραγωγή ασφάλειας για τις υπόλοιπες συναλλαγές απαιτεί ιδεολογική νομιμοποίηση. Αποτελεί ευτύχημα ότι τα απολυμένα και απόκληρα παιδιά του κεφαλαίου δεν είναι κι οι καλύτεροι άνθρωποι, και έτσι, αντί να επιτεθούν στις απαράδεκτες συνθήκες διαβίωσης τους, προτιμούν να επιτεθούν στους συνανθρώπους τους. Το συγκρουσιακό παράδειγμα ενός κόσμου κρατών σε αποσύνθεση δεν είναι σήμερα ο εξωτερικός, αλλά ο εσωτερικός πόλεμος μεταξύ εθνικά και θρησκευτικά διασπασμένων δυνάμεων... Οι επεμβάσεις της παγκόσμιας αστυνομίας από τη μεριά των δυνάμεων ασφαλείας του καπιταλιστικού κέντρου ενάντια στους βάρβαρους της περιφέρειας μπόρεσαν μάλιστα να νομιμοποιηθούν και να επενδυθούν με δημοκρατικό ιδεαλισμό.

Η εικόνα αυτή αποτελεί φυσικά ένα στιγμιότυπο μόνον της σταδιακής διαδικασίας διάλυσης της παγκόσμιας δομής εξουσίας. Το αργότερο από το 2008 και μετά, η κρίση της παγκόσμιας οικονομίας άλλαξε την κατάσταση εκ βάθρων. Τώρα τα όρια της πιστοληπτικής ικανότητας εξαντλήθηκαν ακόμη και στα ίδια τα δυτικά κέντρα. Κρίσεις χρέους, όπως αυτές που καταγράφονται παντού στα δυτικά κέντρα, ως τώρα τις συναντούσαμε μόνο στις περιφερειακές ζώνες της παγκόσμιας οικονομίας. Έτσι εισάγεται στην ημερήσια διάταξη μια ποιοτικά διαφορετική διαχείριση κρίσεων στις μητροπόλεις, η οποία μετατοπίζει το βάρος

από την εξωτερική στην εσωτερική κατάσταση εκτάκτου ανάγκης. Εκτός από τους απρόβλεπτους περιθωριακούς πληθυσμούς στις παραμελημένες εσωτερικές αυλές του παγκοσμίου κεφαλαίου, πρέπει τώρα να μπουνε στο στόχαστρο και τα μεσαία στρώματα. Ο κενός νοήματος δημοκρατικός φορμαλισμός, τον οποίο εδώ και καιρό έχουν αναγνωρίσει ως βασική αρχή της πλάνης τους οι θεοκρατικοί φασίστες διαφόρων αποχρώσεων, καθιστά την αναγκαστική υποτίμηση του κεφαλαίου, που είναι η «φυσική του βάση» (Μαρξ), ακόμη πιο πιεστική, καθώς ορθώνονται οι εσωτερικοί του περιορισμοί. Η στρόφιγγα του καπιταλιστικού χυμού της ζωής, του χρήματος, πρέπει να κλείσει, τώρα πια όχι μόνο για μια περιθωριοποιημένη νέα τάξη πτωχευμένων, αλλά για την πλειοψηφία της «λαϊκής κυριαρχίας» των μητροπόλεων.

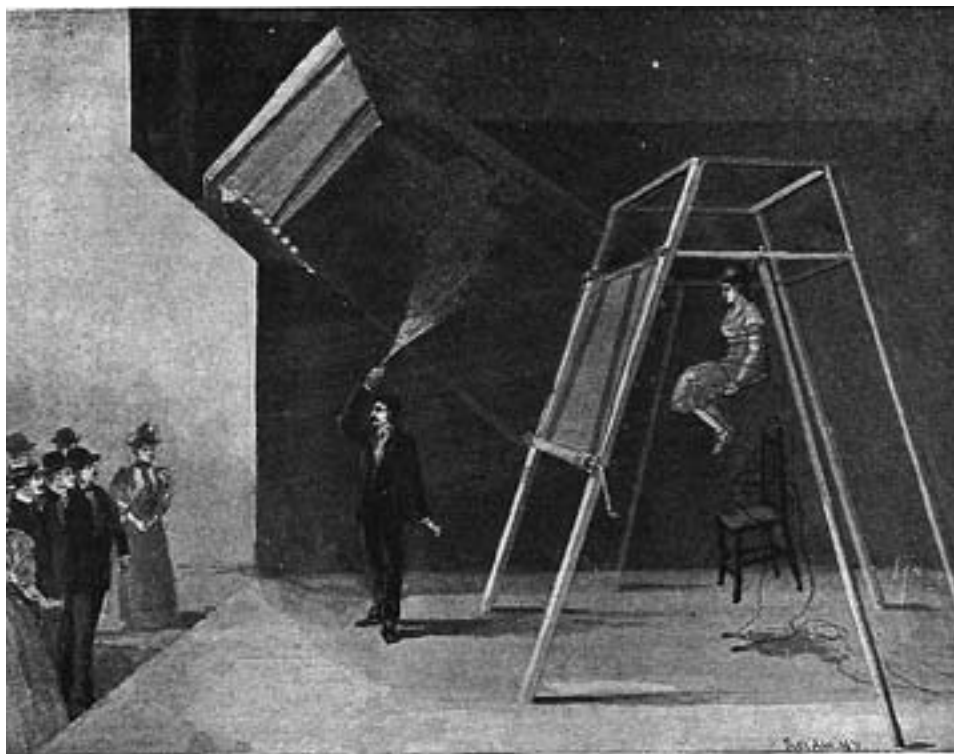
Έτσι νομιμοποιείται φυσικά και η κατάσταση εκτάκτου ανάγκης. Στη Λιβύη, το ΝΑΤΟ, επικαλούμενο τις δημοκρατικές αξίες, επέβαλε τη σαρία με βομβαρδισμούς. Στις δυτικές ζώνες-πυρήνες της παγκοσμιοποίησης, τον ρόλο των βομβαρδιστικών αεροπλάνων μπορεί να αναλάβει μόνο η περιοριστική συνθήκη του κλονισμένου οικονομικού συστήματος. Η υλοποίηση των οικονομικών προσταγών στο όνομα της δημοκρατίας, ενάντια στα στοιχειώδη ζωτικά συμφέροντα της πλειοψηφίας της τυπικής «κυριαρχίας», συντελείται αρχικά στην Ευρωπαϊκή Ένωση, διότι εδώ το νομισματικό κατασκεύασμα του ευρώ έχει ωθήσει τις αντιθέσεις στα άκρα – και επιπλέον επειδή υπάρχει ήδη μια υπερεθνική ομάδα κρούσης.

Η Ελλάδα, διά της εκ των πραγμάτων χρεωκοπίας της σε συνθήκες παγκόσμιας κρίσης, δημιούργησε ένα προηγούμενο. Μια μη ελεγχόμενη χρεωκοπία θα τίναζε στον αέρα όλο το ευρωπαϊκό οικονομικό σύστημα και θα ξεπερνούσε τις επιπτώσεις της χρεωκοπίας της Lehman Brothers και όχι μόνο. Μια ελεγχόμενη χρεωκοπία μπορεί να πραγματοποιηθεί μόνον εφόσον το σύνολο του ελληνικού λαού ωθηθεί κάτω από το κατώτατο όριο επιβίωσης. Μαζική ανεργία, εξαθλίωση εις βάθος των μεσαίων τάξεων και κατάρρευση του συστήματος υγείας και των δημόσιων υποδομών γίνονται πραγματικότητα. Οι ελληνικές ελίτ δεν μπορούν να χωνέψουν εύκολα και να αναλάβουν μόνες τους τη νέα εισπρακτική λογική του κεφαλαίου. Απαιτείται μια εξωτερική ιμπεριαλιστική επέμβαση με τη μορφή κρίσης, η οποία διεκπεραιώνεται από μία τρόικα της Κομισιόν της Ευρωπαϊκής Ένωσης, της Ευρωπαϊκής Τράπεζας και του ΔΝΤ – τώρα πλέον όχι ενάντια σε μια παράγκα του πρώην τρίτου κόσμου, αλλά για πρώτη φορά ενάντια σε μια χώρα της Δύσης.

Η κυβέρνηση Μέρκελ πήρε την απόφαση να κρατήσει μια σκληροπυρηνική στάση και να εκφράσει ακριβώς αυτό που νιώθει η διαχειριστική, η πολιτική και μηντιακή κυρίαρχη τάξη καθώς και τα χαμηλά λαϊκά στρώματα της Γερμανίας. Με την υποστήριξη του βοηθού σερίφη Σαρκοζύ, απαρνείται την κρίση του συστήματος, ώστε κάνει την εμφάνισή της ως αυτόκλητος δικαστικός επιμελητής

του «αυτόματου υποκειμένου» (Μαρξ). Οι καπιταλιστικά αναξίопιστοι και εξευτελισμένοι Έλληνες δεν επιτρέπεται να προσχωρήσουν στη Ντίσνεϋλαντ του Βερολίνου, αλλά πρέπει να υποστούν οικονομικοπολιτικούς αποκλεισμούς μέχρι να φτύσουν αίμα. Έγινε λόγος ακόμη και για γερμανό κομισάριο αποταμίευσης, έστω και αν η πλειοψηφία της Ευρωπαϊκής Ένωσης αποκέρυξε την πρόταση, με όποια συναισθήματα ντροπής της έχουν απομείνει. Η ψευδής χειρονομία υπεροχής τροφοδοτείται από την προσωρινή θέση νικητή στην κρίση της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας, μια που οι κύκλοι εξαγωγών επωφελήθηκαν από τα παγκόσμια κρατικά προγράμματα, από την υποτίμηση του ευρώ, κυρίως λόγω της κρίσης χρέους, και από την επιβολή των χαμηλών μισθών μετά το Χαρτς IV. Αποσιωπάται τεχνηέντως το γεγονός ότι ο τευτονικός οικονομικός μύθος εκτός από τα ίδια χρέη προϋποθέτει και τα χρέη των άλλων, καθώς και το ότι η εξάτμιση της αγοραστικής δύναμης θα καταλήξει σε ευρωπαϊκή και παγκόσμια ύφεση. Τουλάχιστον ας αντιληφθούμε ότι η Ελλάδα χρησιμοποιείται για παραδειγματισμό. Το ίδιο πρόγραμμα θα εφαρμόσουν και στη Γερμανία την ίδια αν χρειαστεί, ποντάροντας στον ιστορικό σοσιαλμαζοχισμό της γερμανικής «λαϊκής κυριαρχίας», η οποία ανέκαθεν δεν μπορούσε να κάνει βήμα από την πολλή πολιτική νομιμοφροσύνη...

THE ILLUSION OF "GONE" EXPLAINED.

Η Ελλάδα προσφέρεται ως πεδίο πειραμάτων της νέας δημοκρατικής διαχείρισης κρίσεων και για τον επιπλέον λόγο ότι σ' αυτόν τον τόπο μία νεανική εξέγερση, απομονωμένη και χωρίς προοπτικές, μπορεί και χρησιμοποιείται ως σάκος του μποξ. Ταιριάζει απόλυτα στη συνολική εικόνα το γεγονός ότι ο κρατικός προϋπολογισμός τρέχει με τη νεκρή ταχύτητα στον τομέα των κοινωνικών παροχών, ενώ αντίθετα οι δαπάνες για τους εξοπλισμούς το 2012 σχεδόν διπλασιάστηκαν σε σχέση με την προηγούμενη χρονιά. Τα σχετικά χρέη γίνονται αντιληπτά με ευνοϊκή προδιάθεση και από τους επίδοξους κομισάριους της λιτότητας, μια που οι παραγγελίες από την Αθήνα καλύπτουν το 15% του τζίρου των γερμανών κατασκευαστών όπλων. Έχει εξάλλου προαναγγελθεί ότι ο μηχανισμός της δημοκρατικής κατάστασης εκτάκτου ανάγκης θα επιδείξει τη δύναμη του και στρατιωτικά. Στον τομέα της καταστολής, η Ελλάδα επιδεικνύει υπευθυνότητα και τα καταφέρνει μια χαρά χωρίς εξωτερική βοήθεια (ενώ στο Αφγανιστάν υπάρχει ακόμη ανάγκη συμμόρφωσης στα ιδεώδη του δημοκρατικού στρατού εκτάκτου ανάγκης). Και αν το θερμόμετρο υπερθερμανθεί, ο τρόμος της κατάστασης εκτάκτου ανάγκης υπό γερμανική καθοδήγηση θα δείξει τι είναι ικανός να κάνει. Και τότε, συγκριτικά, το καθεστώς Άσαντ θα μοιάζει πιθα-

νότατα νερόβραστο, γιατί αυτό που θα διακυβευέται θα είναι κάτι παραπάνω από κάποιο ισχνό αραβικό ακαθάριστο εθνικό προϊόν.

Προς το παρόν η πολιτική τάξη της Ελλάδας πρέπει να κάνει κάποια παζάρια για τους όρους συνθηκολόγησης και να προσποιείται κάποια αντίσταση, ώστε να μην χάσει τελείως το αγνώριστο πλέον πρόσωπό της. Η βούληση των ψηφοφόρων δεν ξέρει έτσι κι αλλιώς τι κατεύθυνση να λάβει, και το σύνολο του συστήματος των κομμάτων καταρρέει παραδειγματικά από μόνο του. Στους μετα-εθνικούς διαχειριστές κρίσεων οι εθνικιστικές εξάρσεις είναι ιδιαίτερα αρεστές, αφού όσο προσπαθούν να διαπραγματευτούν τη χρεωκοπία με όρους τάχα λιγότερο επαχθείς, τόσο περισσότερο μπορούν να λειτουργήσουν ως βαλβίδα εκτόνωσης για τον πληθυσμό. Την απλά και μόνον αντιγερμανική οργή των Ελλήνων, οι γερμανοί σωβινιστές των εξαγωγών τη γράφουν στ' αρχίδια τους, μια που το αναγκαίο πογκρόμ κατευθύνεται στην πραγματικότητα ενάντια σε ρόσφυγες ή μετανάστες, όπως έχει αποδειχτεί στην πράξη μέχρι τώρα στην Ελλάδα – και όχι μόνον. Ακόμη και σχετικά με αυτό το θέμα, η Γερμανία με τους νεοναζί κατά συρροήν δολοφόνους, τους οποίους κανακεύει η δημοκρατική Στάζι,* έχει πράγματι να προσφέρει πολλά και να δείξει τον δρόμο σε ολόκληρη την ευρωπαϊκή επικράτεια.

* Από το 2000 έως το 2006 νεοναζί δολοφόνησαν έξι Τούρκους, δύο Γερμανούς τουρκικής καταγωγής και έναν Έλληνα σε έξι διαφορετικές πόλεις της Γερμανίας, από το Ρόστοκ μέχρι το Μόναχο, με την ανοχή της γερμανικής εθνικής υπηρεσίας πληροφοριών.

Το κράτος-μέγγενη, η υπερσυσσώρευση, ο φασισμός και οι καθημερινοί άνθρωποι

Ο ανταγωνισμός μεταξύ των τάξεων είναι κάτι πολύ περισσότερο από πρόβλημα υπερσυσσώρευσης. Ο καπιταλισμός, υπό τη μορφή της διαρθρωτικής του κρίσης, μπορεί να θεωρηθεί ως ένα διαρκώς άρρωστο υποχόνδριο ον ή ως ένα βαμπίρ πάντα στα πρόθυρα του θανάτου. Όταν ο αγώνας των καταπιεσμένων σταματά τη ροή του κεφαλαίου, αναδύονται διάφορες μορφές κοινωνικών σχέσεων: αυτόνομες μορφές που αντιτίθενται στην καπιταλιστική ολότητα. Αυτές οι μορφές μπορεί να προκύψουν στο κέντρο ή στην περιφέρεια, μπορεί να διαρκέσουν μήνες ή μερικές πολύτιμες ώρες. Μπορεί να είναι μια εξεγερμένη κοινότητα, ένας φίλος που ποτέ δεν θεωρεί ότι του χρωστάμε, ή απλά ένα πρωινό που ξυπνάμε δυσαρεστημένοι με τον κόσμο.

Ωστόσο, η υπερσυσσώρευση ως κρίση είναι ενδιαφέρουσα, επειδή αντιπροσωπεύει το *ήθος* του καπιταλισμού. Μια αέναη συσσώρευση, συσσώρευση ακόμα και του παραλόγου, μέχρι του σημείου της αποδιάρθρωσης του ίδιου του τού εαυτού. Ούτε ο κόσμος ολόκληρος δεν είναι αρκετός για τον καπιταλιστή. Η υπερσυσσώρευση είναι μέρος του προβλήματος και ταυτόχρονα μια ενδιαφέρουσα αφητηρία κριτικής της κρίσιμης κατάστασης που αντιμετωπίζουμε σήμερα.

Ας υποθέσουμε ότι η σημερινή κρίση είναι απλά μια κρίση υπερσυσσώρευσης. Πρέπει να γίνουμε πιο συγκεκριμένοι. Είναι υπερσυσσώρευση εμπορευμάτων, χρηματιστηριακού κεφαλαίου ή και των δύο; Πού εντοπίζουμε γεωγραφικά (ας την ονομάσουμε περιοχή Α) αυτή την υπερσυσσώρευση και πού εντοπίζουμε τον χώρο (ας την ονομάσουμε περιοχή Β) όπου η υπερσυσσώρευση θα βρει τη λύτρωσή της, είτε με τη μορφή νέων αγορών ή/και με τη μορφή του χρέους; Η απάντηση προϋποθέτει την υιοθέτηση της ερμηνείας της αναγκαιότητας δημιουργίας αγορών για το ξεπέρασμα των κρίσεων υπερσυσσώρευσης.

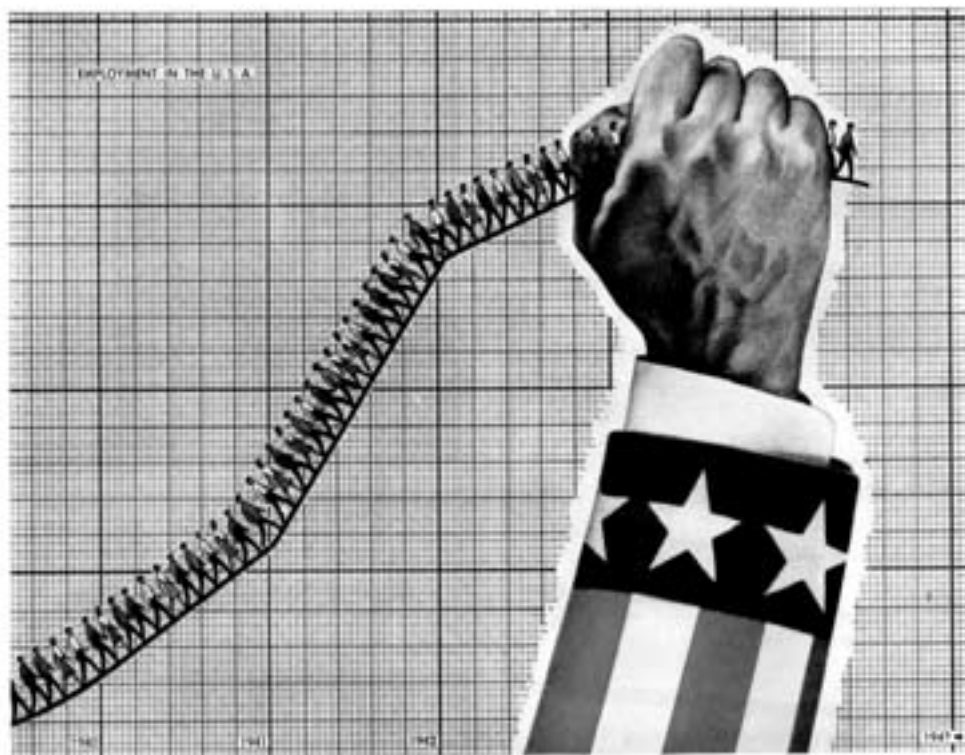
Η περιοχή Β θα βομβαρδιστεί με εμπορεύματα (μέσω των κατασκευασμένων αναγκών) και με χρήματα (με τη μορφή ανεξόφλητου χρέους). Μπορούμε να αντιληφθούμε την υπερσυσσώρευση ως ένα τσουνάμι, ένα τσουνάμι όμως που μπορεί να κατευθύνεται κατά βούληση. Η περιοχή Α δημιουργεί την πλημμύρα και στη συνέχεια οργανώνει την επιχείρηση διάσωσης. Η αγορά πλημμυρίζει με εμπορεύματα και η οικονομία με δάνεια και έργα-μαμούθ. Προκειμένου να σφιχτεί γερά η θηλιά γύρω από την περιοχή Β και τον πληθυσμό της, είναι

απαραίτητη η καταστροφή της διατροφικής της αυτάρκειας. Επιβάλλεται έτσι ένα πρόγραμμα καταστροφής του αγροτικού ιστού και της υπαίθρου μέσω πολιτικών πρωταρχικής συσσώρευσης, οι οποίες οδηγούν την περιοχή Β σε καθεστώς διατροφικής εξάρτησης.

Η δράση του κράτους ως μηχανισμού επιβολής των πολιτικών του κεφαλαίου μπορεί να παραλληλιστεί με ένα σύστημα από μέγγενες που σφίγγονται και ξεσφίγγονται σύμφωνα με τις επιταγές του κεφαλαίου. Η απόλυτη βούληση του κεφαλαίου είναι η αύξηση (σε άπειρο και παράλογο βαθμό) των ποσοστών κέρδους. Στην «ανεπτυγμένη» περιοχή Α, το κράτος-μέγγενη αλλάζει εμφάνιση, εξαπλώνεται και αυτοπαρουσιάζεται ως «κράτος πρόνοιας», ενώ στην περιοχή Β το κράτος-μέγγενη συρρικνώνεται στο ελάχιστο αναγκαίο μέγεθος και παρουσιάζεται ως «νεοφιλελεύθερο κράτος» ή ένα κράτος που μονοπωλείται από το κεφάλαιο.

Αυτό το παιχνίδι του κράτους-μέγγενης του Κεφαλαίου συναντά βεβαίως αντιστάσεις από τους καθημερινούς ανθρώπους, οι οποίοι, μέσα από ενέργειες της καθημερινότητάς τους, απορρίπτουν την αστική πολιτική οικονομία, δεν την αναπαράγουν στο σύνολό της και προσπαθούν να διαφυλάξουν τις κοινωνικές τους σχέσεις από τη λογική της ανταλλαγής νομισματικών αξιών. Αυτή η απόρριψη γεννάει υλικά και άυλα εμπόδια στην τόσο επιθυμητή από τον καπιταλισμό ελεύθερη κυκλοφορία των κεφαλαίων. Η αποκατάσταση της κυκλοφορίας είναι εφικτή μόνο μέσω της βίαιης κρατικής καταστολής, η οποία χρησιμοποιεί τόσο νόμιμα όσο και παράνομα μέσα.

Αυτό μας οδηγεί στην καρδιά της κρίσης του κεφαλαίου από το ξεκίνημά του: η πραγματική κρίση του καπιταλισμού ήταν ανέκαθεν το επαναστατικό υποκείμενο. Οι απλοί άνθρωποι, οι οποίοι, μέσω της άρνησής τους να δεχθούν την επιβολή της λογικής της αφηρημένης εργασίας, εκτροχιάζουν το τρένο της προόδου, διακόπτουν τη ροή της ιστορίας στην καπιταλιστική μορφή της, σταματούν τον υπολογισμό της αξίας βάσει του *κοινωνικά αναγκαίου χρόνου*.

Εξετάζοντας τη μεγα-τεχνολογία και τα μεγα-δάνεια, μπορούμε να διαπιστώσουμε ότι σήμερα εφαρμόζεται ένας αποικιοκρατικός συνδυασμός δύο διαδικασιών οικονομικής εξάρτησης από τα κέντρα της καπιταλιστικής συσσώρευσης, ο συνδυασμός της αναπτυξιομανίας και του νεοφιλελευθερισμού. Μπορούμε να μιλάμε για ένα είδος αναπτυξιομανούς νεοφιλελευθερισμού. Η περιοχή Α, από την οποία εκπορεύεται η υπερσυσσώρευση (για παράδειγμα με τη μορφή αναπτυξιακών σχεδίων) αναλαμβάνει τον ρόλο του «απόγειου της ανάπτυξης» και του «παραδείγματος προς μίμηση». Παρουσιάζεται επίσης ως η αποκορύφωση της νομισματικής οικονομίας, και ως εκ τούτου η περιοχή Α είναι αυτή που μπορεί να δανειζει χρήματα, τα οποία πρέπει βεβαίως να επιστραφούν.

Όλα αυτά μπορεί να φαίνονται πολύ σαφή και αντικειμενικά, αλλά το κύριο πρόβλημα δεν είναι η υπερσυσσώρευση και οι νέες νεοφιλελεύθερες αγορές που

αυτή απαιτεί, το κύριο πρόβλημα δεν είναι ούτε το αίτημα για πιο δίκαιη κατανομή. Το κύριο πρόβλημα είναι ότι η ταξική πάλη μπορεί να εκτραπεί σε εθνικιστική διαμάχη, φτάνοντας ακόμα και σε πόλεμο (κατά της τρομοκρατίας, για παράδειγμα). Επιπρόσθετα, ο πόλεμος ιστορικά έχει υπάρξει μια δοκιμασμένη μέθοδος επανενεργοποίησης της καπιταλιστικής οικονομίας.

Ο καπιταλισμός δεν έχει εθνικότητα. Ένας πόλεμος μεταξύ εθνικών ταυτοτήτων κρύβει κάτω από χιλιάδες δολοφονημένους την πραγματική φύση του προβλήματος που δημιουργεί ο καπιταλισμός στον κόσμο. Η προπαγάνδα –και η δημιουργία ενός αισθήματος αντιπαλότητας μεταξύ παραγωγικών και μη παραγωγικών εργαζομένων, μεταξύ «καλών πολιτών» και μεταναστών, μεταξύ λαών υπάκουων και λαών απρόθυμων, μεταξύ λαών που αποταμιεύουν και λαών που ξοδεύουν– καταδεικνύει ότι η καπιταλιστική εργασία είναι ο άξονας της παραγωγής και της αναπαραγωγής της ταξικής πάλης. Δεν είναι τυχαίο ότι στην είσοδο του Άουσβιτς υπήρχε η επιγραφή: *Η εργασία απελευθερώνει*. Η εργασία δεν απελευθερώνει κανέναν. Η εργασία στην καπιταλιστική της μορφή σκλαβώνει τους ανθρώπους, ενώ το κράτος, μέσω μιας λογικής αποκλεισμού και συσσώρευσης, εξαπλώνει το μύθο του έθνους ως μιας ακόμα περικλειστης μορφής η οποία γεννά αποκλεισμούς, μιας μορφής βαθιά ψυχωτικής στο φόβο της προς τον γείτονα.

Το ακόλουθο απόσπασμα από τον «Φυλακισμένο Νου» του Τσέσλαβ Μίλος είναι ενδεικτικό:

Ο ναζισμός ήταν μια συλλογική τρέλα, αλλά τα πλήθη των Γερμανών που ακολούθησαν τον Χίτλερ το έπραξαν παρακινημένα από βαθείς ψυχολογικούς λόγους. Οι απαρχές του ναζισμού εντοπίζονται στη μεγάλη οικονομική κρίση και στη μεγάλη δομική κρίση της γερμανικής κοινωνίας. Η παρακμή και το χάος της Δημοκρατίας της Βαϊμάρης ήταν ξεκάθαρα σε κάθε νεαρό Γερμανό εκείνης της εποχής: εξευτελισμός εκατομμυρίων ανέργων, αποκρουστικές διαστροφές της πολιτιστικής ελίτ, αδελφές που εξωθούνταν στην πορνεία, ανηλεείς συγκρούσεις μεταξύ αδελφών για λίγα χρήματα. Καθώς η ελπίδα του σοσιαλισμού είχε εξαφανιστεί, μια εναλλακτική φιλοσοφία για την εξέλιξη της ιστορίας εμφανίστηκε. Μια παρωδία της φιλοσοφίας στην οποία είχε βασιστεί το δόγμα του Λένιν και του Στάλιν. Ο Γερμανός που έκλεισε τον Β στο στρατόπεδο συγκέντρωσης είχε πιθανότατα βιώσει κάποτε μια χωρίς ανταπόκριση αγάπη για τον κόσμο, όμως η προπαγάνδα του Κόμματος τον μεταμόρφωσε σε ένα άγριο θηρίο.*

* Θεωρούμε ότι ο συγγραφέας με τη λέξη «δόγμα» τονίζει τη διαφορά μεταξύ της φιλοσοφικής σκέψης του Μαρξ και της μετατροπής της σε δόγμα από την ορθόδοξη φράξια του ρωσικού Κομμουνιστικού Κόμματος. Ο συγγραφέας έτσι καταγράφει μια διπλή επίκριση: από τη μια πλευρά, εναντίον του εθνικοσοσιαλισμού ως καρικατούρας της φιλοσοφικής σκέψης του Μαρξ, και από την άλλη εναντίον του λενινισμού και του σταλινισμού.

Γνωρίζουμε ότι η IBM παρείχε στα στρατόπεδα συγκέντρωσης το σύστημα ελέγχου με μηχανές γραφείου, γνωρίζουμε ότι τα εύσημα για την ανάπτυξη του Zyklon-B που χρησιμοποιούνταν στους θαλάμους αερίων των στρατοπέδων συγκέντρωσης οφείλονται στα εργοστάσια χημικών της Bayer. Γνωρίζουμε ότι μετά το σφαγείο του πολέμου, το οικονομικό κεφάλαιο, ανανεωμένο και δυναμωμένο αφού τράφηκε με φρέσκο αίμα, μετακινήθηκε σε νεότερα πεδία δόξας, σαν ένα βαμπίρ που εμφανίζεται ανανεωμένο και υγιές μετά από μια ευωχία αίματος. Αυτή είναι η φύση της φρικιαστικής κυκλοφορίας του κεφαλαίου, το οποίο χρησιμοποιεί το μύθο του έθνους ως χαράκωμα και ως κρυψώνα.

Αυτό δείχνει επίσης πώς, μέσα από μια κατάλληλη προπαγάνδα στον πληθυσμό που κυβερνάται από το κράτος-μέγγενη της περιοχής Α, μπορεί να αναπτυχθεί το αναγκαίο μίσος εναντίον του πληθυσμού που κυβερνάται από το κράτος-μέγγενη της περιοχής Β, ώστε να δικαιολογηθεί και να νομιμοποιηθεί μια βίαιη επίθεση, μια επίθεση αναγκαία για την εφαρμογή της *καπιταλιστικής οικονομικής πολιτικής νέας γενιάς*.

Πρέπει να αποτρέψουμε την κατασκευή του μίσους. Ο Τέοντορ Αντόρνο έχει εισηγηθεί την πιο αποτελεσματική θεωρητική μέθοδο για την αποτροπή της αναπαραγωγής του μίσους (λόγω του μύθου του έθνους-κράτους) μεταξύ μελών της ίδιας τάξης: η μέθοδος αυτή συνίσταται στην αρχή της μη ταυτότητας, η οποία αναπτύχθηκε στην *Αρνητική Διαλεκτική* και επανήλθε στη σύγχρονη κριτική μέσα από το έργο του Τζον Χόλογουεϊ. Η μη ταύτιση με την κυριαρχία, ο μη προσδιορισμός ως προκαθορισμένου υποκειμένου στο πλαίσιο μιας ταυτότητας, ενός ρόλου, απενεργοποιεί τους φασιστικούς μηχανισμούς συγκεντρωτισμού της υποκειμενικότητας. Τόσο στον πληθυσμό της περιοχής Α όσο και στον πληθυσμό της περιοχής Β υπάρχουν εξεγερμένες υποκειμενικότητες που αντιστέκονται σθεναρά στη μετατροπή τους σε πολίτες στην υπηρεσία των διακρίσεων και του φασισμού ως τρόπους για την επίλυση των προβλημάτων της πολιτικής οικονομίας.

Αυτονομίες και αναδυόμενη αξιοπρέπεια: η εύθραυστη ευαισθησία του καινούργιου

Είναι πραγματικά εφικτή η αυτονομία σε έναν κόσμο που την αρνείται και ο οποίος κατέχει τους στρατούς για να την καταστρέψουν; Είναι πραγματικά εφικτή η αυτονομία σε έναν κόσμο που κυριαρχείται από το χρήμα;

Ας υποθέσουμε ότι όχι, δεν είναι εφικτή. Αν αυτό ισχύει, τότε γιατί επιμένουν στην αυτονομία τόσο άνθρωποι αντιμέτωποι με μια κατάσταση όπου ούτε το κράτος ούτε το κεφάλαιο τους αφήνουν χώρο για να επιβιώσουν και παρ' όλα αυτά αποφασίζουν να πάρουν τη ζωή τους στα χέρια τους και όχι να αυτοκτονήσουν; Γιατί επιμένουν στην αυτονομία, όταν τους λένε ότι θα τους εξολοθρεύσουν; Δεν θα ήταν ευκολότερο να αποδεχτούμε την αποτυχία; Δεν θα ήταν ευκολότερο να προσευχόμαστε ότι θα είμαστε νικητές στην επόμενη ζωή μας; Γιατί επιμένουμε ότι «ένας άλλος κόσμος είναι εφικτός», παρ' όλο που αυτό φαντάζει αδύνατο; Ίσως η απάντηση να βρίσκεται στη λέξη «αξιοπρέπεια».

Η λέξη «αξιοπρέπεια» έχει εμφανιστεί στον κόσμο ως μια κραυγή εναντίωσης στην καθεστηκία τάξη. Όταν νιώθουμε αγανακτισμένοι, είναι γιατί ακριβώς νιώθουμε ότι μας έχουν στερήσει την αξιοπρέπεια μας. Μας την έχουν στερήσει ή την έχουν μετατρέψει σε εμπόρευμα. Η αξιοπρέπεια υπάρχει παντού γύρω μας. Μπορούμε να την αφουγκραστούμε ακόμα και αν δεν μπορούμε να την δούμε, ακόμα και αν, προς το παρόν, δεν μπορούμε να την συναρθρώσουμε σε μια πρόταση κοινωνικής οργάνωσης. Η αξιοπρέπεια πάνω απ' όλα μάς ωθεί αναμφισβήτητα προς την εξέγερση.

Ίσως η απάντηση να μας κοιτάζει κατάματα, όμως οι παραμορφωτικοί φακοί με τους οποίους έχουμε διδαχθεί να εξετάζουμε και να ερμηνεύουμε τον κόσμο βρίσκονται ανάμεσα στα μάτια μας και την πραγματικότητα. Η επαναστατικότητα μας εξαρτάται από τη δυνατότητά μας για αυτόνομη και εκ νέου ερμηνεία του κόσμου, μέσα από την εμπειρία της αντίστασης. Κάθε φορά που απομακρύνουμε τους παραμορφωτικούς φακούς και βλέπουμε μόνο με τα μάτια μας, ανακαλύπτουμε ότι η δυνατότητά μας για παρατήρηση παραμένει χαμηλή, καθώς έχουμε αφαιρέσει τους φακούς προκειμένου να τους καθαρίσουμε και όχι για να απαλλαγούμε απ' αυτούς. Έτσι πιστεύουμε στην επανίδρυση του κράτους, λες και το κράτος και ο καπιταλισμός δεν ήταν άρρηκτα συνδεδεμένα, συνεχίζουμε δηλαδή να βλέπουμε μέσα από τα μάτια του κράτους. Οι κομματικές ορθοδοξίες, σε αντίθεση με εμάς, έχασαν την όρασή τους εδώ και πολύ καιρό και έχουν αντικαταστήσει τα μάτια τους με το όραμα της εξουσίας. Δεν είναι πλέον σε θέση να καταλάβουν τι συμβαίνει, αφού η ορθοδοξία είναι πάντα το δόγμα κάποιας μορφής ολοκληρωτικής εξουσίας. Αν θέλουμε να εξασκήσουμε τη δυνατότητά μας να δούμε και να οραματιστούμε έναν δι-

αφορετικό κόσμο, πρέπει να αποδεχθούμε τη σημερινή οφθαλμολογική μας αδυναμία, ώστε να μπορέσουμε αύριο να αντιληφθούμε τις εικόνες ενός κόσμου σε εξέγερση.

Μια άλλη πρόταση για να αρχίσουμε να βλέπουμε πιο καθαρά, είναι να δεχτούμε ότι δεν έχουμε απαντήσεις, ότι είμαστε γεμάτοι με αμφιβολία ως προς τις ερμηνείες που παρέχουμε, και ότι ακόμα και οι εμπειρίες της εξέγερσης δεν είναι ούτε ιδανικές ούτε τέλειες, αφού και αυτές περιέχουν αντιφάσεις. Ωστόσο, αυτές οι εμπειρίες είναι ριζικά διαφορετικές, γιατί ούτε ανέχονται ούτε θεμελιώνονται στο φόνο ή το θάνατο ενός άλλου ανθρώπου προκειμένου να υπάρξουν, γιατί δεν οικοδομούνται πάνω στον αποκλεισμό, στην εμμονή με την εξουσία, στην αντιπροσώπευση και την καθετότητά της. Αυτός ο όχι-ακόμα-αρκετά-σαφής κόσμος μπορεί να περιέχει αντιφάσεις, αλλά, σε αντίθεση με τον καπιταλιστικό κόσμο, δεν μετατρέπει τις αντιφάσεις ή τον ανθρώπινο πόνο σε κερδοφόρο βιομηχανία. Αυτό είναι ξεκάθαρο.

Είναι αλήθεια ότι απέναντι σε μια πλήρως εξοπλισμένη αστυνομική δύναμη είμαστε αδύναμοι. Είναι επίσης αλήθεια ότι τα πολιτικά κόμματα (αριστερά, δεξιά και κεντρώα), μαζί και η ορθόδοξη πρωτοπορία, καγχάζουν τις αυτόνομες και τους αυτόνομους/ες επειδή δεν έχουν κανένα απολύτως ενδιαφέρον για την κατάληψη της εξουσίας του κράτους. Το πνεύμα αυτών των υποκειμενικοτήτων (που δεν είναι ούτε ενιαίες ούτε ομοιογενείς αλλά πολύμορφες και πολυφωνικές) μπορεί να συνοψιστεί στο ακόλουθο γκράφιτι:

~~spread communism~~
~~better spread anarchism~~
don't tell me what to do!

Ωστόσο, παρά την αδυναμία μας, επιμένουμε να κοιτάζουμε όλο και πιο βαθιά. Εξασκούμε τα μάτια μας ώστε να δούμε τον κόσμο χωρίς να υπάρχει ανάγκη για τα γυαλιά που μας έδωσαν με τη γέννησή μας. Ευτυχώς, υπάρχουν εμπειρίες στις οποίες μπορούμε να αναφερόμαστε και, με αυτή την έννοια, **μπορούμε να θεωρούμε καθετί καινούργιο ως μια ξαφνική υπενθύμιση για κάτι που είχαμε ξεχάσει**. Οι στιγμές στην ιστορία όπου ο κόσμος αναποδογυρίστηκε μαζί με τις κοινωνικές του σχέσεις –εμπειρίες κοινότητας, εξεγέρσεις, γιορτές, πραγματικές καταστάσεις έκτακτης ανάγκης, μια μητέρα που δίνει ζωή, κ.λπ.– μας δείχνουν μορφές οργάνωσης που εξελίσσονται καθώς κατασκευάζονται. Η αυτονομία δεν έχει εμμονή με την πρόβλεψη του μέλλοντος, ερωτοτροπεί με τους ηττημένους της ιστορίας και μέσα από τις εμπειρίες τους βρίσκει νόημα στο εδώ και στο τώρα. Όπως μου είπε κάποτε μια συντρόφισσα στη ζωή και στον αγώνα, «μερικές φορές, προκειμένου να κινηθούμε μέσα στο χρόνο,

δεν έχουμε παρά να κινηθούμε μέσα στο χώρο»: ο χώρος, ο χρόνος και η υποκειμενικότητα είναι τα συστατικά υλικά της ουτοπίας, μιας ουτοπίας στέρεης, την οποία τόσο καλά περιέγραψε ο Ερνστ Μπλοχ στο *Αξίωμα της Ελπίδας*. Η ουτοπία εδραιώνεται σιγά σιγά, ήττα μετά την ήττα, στους αγώνες των ιθαγενών ενάντια στα νεοφιλελεύθερα mega-προγράμματα στη Λατινική Αμερική και στις εξεγέρσεις στην Ελλάδα, εδραιώνεται στους δυσारेστημένους νέους ή στα μικρά ακόμη αυτόνομα κινήματα των πόλεων, για να αναφέρουμε μόνο μερικά γενικά παραδείγματα.

Απαιτούμε το αδύνατο, ακριβώς επειδή το δυνατό καθορίζεται από την εξουσία της καθεστηκυίας τάξης κι εμείς θέλουμε να συνδεθούμε με όλα όσα την ξεπερνούν. Το ανταγωνιστικό κίνημα είναι μια αίσθηση του αδύνατου: μέσα στην καρδιά της άρνησης της ζωής, μέσα στον πυρήνα του καπιταλισμού (ο οποίος είναι η λογική του θανάτου) έχουμε αποφασίσει να ανθίσουμε κόντρα σε κάθε πρόβλεψη για το τι είναι δυνατό. Όπως λέει και ένα σύνθημα στην Ελλάδα: είμαστε ένα τίποτα που ανθίζει. Είμαστε ένα παράδοξο. Είμαστε ο εφιάλτης του κεφαλαίου. Είμαστε η κρίση του. Ακόμη κι αν ο καπιταλισμός είναι ενσωματωμένος στο σώμα και την υποκειμενικότητά μας, εμείς τον βλέπουμε ως ένα παράσιτο. Δεν είναι κάποιο παλιό παράσιτο ενάντια στο οποίο έχουμε αντισώματα. Είναι ένα μεγάλο παράσιτο που απειλεί να μας σκοτώσει αν προσπαθήσουμε να απαλλαγούμε από αυτό, αλλά δεν πρόκειται ποτέ πια να παρερμηνεύσουμε τον καπιταλισμό ως μέρος του σώματός μας, γιατί ξέρουμε πόσο αφύσικο είναι αυτό το παράσιτο.

Σε τι συνίσταται η εύθραυστη ευαισθησία του καινούργιου; Δεν έχει δομή, δεν ηγεμονεύει (και ούτε το επιθυμεί) και δεν έχει βρει ακόμα έναν τρόπο να εκφραστεί με σαφήνεια. Αυτό δεν σημαίνει ότι δεν υπάρχει, και γι' αυτό οι εξεγερμένοι επιμένουν στην ποίηση και σε αυτό που δεν μπορεί να ονομαστεί. Όταν βιώνουμε κάτι νέο και προσπαθούμε να το περιγράψουμε με παλιούς όρους, τότε το σκοτώνουμε. Αυτό ακριβώς κάνουν οι ηγέτες και η ορθόδοξη πρωτοπορία που παρουσιάζονται ως το φως το οποίο κατονομάζει το ακατανόμαστο. Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο οι ακαδημαϊκοί δεν καταλαβαίνουν γιατί «οι μάζες» εξαφανίζονται το ίδιο ξαφνικά όπως εμφανίστηκαν. Είναι ζωτικής σημασίας να δραπετεύσουμε από το γλωσσικό σύμπαν της κυριαρχίας, προκειμένου να την αντιμετωπίσουμε με κριτικό πνεύμα και να την αποδιώξουμε. Δεν μπορούμε να χτίσουμε τη γλώσσα της χειραφέτησης από τη γλώσσα της εξουσίας, μπορούμε όμως να εξασθενίσουμε τη γλώσσα της εξουσίας ανατρέποντας το νόημά της και υπερβαίνοντάς την με τη δημιουργική μας πράξη.

Το κεντρικό ερώτημα: (μερικά σημεία προς εξέταση)

Το κεντρικό ζήτημα μπορεί να είναι ακριβώς η εξαφάνιση της κεντρικότητας, μέσω του πολλαπλασιασμού των αυτόνομων και ετερογενών εμπειριών. Ένα επίσης σημαντικό ζήτημα είναι να σταματήσουμε να ανησυχούμε για το πώς θα μπορούσαν να είναι αυτόνομοι ένα εκατομμύριο άνθρωποι, και αντιθέτως να αναρωτηθούμε: γιατί εκατό άνθρωποι που έχουν τη δυνατότητα να συνδεθούν οριζόντια και με συνελεύσεις συνεχίζουν να αναπαράγουν τη λογική του κράτους; Θέτοντας αυτό το ερώτημα επανοικειοποιούμε *την αίσθηση του μέτρου*, κάτι που επεσήμανε ως αναγκαιότητα πριν μερικές δεκαετίες ο Ίβαν Ίλλιτς, μια προοπτική που τέθηκε εκ νέου μέσα από το έργο του Γκουστάβο Εστέβα [συγγραφέα από την Οαχάκα, σημαντική παρουσία στο Πανεπιστήμιο της Γης στην Τσιάπας]. Με άλλα λόγια, αρνούμαστε να υποδουλώσουμε τη σκέψη μας στη λογική των μεγα-εργαλείων και των μεγα-έργων. Οι αγώνες για το περιβάλλον σε όλο τον κόσμο, ο αγώνας στο Ατένκο στο Μεξικό και στην Κερατέα στην Ελλάδα, είναι εξελισσόμενα παραδείγματα της ισχύος που δημιουργεί η επαναφορά της αίσθησης του μέτρου ενάντια στη μεγαλομανία του καπιταλισμού. Παρόμοιοι αγώνες που απορρίπτουν την υλοποίηση των μεγάλων έργων στα εδάφη τους μπορούν στη συνέχεια να παρουσιάσουν εναλλακτικές προτάσεις. Είναι προφανές ότι η υλοποίηση αυτών των εναλλακτικών λύσεων παρεμποδίζεται επειδή η αυτοδιαχείριση των ανθρώπων είναι αυτό ακριβώς που δεν ανέχεται το κράτος. Έχω βρεθεί και στο Ατένκο και στην Κερατέα και μπορώ να πω ότι και στα δύο μέρη ήταν προφανές ότι το κράτος δεν είναι απαραίτητο και ότι η λογική της εξουσίας μπορεί να αντιστραφεί προκειμένου να υλοποιήσει το σύνθημα των Ζαπατίστας: «να διοικείς υπακούοντας».

Ένα άλλο σημαντικό ζήτημα σήμερα είναι η αλυσιδωτή αντίδραση σχέσης αυτού που μέχρι τώρα φαινόταν αδιαχώριστο: η διάλυση του ατομικιστικού υποκειμένου και η οικοδόμηση μιας κατάφασης του «εμείς» [nostredad], πάνω στα ερείπια του εγωισμού. Η ατομικιστική υποκειμενικότητα είναι θανάσιμα πληγωμένη και στη θέση της γεννιέται η κοινοτική υποκειμενικότητα.

Είναι επιτακτική ανάγκη η κατασκευή μιας νέας χαρτογράφησης για να κατευθύνει τα βήματά μας, όπως ο ναυτικός καθοδηγείται από τον νυχτερινό ουρανό. Μια χαρτογράφηση του καινούργιου που θα μας επιτρέψει στη θέση της φυλακισμένης στον πολιτικό χάρτη του κεφαλαίου ανθρωπότητας να δούμε την πραγματική ροή της ανθρωπότητας στην εξέγερση. Να ξαναεφεύρουμε τους αστερισμούς.

Ας ανακτήσουμε τη σχιζοφρένεια, όχι ως μια ασθένεια αλλά ως μια στρατηγική κίνηση που η ελπίδα έχει αναπτύξει ενάντια στον κόσμο της αφηρημένης, αλ-

λοτριωμένης, αποξενωτικής εργασίας. Ας κατανοήσουμε την *σχιζοφρενική κίνηση της ελπίδας* προκειμένου να επιβιώσει σε έναν κόσμο που προσπαθεί να εξολοθρεύσει την ελπίδα. Οι κολίτιδες και οι καούρες είναι συμπτώματα ότι το σώμα μας δεν ανέχεται την αφηρημένη εργασία και την εκμετάλλευση, και είναι πιο υγιεινό να απαλλαγούμε από δουλειές που μας εξορίζουν σε ένα πεδίο πέρα από ό,τι είναι ανθρωπίνως δυνατό παρά να καταφεύγουμε στην ιατρική για να θεραπευθούμε.

Η οργή μας είναι επίσης ένα θεμελιώδες ζήτημα. Η οργή μας είναι σύμπτωμα της αγανάκτησής μας απέναντι στο γεγονός ότι το μηνιαίο εισόδημα ενός γραφειοκράτη βρίσκεται σε άμεση συνάρτηση με ένα παιδί που πεθαίνει από την πείνα.

Μια άλλη αποκεντρική κεντρικότητα θα ήταν να σκεφτούμε τον κόσμο μας από τη σκοπιά της απελευθερωτικής χαράς μας για την οικοδόμηση μιας μη καταπιεστικής κοινωνίας: ενός κόσμου που θα τον αγαπάμε και θα τον ζούμε όσο μπορούμε να το φανταστούμε.

Πρέπει επίσης να επανακτήσουμε την οπτική μας για τη φύση ως υποκείμενο και όχι ως αντικείμενο, καθώς αυτό μας παρέχει μια κατανόηση της ύπαρξής μας ως συστατικού στοιχείου της φύσης, και όχι ως κυβερνήτη ή ιδιοκτήτη της.

Το κεντρικό ζήτημα σε όλες τις εξεγέρσεις είναι η ανάκτηση της κεντρικής θέσης του κοινού μας τόπου, του συγκεκριμένου, παίρνοντας τον λόγο και μιλώντας για τον πόνο μας και πώς να τον ξεπεράσουμε. Οι εξεγέρσεις εκτοπίζουν το αφηρημένο και το μεγαλομανές από την κεντρική θέση. Οι σημερινές εξεγέρσεις εκτοπίζουν μέσω της κριτικής την κεντρική θέση της συσσώρευσης, του κράτους, των δομών και των υπερδομών, της δίψας για εξουσία που μεταμφιέζεται σε αφηρημένες έννοιες (όπως το χρηματιστήριο ή η σταθερότητα του ευρώ). Το κεντρικό θέμα των εξεγέρσεων στην ιστορία, μέσα στη λάμψη της χειραφετημένης ανθρωπότητας, αν τελικά υπάρχει κάποιο κεντρικό θέμα, είναι οι σύντροφοί και οι συντρόφισσές μας – «σύντροφος» είναι μια λέξη που προέρχεται από τα λατινικά και ελληνικά και σημαίνει εκείνους με τους οποίους μοιραζόμαστε το καθημερινό μας ψωμί. Το κεντρικό ζήτημα σε όλες τις εξεγέρσεις της ιστορίας είναι η μαγεία της ζωής εν μέσω του ανέφικτου: είναι μια ηλικιωμένη γυναίκα η οποία, σε μια κοινότητα που πολιορκείται από τον στρατό, πολλαπλασιάζει το ψωμί και μετατρέπει το νερό σε κρασί, πάντα με αγάπη και φροντίδα παρά τον κίνδυνο, και με την ομορφιά στην έκφρασή της παρά τη φρίκη του κόσμου.

Η τέταρτη παγκόσμια κρίση του καπιταλιστικού συστήματος

Η κρίση που τα τελευταία χρόνια έχει κυριεύσει ένα μεγάλο τμήμα του κόσμου είναι αναμφισβήτητα σημαντική και βαθιά – πιθανόν η τέταρτη παγκόσμια κρίση του καπιταλιστικού συστήματος. Ωστόσο, θα πρέπει να είμαστε επιφυλακτικοί στο να προβάσουμε τις επιθυμίες μας για την αυτοκαταστροφή του συστήματος στη διάγνωσή μας για την κακή του υγεία. Ακόμη και οι δομικές κρίσεις μπορεί να είναι ανανεωτικές για τον καπιταλισμό, ο οποίος ανθεί με το να υπερπηδά εμπόδια και περιορισμούς στην επέκτασή του. Όσο και αν ο καπιταλισμός είναι απεριόριστα καταστροφικός, δεν θα πρέπει να περιμένουμε ότι θα καταρρεύσει αυτόματα. Οι ριζοσπάστες έχουν μια μακρά ιστορία προβλέψεων μιας τέτοιας κατάρρευσης, ιδιαίτερα σε περιόδους που οι ανταγωνιστικές δυνάμεις είναι αδύναμες. Όμως αυτό είναι εις βάρος μας. Απαντώντας στο ερώτημα αν ο καπιταλισμός θα φτάσει από μόνος του σε ένα τέλος, δίνω εδώ μια σύντομη και ανολοκλήρωτη ιστορία της αντίληψης του μηχανικού τέλους του καπιταλισμού, επισημαίνοντας γιατί αυτό είναι επιζήμιο για όσους θέλουν να δουν την ανατροπή του συστήματος.

Η πίστη στην κατάρρευση του καπιταλισμού συχνά αποδίδεται στον Μαρξ. Μνημονεύεται σαν ένας προφήτης της κατάλυσης του καπιταλισμού, που προκαλείται από τις αντιφάσεις που έχει το ίδιο το σύστημα και που βασίζεται στην πτώση του ποσοστού κέρδους σε συνδυασμό με τους σιδηρούς νόμους της ιστορίας. Οι κρίσεις θα οδηγούσαν σε ακόμη μεγαλύτερες κρίσεις και τελικά στην απαλλοτρίωση των απαλλοτριωτών. Εν μέσω της ύφεσης του 1857-58, την εποχή που ο Μαρξ δούλευε τα *Grundrisse*, ο Μαρξ και ο Ένγκελς ήταν κατενθουσιασμένοι. «Η αμερικανική κρίση που προβλέψαμε... θα ξεσπάσει στη Νέα Υόρκη – είναι φανταστικό». Ο Μαρξ έγραφε στον συνεργάτη του, «αν και η οικονομική μου κατάσταση είναι καταστροφική, από το 1849 και μετά ποτέ δεν ένοιωσα τόσο άνετα όσο με το ξέσπασμα αυτής της κρίσης». Ωστόσο, η θεωρία του Μαρξ για την κρίση δεν βασιζόταν ουσιαστικά στην αντίληψη της κατάρρευσης του καπιταλισμού, παρά τα όσα ισχυρίζονται τόσο οι υποστηρικτές του όσο και αυτοί που του ασκούν κριτική. Ο Μαρξ υποστήριζε ότι οι κρίσεις είναι βασικό χαρακτηριστικό του καπιταλισμού, αλλά δεν εξομοίωνε αυτές τις κρίσεις με την κατάρρευση του συστήματος. Η τάση πτώσης του ποσοστού κέρδους, που πε-

ριγράφει στο *Κεφάλαιο*, δεν οδηγεί αναπόφευκτα στην τελική κατάρρευση του συστήματος, αλλά μάλλον άλλοτε στην επικράτηση αυτής της τάσης και άλλοτε στην επικράτηση αντίρροπων δυνάμεων. Πέρα από τις ρητορείες, ο Μαρξ πίστευε ότι ήταν η ταξική πάλη και η συλλογική δράση των εργαζόμενων ανδρών και γυναικών που θα οδηγούσαν στο τέλος του καπιταλισμού, και όχι η αέναη κίνηση των προκαθορισμένων νόμων της ιστορίας. «Η *Ιστορία* δεν κάνει *τίποτα*», δηλώνουν με έμφαση οι Μαρξ και Ένγκελς στην *Αγία Οικογένεια*, «δεν κατέχει *κανέναν* τεράστιο πλούτο, δεν διεξάγει *καμία* μάχη. Είναι ο *άνθρωπος*, ο πραγματικός ζων άνθρωπος που τα κάνει όλα αυτά, που κατέχει και μάχεται· η “ιστορία” δεν είναι, όπως θεωρείτο άλλοτε, μια ανεξάρτητη οντότητα, που χρησιμοποιεί τον άνθρωπο ως μέσο για να επιτύχει *τους δικούς της* σκοπούς. Η ιστορία δεν είναι *τίποτε άλλο παρά* η δραστηριότητα των ανθρώπων που παλεύουν για τους σκοπούς τους».

Παρά την πολυπλοκότητα του τρόπου κατανόησης από τον Μαρξ της έννοιας της κρίσης και της προσωρινότητας του καπιταλισμού –η ίσως εξαιτίας της–, τα γραπτά του διαβάστηκαν επιλεκτικά και με ανιστορικό τρόπο από αυτούς που τον ακολούθησαν, οι οποίοι εγκατέλειψαν την αντίληψή του για την πάλη των τάξεων προς χάρη μηχανιστικών αντιλήψεων για μία κατάρρευση του καπιταλισμού βασισμένη στις εσωτερικές του λειτουργίες. Οι συζητήσεις που τάραξαν την Δεύτερη Διεθνή στα χρόνια που ακολούθησαν τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο, κατά τη διάρκεια μιας περιόδου οικονομικής επέκτασης, έγιναν η λυδία λίθος για μεταγενέστερες αντιλήψεις σχετικά με την κατάρρευση του καπιταλισμού. Το μεγαλύτερο σοσιαλιστικό κόμμα στην Ευρώπη, το Σοσιαλδημοκρατικό Κόμμα της Γερμανίας (SPD), συνταράχτηκε από πολιτικές διαμάχες για το αν ήταν εφικτός ένας εξελικτικός δρόμος για τον σοσιαλισμό με κοινοβουλευτικά μέσα, όπως υποστήριζε ο Έντουαρντ Μπέρνσταϊν. Η ιδέα του *Zusammenbruch* ή της κατάρρευσης αμφισβητούνταν σθεναρά από όσους θεωρούσαν ότι οι κρίσεις δεν ήταν ενδημικές στον καπιταλισμό. Ορισμένοι ριζοσπάστες, από την άλλη, πήγαν ένα βήμα παραπέρα υποστηρίζοντας ότι ο καπιταλισμός δεν ήταν απλώς επιρρεπής σε κρίσεις, αλλά τελικά το σύστημα θα κατέρρευε υπό το βάρος των εσωτερικών του αντιφάσεων. Πολλοί από αυτούς που ενστερνίζονταν τη θεωρία της κατάρρευσης του καπιταλισμού παρακινούνταν τόσο από την ακλόνητη αφοσίωσή τους στην επανάσταση όσο και από την ανησυχία τους για την δεξιόστροφη πορεία του SPD. Παρ’ όλα αυτά, έδωσαν έμφαση σε ζητήματα όπως η ανισορροπία ανάμεσα στους διάφορους τομείς παρά σε ζητήματα που είχαν να κάνουν με την ταξική σύγκρουση και την εκμετάλλευση, και αυτή η επιλεκτική τους ανάγνωση του Μαρξ έχει επιδράσει στις μαρξιστικές θεωρίες για την κατάρρευση μέχρι τις ημέρες μας.

Ακόμη και μία στοχάστρια τόσο ευφυής και με λεπτές αποχρώσεις όπως η Ρόζα Λούξεμπουργκ, υποστήριζε ότι ο καπιταλισμός θα φτάσει τα όριά του και

αυτό θα έκανε το σύστημα να καταρρεύσει κάτω από το ίδιο του το βάρος. Στο βιβλίο της *Η συσσώρευση του κεφαλαίου* (1913) διατύπωσε την αρχή ότι ο καπιταλισμός μπορεί να διατηρηθεί μόνο μέσω της ιμπεριαλιστικής εξάπλωσης, ανακαλύπτοντας μη καπιταλιστικές αγορές στις περιοχές που υπέτασσε με την αποικιοκρατική κατάκτηση. Χωρίς αυτές τις νέες μη καπιταλιστικές αγορές, ο καπιταλισμός δεν θα μπορούσε να επιβιώσει. Όταν ο ιμπεριαλισμός θα κατακτούσε όλη την υφήλιο, ο καπιταλισμός θα αντιμετώπιζε μια θανάσιμη κρίση, που θα μετέφερε την καταστροφή της αυτοκρατορίας μέχρι την καρδιά του καπιταλιστικού συστήματος. «Ο ιμπεριαλισμός φέρνει την καταστροφή, ως τρόπο ύπαρξης, από την περιφέρεια της καπιταλιστικής ανάπτυξης πίσω στο σημείο από όπου ξεκίνησε», έγραψε. «Η επέκταση του κεφαλαίου, που για τέσσερις αιώνες παρέδωσε την ύπαρξη και τον πολιτισμό όλων των μη καπιταλιστικών πληθυσμών στην Ασία, την Αφρική, την Αμερική και την Αυστραλία σε ακατάπαυστες αναταραχές και γενική και ολοκληρωτική παρακμή, τώρα βυθίζει τους πολιτισμένους λαούς της ίδιας της Ευρώπης σε μια σειρά καταστροφών, που δεν μπορεί παρά να έχουν ως αποτέλεσμα είτε την παρακμή του πολιτισμού είτε τη μετάβαση στον σοσιαλιστικό τρόπο παραγωγής».

Η σιγουριά της Λούξεμπουργκ για το αναπόφευκτο της κατάρρευσης δεν την οδήγησε στον πολιτικό εφησυχασμό, σε αντιδιαστολή με τους συγχρόνους της.

Αντίθετα, υποστήριξε ότι οι εργάτες στις ιμπεριαλιστικές χώρες πρέπει να αντιπαρατεθούν στον ιμπεριαλισμό και να οργανωθούν για τη σοσιαλιστική επανάσταση πριν από την αναπόφευκτη κατάρρευση του καπιταλισμού, που θα οδηγήσει στη βαρβαρότητα. (Η Λούξεμπουργκ στην πραγματικότητα αντιστρέφει την τυπική πορεία του ντετερμινισμού της καταστροφής: αντί η καπιταλιστική κατάρρευση να οδηγήσει σε μια νέα κοινωνία, θα οδηγήσει στη βαρβαρότητα, εκτός εάν οι επαναστάτες καταφέρουν πρώτοι να επιτύχουν τον σοσιαλισμό).

Λίγους μήνες πριν το κραχ του 1929 και την κατάρρευση του χρηματιστηρίου, ο πολωνός μαρξιστής Χένρικ Γκρόσμαν εξέδωσε το βιβλίο *Ο νόμος της συσσώρευσης και η κατάρρευση του καπιταλιστικού συστήματος*, παρεμβαίνοντας, δέκα χρόνια μετά, στη συζήτηση για την κατάρρευση. Ο Γκρόσμαν, που συνδεόταν με τη Σχολή της Φρανκφούρτης, υποστήριξε ότι η Λούξεμπουργκ είχε δίκιο ότι η συσσώρευση του κεφαλαίου έχει κάποια απόλυτα όρια που οδηγούν στην κατάρρευση, αλλά η αιτιολόγησή της ήταν λανθασμένη. Ισχυριζόταν ότι τα όρια εξαιτίας των οποίων θα καταρρεύσει το κεφάλαιο βρίσκονταν στη σφαίρα της παραγωγής, και όχι της κυκλοφορίας. Ο Γκρόσμαν επέμενε ότι αυτή η αντίληψη για την κατάρρευση είχε τις ρίζες της στον ίδιο τον Μαρξ. «Παρά τις περιοδικές διακοπές που συνεχώς εξουδετερώνουν την τάση για κατάρρευση, ο μηχανισμός ως σύνολο τείνει αδυσώπητα προς το δικό του ολοκληρωτικό τέλος με τη γενική διαδικασία της συσσώρευσης... Από τη στιγμή που αυτές οι αντίρροπες τάσεις με τη σειρά τους εξουδετερωθούν ή απλώς πάψουν να λειτουργούν, η τάση της κατάρρευσης παίρνει το πάνω χέρι και επιβάλλεται στην απόλυτη της μορφή ως η τελική κρίση».

Ο συμβουλευτικός κομμουνιστής Άντον Πάνεκουκ άσκησε κριτική στην ανάλυση του Γκρόσμαν, που είχε μεγάλη επίδραση στους αριστερούς κομμουνιστές στη δεκαετία του 1930. Κατηγόρησε τον Γκρόσμαν ότι χρησιμοποίησε τα γραπτά του Μαρξ για τις περιοδικές κρίσεις του καπιταλισμού για να υποστηρίξει την ιδέα ότι ο Μαρξ είχε την άποψη ότι ο καπιταλισμός θα καταρρεύσει εξαιτίας των ορίων του. Υποστήριξε ότι εξαιτίας ακριβώς της δύναμης του καπιταλισμού, και όχι των αδυναμιών του, χρειαζόταν η μαζική δράση για την ανατροπή του συστήματος. «Δεν είναι εξαιτίας της οικονομικής κατάρρευσης του καπιταλισμού, αλλά εξαιτίας της τεράστιας ανάπτυξης της δύναμής του, της επέκτασής του σε ολόκληρη τη Γη, της τραχύτητάς του απέναντι στις πολιτικές αντιπολιτεύσεις, της βίαιης ενίσχυσης της εσωτερικής του ισχύος, που το προλεταριάτο πρέπει να αναλάβει μαζική δράση, συγκεντρώνοντας τις δυνάμεις ολόκληρης της τάξης». «Η χειραφέτηση του προλεταριάτου με τις δικές του δυνάμεις», κατέληγε, «αυτή είναι η κατάρρευση του καπιταλισμού».

Ο Πάνεκουκ αναλογίστηκε γιατί οι ιδέες του Γκρόσμαν μπορεί να ήταν θελκτικές για τους Αριστερούς Κομμουνιστές, τους διανοούμενους και τους επαναστάτες εργάτες. «Βλέπουν τη μεγάλη πλειοψηφία των προλεταριακών μαζών

The “Success Story” that can never be finished

να είναι ακόμη προσκολλημένη στις παλιές οργανώσεις, στους παλιούς ηγέτες, στις παλιές μεθόδους, τυφλή στις νέες υποχρεώσεις που της θέτουν οι καινούργιες εξελίξεις, παθητική και καθηλωμένη, χωρίς καμιά ένδειξη επαναστατικότητας. Οι λίγοι επαναστάτες που κατανοούν τις νέες εξελίξεις μπορεί εύκολα να ευχηθούν να αντιμετωπίσουν οι αποβλακωμένες μάζες μια γερή οικονομική καταστροφή έτσι ώστε τελικά να βγουν από το λήθαργο και να αναλάβουν δράση. Η θεωρία σύμφωνα με την οποία ο καπιταλισμός σήμερα έχει μπει στη φάση της τελικής κρίσης παρέχει επίσης τη δυνατότητα μιας κατηγορηματικής, και απλής, απόκρουσης του ρεφορμισμού και όλων των προγραμμάτων του Κόμματος που δίνουν προτεραιότητα στο κοινοβουλευτικό έργο και στη συνδικαλιστική δράση – μια επίδειξη της αναγκαιότητας των επαναστατικών τακτικών που είναι τόσο βολικές, ώστε να πρέπει να τις υποδεχτούν με συμπάθεια οι επαναστατικές ομάδες. Αλλά η πάλη δεν είναι ποτέ τόσο απλή ή βολική, ούτε καν η θεωρητική πάλη σχετικά με τις αιτίες και τις αποδείξεις».

Μετά τη διάσπαση της Δεύτερης Διεθνούς σχετικά με το ζήτημα της υποστήριξης του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου, και το κύμα επαναστάσεων που σά-

ρωσαν τη Ρωσία, τη Γερμανία, την Ουγγαρία και την Ιταλία, καθώς και την κυριαρχία του φασισμού στην τελευταία, οι συζητήσεις μέσα στο κομμουνιστικό κίνημα αφορούσαν πλέον το αν ο καπιταλισμός θα άγγιζε το τέλος του εξαιτίας εσωτερικών παραγόντων. Η αντίληψη αυτή εδραιώθηκε ακλόνητα στην ορθοδοξία της ολοένα και πιο σταλινικής Τρίτης Διεθνούς, με ολέθριες πολιτικές συνέπειες. Παρέμεινε η σταθερή γραμμή παρά τις μεταλλαγές και τις στροφές, τις αλλαγές και τις μεταστροφές των στρατηγικών θέσεων της Κομιντέρν, με ορισμένους αποστάτες. Στην εποχή του ιμπεριαλισμού, υπέθεταν, ο καπιταλισμός δεν ήταν πλέον ικανός να αναπτύξει τις παραγωγικές δυνάμεις. Ήταν ανίκανος να ανανεωθεί, και εσωτερικά σε αποσύνθεση, γι' αυτό τελικά θα διαλυόταν. «Η γενικότερη εικόνα παρακμής της καπιταλιστικής οικονομίας δεν αμβλύνεται από αυτές τις αναπόφευκτες διακυμάνσεις του κύκλου εργασιών, που είναι χαρακτηριστικές του καπιταλιστικού συστήματος τόσο τον καιρό της ανόδου του όσο και της παρακμής του», διαβεβαίωνε το Τέταρτο Συνέδριο της Κομιντέρν το 1922. «Αυτό που περνά ο καπιταλισμός σήμερα δεν είναι τίποτα άλλο παρά ο επιθανάτιος ρόγχος του. Η κατάρρευση του καπιταλισμού είναι αναπόφευκτη».

Τα πολιτικά μαθήματα που βγήκαν από αυτή τη στάση ήταν διάφορα, παρά το ότι χρησιμοποιήθηκαν με διαφορετικούς τρόπους, ανάλογα με τις κατά καιρούς διαθέσεις του Στάλιν. Αν ο καπιταλισμός ήταν σε επιθανάτιο ρόγχο, από αυτό έβγαζαν το συμπέρασμα ότι θα έπρεπε να ακολουθήσει η σοσιαλιστική επανάσταση, ως το επόμενο ιστορικό βήμα. Από εδώ προέκυπτε ότι, με εξαίρεση περιόδους που θεωρούνταν προσωρινές στιγμές σταθεροποίησης, η επανάσταση ήταν πάντα προ των πυλών – όχι εξαιτίας της έντασης της ταξικής πάλης ή της έκτασης της μαζικής οργάνωσης, αλλά επειδή ο καπιταλισμός είχε πλέον σαπίσει. Ο Ρ. Πάλμε Ντατ, ο αγγλο-ινδός θεωρητικός του Κομμουνιστικού Κόμματος της Μεγάλης Βρετανίας, έγραφε το 1931: «Σε κάθε αγορά παντού στον κόσμο το αγγλικό εμπόριο χρόνο με τον χρόνο μειώνεται. Αντίθετα, αναπτύσσονται ο αμερικανικός καπιταλισμός, ο γερμανικός καπιταλισμός, και νέες καπιταλιστικές δυνάμεις πέρα από την Ευρώπη. Όμως και όλοι αυτοί έρχονται αντιμέτωποι με την κρίση. Οι δυνάμεις παραγωγής αναπτύσσονται κάθε χρόνο, αλλά οι εργάτες δεν μπορούν να αγοράσουν και οι αγορές ασφυκτιούν. Ο ανταγωνισμός γίνεται πιο λυσσαλέος. Αυτή η κατάσταση ήδη οδήγησε στον πόλεμο του 1914. Σήμερα μας απειλεί με έναν ακόμη πιο φοβερό παγκόσμιο πόλεμο – και η απειλή γίνεται όλο και πιο σοβαρή κι επίμονη γιατί ο παρακμάζων καπιταλισμός σήμερα έρχεται αντιμέτωπος με την θριαμβική ανάπτυξη του σοσιαλισμού στη Σοβιετική Ένωση, και προετοιμάζεται για πόλεμο ως τη μοναδική λύση. Σε παγκόσμιο επίπεδο, κάθε κρίση δίνει τη θέση της μόνο σε μια μεγαλύτερη κρίση. Δεν υπάρχει καμία διέξοδος σε αυτήν την αλληλουχία εντός του καπιταλισμού». Αυτή η μηχανιστική αντίληψη της επικείμενης επανάστασης οδήγησε την Κομιντέρν στην υποστήριξη εξεγέρσεων κατά την διάρκεια πολιτικά

δυσοίωνων στιγμών, εξεγέρσεων με ελάχιστο σχεδιασμό ή μαζικά οργανωμένη υποστήριξη. «Η πιο τραγική έκφραση αυτής της υπερβολής [ότι η τελική νίκη πλησίαζε] ήταν στην Εσθονία», γράφει ο Σ. Λ. Ρ. Τζέιμς, «όταν στις 5.15 π.μ. την 1η Δεκεμβρίου 1924, διακόσιοι είκοσι επτά κομμουνιστές ξεκίνησαν μια επανάσταση, και στις 9 η ώρα είχαν ηττηθεί ολοκληρωτικά, κάνοντας ανείπωτο κακό στο κόμμα τους και στην ιδέα της προλεταριακής επανάστασης σε ολόκληρο τον κόσμο».

Η ιδέα ότι ο καπιταλισμός θα έρθει αντιμέτωπος με αδιαπέραστα όρια εκπροσωπείται ίσως με τον καλύτερο τρόπο στις μέρες μας από τον νεομαρξιστή κοινωνιολόγο Ιμάνουελ Βάλερσταϊν. Ο Βάλερσταϊν έχει εδώ και καιρό προβλέψει το θάνατο του παγκόσμιου καπιταλιστικού συστήματος, μαζί με την πτώση της ηγεμονίας των ΗΠΑ, αν και η ημέρα θανάτου κάθε φορά πηγαίνει όλο και πιο μπροστά. Υποστηρίζει ότι το παγκόσμιο καπιταλιστικό σύστημα έχει βαλτώσει τουλάχιστον από τη δεκαετία του 1970, καθώς οι καπιταλιστές αδυνατούν να αποκομίσουν επαρκή κέρδη, κατάσταση που έχει διαμορφωθεί από ευρύτερες επαναλήψεις οικονομικής διαστολής και συστολής, όπως υπαγορεύουν τα κύματα Κοντρατίεφ. Ο Βάλερσταϊν υποστηρίζει ότι η αύξηση του κόστους παραγωγής σχετικά με τις τιμές – εξαιτίας του περιορισμού παγκοσμίως των περιοχών με χαμηλούς μισθούς, της αύξησης των φόρων, της αυξανόμενης δυσκολίας να μετατεθούν τα κόστη παραγωγής με την απόθεση των τοξικών υποπροϊόντων στο περιβάλλον – μειώνει σταδιακά τα κέρδη των καπιταλιστών. Ένα νέο παγκόσμιο σύστημα, υποστηρίζει, θα αναδυθεί για να αντικαταστήσει τον καπιταλισμό στο εγγύς μέλλον. Ο καπιταλισμός είτε θα αντικατασταθεί από κάτι καλύτερο ή από κάτι χειρότερο, αλλά σύντομα θα έρθει αντιμέτωπος με αυστηρά όρια, σύμφωνα με τον Βάλερσταϊν. Μετά από είκοσι ή τριάντα χρόνια το παγκόσμιο καπιταλιστικό σύστημα δεν θα υπάρχει πλέον. «Μπορεί να έχουμε ένα σύστημα καλύτερο από τον καπιταλισμό ή μπορεί να έχουμε ένα σύστημα χειρότερο από τον καπιταλισμό. Το μόνο πράγμα που δεν μπορεί να έχουμε είναι το καπιταλιστικό σύστημα». Ωστόσο, με δεδομένη την ιστορία του καπιταλισμού να καταφέρνει να υπερπηδά φραγμούς σε σχέση με τη συσσώρευση, είναι δύσκολο να δούμε γιατί η αύξηση του κόστους παραγωγής θα είναι ανυπέρβλητο εμπόδιο που θα οδηγήσει στην κατάρρευση του καπιταλιστικού συστήματος. Αλλά ακόμη και αν ο καπιταλισμός δεν μπορούσε να βρει τρόπους να αντιμετωπίσει αυτά τα προβλήματα, δεν είναι προφανές γιατί το σύστημα θα κατέρρεε εξαιτίας των περιορισμένων ποσοστών κέρδους.

Είναι προβληματικό το να φανταζόμαστε ότι δεν υπάρχουν περιορισμοί στην πολιτική δράση σε κάθε δεδομένη στιγμή – ότι δηλαδή κάποιος μπορεί να κάνει μια επανάσταση βασιζόμενος μόνο στην αποφασιστικότητα και την οργή του. Αλλά είναι και ανόητο να πιστεύουμε ότι τα όρια στη συσσώρευση, ή το ξετύλιγμα των σιδηρών νόμων της ιστορίας, ή η αλληλουχία των οικονομικών κυμά-

**If he were disabled tomorrow,
how long
could you keep him
on the payroll?**

των, θα εμποδίσουν τον καπιταλισμό να συνεχίσει και θα γίνουν η αιτία της κατάρρευσής του. Η δύναμη του καπιταλισμού είναι ο τρομερός και τεράστιος δυναμισμός του, η ικανότητά του να παρακάμπτει εμπόδια και περιορισμούς στο δρόμο του. Ο καπιταλισμός, αντί να σταματά μπροστά σε αναπόδραστα αδιέξοδα, συχνά βρίσκει την έξοδο ανοίγοντας νέους δρόμους για τη συσσώρευση. Οι κρίσεις, τις οποίες πολλοί ιδεολόγοι της κατάρρευσης περιμένουν με ενθουσιασμό, ελπίζοντας ότι ολόκληρο το οικοδόμημα θα ανατραπεί, είναι στην πραγματικότητα στιγμές καταστροφής, μέσα από τις οποίες το σύστημα ανανεώνεται – προετοιμάζοντας την επόμενη κρίση.

Ο πολιτικός εφησυχασμός –η αντίληψη ότι δεν χρειάζεται να οργανωθούμε σε ένα μαζικό κίνημα ενάντια στο σύστημα– είναι ο διαρκής κίνδυνος που εκτρέφεται από τις ριζοσπαστικές προσδοκίες για την κατάρρευση. Προέρχεται από μια στείρα κατανόηση του καπιταλισμού – μία κατανόηση που αφήνει στην άκρη την ταξική πάλη. Το έργο της αντικαπιταλιστικής οργάνωσης, όσο χρονοβόρο και επίπονο κι αν είναι, δεν μπορεί να αντικατασταθεί από τον σύντομο δρόμο της αναπόφευκτης αποτυχίας του συστήματος. Σε μια εποχή που τα δεινά του συστήματος αποκαλύπτονται ξεκάθαρα σε πολλούς ανθρώπους, οι ριζοσπάστες θα πρέπει να παραιτηθούν από την ελπίδα μιας μηχανιστικής κατάρρευσης και να παλέψουν για την οικοδόμηση κινήματων που μια μέρα θα φέρουν το τέλος του καπιταλισμού.

Ernie Larsen

State of emergency

Σκεφτείτε τους χαρακτηρισμούς που έρχονται στο μυαλό των περισσότερων ανθρώπων στις ΗΠΑ για τον ρόλο του χρηματιστηριακού κεφαλαίου: κανίβαλοι, παράσιτα, κοράκια, βαμπίρ. Οι χρηματιστές και οι τραπεζίτες έχουν αποκαλυφθεί πια ως μια τάξη ατιμώρητων εγκληματιών, αλλά στη σύλληψή της η εικονογραφία των τεράτων προχωρά ακόμη παραπέρα στο θυμικό επίπεδο και τους αναγορεύει σε πλάσματα που τρώγονται μεταξύ τους, ρουφούν το αίμα των άλλων και δεν χορταίνουν με τίποτα... Πρόκειται για θηρία τυφλά, με μοναδικό στόχο το κέρδος, αυτό όμως δεν είναι απλά εγκληματικό. Ο χρηματοοικονομικός τομέας, για πρώτη φορά στην καπιταλιστική ιστορία, έχει πλήρως διαζευχθεί από την πραγματικότητα, παίζει με εντελώς αφηρημένα εργαλεία με κυβερνοταχύτητες ασύλληπτες, αναζητώντας να ικανοποιήσει τη μακάβρια μανία του για υπερσυσσώρευση. Μόλις την ικανοποιήσει απαιτεί επανεκκίνηση με τη βοήθεια του κρατικού μηχανισμού. Με άλλα λόγια, αν θέλουμε να αναγνωρίσουμε τη διαισθητική αξία της καθομιλούμενης

from trading floor to killing fields

[αποδημητική πορεία:] από το χρηματιστήριο αξιών στα πεδία της σφαγής

συνήθη είδη:

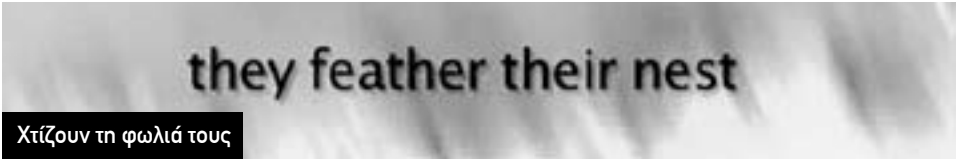
commonly sighted species:

γλώσσας: Αυτή η φιλοδοξία της υπερβατικής αφαίρεσης με την ταχύτητα του φωτός, στην οποία η χρηματοοικονομική τάξη δεν μπορεί να αντισταθεί, εγγυάται συνεχώς νέους κύκλους υπερσυσώρευσης. Να ο εφιάλτης που η απονομιμοποιημένη πια τάξη των αρχόντων (ποτέ δεν έχει πέσει χαμηλότερα η δημοτικότητα και η αξιοπιστία του Κογκρέσσου) δεν μπορεί να συμμαζέψει με τίποτε, με κανένα συνταγματικό μέσο.

Στις ΗΠΑ αυτήν τη στιγμή αντιμετωπίζουμε ένα κύμα –που μοιάζει ανεξάντλητο και αναπόδραστα πανταχού παρόν– πρακτικών φασιστικών, μερικές από τις οποίες λαμβάνουν διαστάσεις τερατώδεις στα ηλεκτρονικά μέσα. Τις πρακτικές αυτές τις υπερασπίζονται πολύ εύκολα οι οπαδοί τους, με τα συνήθη επιχειρήματα: μα η ελευθερία της γνώμης αποτελεί την ασπίδα προστασίας της δημοκρατίας. Κι από τη στιγμή που είναι και ασπίδα προστασίας και δημοκρατικές έχουν μια διπλή θωράκιση: Ποιος δεν θέλει να είναι και προστατευμένος και δημοκρατικός, δύο σε ένα; Οι φασιστικές λοιπόν πρακτικές καθιερώθηκαν υπό τη μακρά σκιά της 11ης Σεπτεμβρίου και έπνευσαν προς όλες τις κατευθύνσεις με τους ανέμους της φονταμενταλιστικής θρησκείας και του πατριωτισμού (δηλ. της θρησκευτικότητας του κράτους). Σπάνια χρειάζεται να είναι εξόφθαλμες οι φασιστικές πρακτικές στις ΗΠΑ, δηλαδή να αυτοπροσδιορίζονται και ως τέτοιες, αφού η Αριστερά είναι ανίσχυρη και ο πληθυσμός εξημερωμένος. Στην εποχή μας, μια εποχή καθαρά πρωτο-φασιστική, οι ριζοσπαστικές δυνατότητες του φασισμού ελλοχεύουν κάτω από τον δημοκρατικό

they feather their nest

Χτίζουν τη φωλιά τους

with a mortgage on yours

υποθηκεύοντας τη δική σου

μανδύα της πολιτείας. Κάθε μέρα η εύηχη και ευπροσάρμοστη ρητορική της δημοκρατίας εφαρμόζεται για να προωθήσει και να προστατεύσει τους στόχους, αν όχι και τις αξίες, του σχεδόν-αστυνομικού μας κράτους, βάζοντας ταυτόχρονα τα δυνατά της να μας κρατά ασφαλείς στην εξαθλίωσή μας. Σήμερα που γράφω αυτό το σημείωμα, το Ανώτατο Δικαστήριο των ΗΠΑ παραχώρησε στην αστυνομία τη δικακριτική ευχέρεια να κάνει πλήρη σωματικό έλεγχο σε κάθε άνθρωπο που συλλαμβάνει, άσχετα με το πόσο ασήμαντο είναι το αδίκημα για το οποίο κατηγορείται – ακόμη δηλαδή κι αν πέρασες με κόκκινο ή αν ξέχασες να καθαρίσεις τα περιττώματα του κατοικιδίου σου. Πέρσι στις ΗΠΑ έγιναν 13 εκατομμύρια συλλήψεις.

Οι απτές κατακτήσεις της συνειδητής οραματικής πολιτικής (δηλαδή των νέων μορφών ζωής που εκκολάπτονται στο σάπιο κέλυφος του παρόντος), ακόμη κι αν είναι παροδικές ή αν καταστέλλονται, έχουν ένα πολύτιμο και –θα τολμούσα να πω– ανεπίστρεπτο πλεονέκτημα, τόσο υλικό όσο και άυλο: Συνδυάζουν δύο αντιλήψεις για το χρόνο, αποδεικνύουν ότι είναι εφικτό, ότι είναι μάλιστα και θεμιτό, να συμφύρεις μεταξύ τους δύο χρονικότητες. Αυτές οι αντιστάσεις, που πάντα αποπνέουν και μια αίσθηση πειραματισμού, άρα δεν μπορείς και να τις εμπιστευτείς πλήρως, αποτελούν ένα νέο κράμα οράματος και εμπειρίας, επομένως εμπεριέχουν τουλάχιστον δυνητικά έναν χαρακτήρα παραδειγματισμού. Δεν θα ήταν λοιπόν ακριβές να αποκαλέσουμε αυτά τα παραδείγματα «σύμβολα» αντίστασης. Είναι αντιστάσεις και εμπνέουν περαιτέρω αντιστάσεις. Τι προμηνούν; Τουλάχιστον το απροσδόκητο!

Η καπιταλιστική παράνοια μιας «ανάπτυξης» που δεν υπόσχεται πλέον τίποτα

[Απάντηση στην ερώτηση 1]

Κρίση υπερσυσσώρευσης σημαίνει ένα βίαιο όριο στις δυνατότητες επέκτασης του κεφαλαίου, άρα στην οικονομική μεγέθυνση χωρίς την οποία ο καπιταλισμός δεν μπορεί να υπάρξει· και η παρούσα κρίση είναι οπωσδήποτε τέτοια, που σημαίνει ακριβώς ότι κεφάλαιο το οποίο έχει συσσωρευθεί ραγδαία δεν μπορεί (με την έννοια του ότι *δεν συμφέρει*, οπότε κατακρατείται και λιμνάζει) να επανεπενδυθεί και να επεκταθεί λόγω της σταθερής πτώσης της κερδοφορίας του. Και είναι ταυτόχρονα κρίση υπερπαραγωγής, με την έννοια ότι η κατακόρυφη πτώση της αγοραστικής δύναμης μιας ολοένα διευρυνόμενης από τη δεκαετία του '70 και ύστερα μερίδας του πληθυσμού αποδυναμώνει την εμπορευματική ζήτηση που είναι βασικός όρος για την ανακύκλωση της παραγωγής. Οι δύο αυτές όψεις του προβλήματος είναι στενά συνδεδεμένες κι έχουν πολλά, διαπλεκόμενα αίτια. Ένα είναι οπωσδήποτε η περιβαλλοντική εξάντληση, που πρόβαλε στις αρχές της δεκαετίας του '70 με τη μορφή της πετρελαϊκής κρίσης· το προέχον κατά την εκτίμησή μου ωστόσο είναι η *αύξηση της οργανικής σύστασης του κεφαλαίου* (του ποσοστού δηλαδή του παγίου κεφαλαίου, των τεχνικών μέσων, έναντι του μεταβλητού κεφαλαίου, της ανθρώπινης εργασίας) σαν συνέπεια της λεγόμενης τρίτης βιομηχανικής επανάστασης, και η συνακόλουθη *δομική ανεργία* που ανέκυψε χάρη στις εκτεταμένες εφαρμογές του αυτοματισμού. Τα χαρακτηριστικά αυτά ήταν ήδη ορατά στα τέλη της δεκαετίας του 1980, και είχαν δομικές ομοιότητες με τη Μεγάλη Ύφεση του 1929· διέφερε όμως η στρατηγική που χρησιμοποιήθηκε για την αντιμετώπισή τους. Η επιλογή που έγινε στη δεκαετία του '30 (η οποία εν μέρει και κατά περίπτωση συμπίπτει με τις υποδείξεις του Keynes) ήταν η εκτεταμένη χρήση δημοσιονομικών εργαλείων για την ενθάρρυνση των επενδύσεων και η θέσπιση μηχανισμών αναδιανομής για την τόνωση της ζήτησης (αποκλειστικά στις ανεπτυγμένες βιομηχανικές κοινωνίες του πρώτου κόσμου, εννοείται)· η επιλογή της δεκαετίας του '90, όπου η μονεταριστική οικονομική ορθοδοξία απαγόρευε τέτοιες λύσεις –και από τη σκοπιά των κεφαλαιοκρατικών συμφερόντων *ορθά*, διότι εκτεταμένη αναδιανομή σε συνθήκες δομικής ανεργίας θα σήμαινε απλώς αυτοκτονία του καπιταλισμού– ήταν η

αναζήτηση διεξόδου σε χρηματοπιστωτικούς χειρισμούς των λιμναζόντων κεφαλαίων και αντίστοιχη «τόνωση της ζήτησης» μέσω διηνεκούς δανεισμού (δηλαδή, κεφαλαιοποίησης του μέλλοντος). Ο χρηματοπιστωτισμός βεβαίως υπήρξε το ίδιο το λίκνο του καπιταλισμού, και οι σχέσεις ανάμεσα στο παραγωγικό και το χρηματοοικονομικό κεφάλαιο συνεχείς και ιστορικά σύνθετες: όπως στο παιχνίδι «σκαμνάκι», άλλοτε ήταν το χρηματοοικονομικό κεφάλαιο εκείνο που έφευγε προς τα εμπρός ανοίγοντας το έδαφος για παραγωγικές επενδύσεις, άλλοτε ήταν το παραγωγικό κεφάλαιο εκείνο που δημιουργούσε κρίσιμα αποθέματα για χρηματοοικονομική κερδοφορία – και φαίνεται ότι γενικά σε υφεσιακές περιόδους το χρηματοοικονομικό κεφάλαιο τείνει ν' αποκτά προβάδισμα ως στρατηγική διαφυγής. Όμως η χρηματοπιστωτική «φυγή προς τα εμπρός» της οποίας γίναμε μάρτυρες από το 1990 –στην οποία βεβαίως οδήγησε η παγκόσμια οικονομική στρατηγική των ΗΠΑ– δεν έχει προηγούμενο στην ιστορία του καπιταλισμού, και η αναντιστοιχία εικονικών κερδών (δηλαδή, κερδών τα οποία δεν έχουν παραχθεί ως υπεραξία πραγματικής εργασίας) προς διαθέσιμη ποσότητα χρήματος για παραγωγικές επενδύσεις παρουσιάζεται εκρηκτική: αυτό ακριβώς είναι το νόημα της «κρίσης» του 2008.

[Απάντηση στην ερώτηση 2]

Ο στοχαστής, ο θεωρητικός, δεν είναι προφήτης και κανονικά θα έπρεπε ν' αντιστέκεται στον πειρασμό των προβλέψεων. Δεν αισθάνομαι ότι μου επιτρέπεται τίποτα περισσότερο από λίγα συμπεράσματα που εξάγονται λογικά από την εκτίμηση της παρούσας κατάστασης. Σύμφωνα με την παραπάνω ανάλυση, η κρίση δεν οφείλεται τόσο σε αυτήν καθαυτήν τη χρηματοπιστωτική «κερδοσκοπία» όσο σε εκείνο που την έκανε αναπότρεπτη ως στρατηγική διάσωσης του καπιταλισμού: και αυτό είναι η επαναστατική αλλαγή στο επίπεδο των παραγωγικών δυνάμεων που έφερε η γενικευμένη εφαρμογή του αυτοματισμού. Χρειάζεται απείρωσ λιγότερη εργασία για να διατηρηθεί το σημερινό επίπεδο παραγωγής (που έχει έτσι κι αλλιώς ένα όριο από την πλευρά των δυνατοτήτων απορρόφησής του) – αλλά μαζί με την «εξαέρωση» της ανθρώπινης εργασίας εξαερώνεται και το κέρδος που αυτή παράγει για το κεφάλαιο, υπό τη μορφήν υπεραξίας. Εκείνο που τα νεοκλασικά οικονομικά (κεϋνσιανά και νεοφιλελεύθερα) πάσχισαν επίμονα ν' αποκρύψουν, δηλαδή, η *εργασιακή θεωρία τής αξίας* η οποία και μόνο μπορεί να δώσει πραγματικό περιεχόμενο στις οικονομικές αφαιρέσεις, επανέρχεται με τον πιο οδυνηρό τρόπο για να εξηγήσει όλους τους λανθασμένους σχεδιασμούς και τις λανθασμένες προβλέψεις: μέσ' από τη σταδιακή εξαφάνισή της, η εργασία καταδεικνύει τον κεντρικό της ρόλο στο οικοδόμημα του καπιταλισμού, στην παραγωγή του πλούτου, ρόλο τον οποίον δεν μπορεί κανείς ατιμώρητα ν' αγνοήσει.

One of the Great Moments of your life... *Your First Job*

Πρόκειται δηλαδή για μία κλασική, κλασικότατη, αντίφαση μεταξύ παραγωγικών δυνάμεων και παραγωγικών σχέσεων η οποία παίρνει εκρηκτικές διαστάσεις απειλώντας με καταβράθρωση τον καπιταλισμό. Η τρομακτική παραγωγικότητα των νέων μέσων απαιτεί να μεταφραστεί σε ελεύθερο χρόνο για το σύνολο της ανθρωπότητας· αυτό βεβαίως αντιβαίνει στην ίδια τη λογική του καπιταλισμού, που είναι η διηνεκής κερδοφορία του κεφαλαίου, οπότε οι παγκόσμιες κεφαλαιοκρατικές ελίτ συνασπίζονται σε ένα γιγάντιο πολεμικό μέτωπο για να το αποτρέψουν. Εφόσον όμως η εργασία παραμένει εμπόρευμα ελεγχόμενο από τους διαχειριστές του κεφαλαίου, η μείωση του όγκου της εμποδίζει την κερδοφόρα αξιοποίησή του – και δεν μπορεί ν’ αναπληρωθεί αυτή ούτε από την υπερεντατικοποίηση της εκμετάλλευσής του μέχρι τελικής συνθλίψεως, που είναι η απονενομημένη στρατηγική του κεφαλαίου αυτή τη στιγμή που μιλάμε... Δηλαδή, για να το πω αλλιώς, η κεφαλαιοκρατική λογική απαιτεί, ως όρο διαι-

ώνισης του καπιταλισμού, κάτι το αδύνατο: από ένα συνεχώς διευρυνόμενο ποσοστό ανθρώπων να μένει εκτός παραγωγής αλλά εντός ζήτησης! Δυσκολεύομαι να δω με ποιον τρόπο ο καπιταλισμός θα ξεπεράσει αυτή την πρωτοφανή, με όρους τόσο ποσοτικούς όσο και ποιοτικούς, κρίση. Υπάρχει οπωσδήποτε η δυνατότητα μίας τόσο κολοσσιαίας καταστροφής που θα επαναφέρει την ιστορία, και ειδικώς το επίπεδο τεχνολογικής εξέλιξης, μερικούς αιώνες πίσω. Το θέλει όμως κανείς αυτό; Δεν ξέρω.

Υπάρχει βεβαίως και η δυνατότητα να συμβεί αθέλητα. Ο καπιταλισμός, σε αντίθεση με οιοδήποτε προηγούμενο μοντέλο κυριαρχίας στην ιστορία, έχει τα μέσα να καταστρέψει ολόκληρο τον πλανήτη στην πτώση του, και αναμφίβολα ο ανθρωπολογικός τύπος που έχει διαμορφώσει είναι ικανός να οδηγηθεί ευκολότερα στην αυτοκτονία παρά στην παραίτηση από συγκεκριμένα συμφέροντα και προνόμιά του. Εδώ ανακλύπτει όμως το ζήτημα τι θα πράξουν όλοι οι άλλοι, οι τεράστιες μάζες των στερημένων ανθρώπων που είναι οι πραγματικοί παραγωγοί τού κοινού πλούτου της ανθρωπότητας. Είναι ο από μηχανής θεός της ιστορίας τον οποίον έχουμε ανάγκη όσο ποτέ άλλοτε σήμερα, το σημείο απροσδιοριστίας σε τούτη την κατά τα άλλα ζοφερή ανάλυση – αλλά γι' αυτό ακριβώς είναι και το μόνο που δεν μπορούμε να μαντέψουμε πώς θα συμπεριφερθεί.

[Απάντηση στην ερώτηση 3]

Μείζονα φασιστικά κινήματα του είδους που είχαμε στον Μεσοπόλεμο δεν πιστεύω ότι μπορούν σήμερα να δημιουργηθούν, για έναν απλό λόγο: από την ίδια τους τη φύση προϋποθέτουν χαρισματικούς ηγέτες, οι οποίοι σήμερα δεν παράγονται. Δεν παράγονται δηλαδή ακτινοβόλες ανθρώπινες φυσιολογικές και χαρακτηριστικές ικανότητες να ελκύσουν μαζικά προβολές μιας πατρικής *imago* – το βλέπουμε άλλωστε και στην απελπιστική ανθρώπινη ασημαντότητα των κοινών πολιτικών... Το ότι οι αποφάσεις δεν παίρνονται πλέον στα κοινοβούλια (ένδειξη του ότι ο ολοκληρωτισμός έχει διαποτίσει ολόκληρο το πολιτικό μας σύστημα) και οι επαγγελματίες πολιτικοί υπηρετούν όλο και περισσότερο ως απλοί διεκπεραιωτές οδηγιών έχει σμικρύνει απεριόριστα το ανθρώπινο μέγεθός τους και η περιρρέουσα κοινωνική ασημαντότητα – αυτό που κάποιοι ονόμασαν «η κουλτούρα του ναρκισσισμού» – εμποδίζει εξ άλλου τον σχηματισμό συγκροτημένων και ισχυρών προσωπικοτήτων σε οποιοδήποτε επίπεδο. Η μισαλλοδοξία είναι αντίθετα πανταχού παρούσα, και αναπαράγεται σαν καρκίνος ιδίως μεταξύ των ανίσχυρων, των λεγόμενων καθημερινών ανθρώπων, οι οποίοι σε συνθήκες ακραίας βιοτικής ανασφάλειας όπως η σημερινή γίνονται αληθινός εφιάλτης για τους ομοίους τους, συνήθως τούς ακόμη πιο ανίσχυρους κι εξαθλιωμένους. Άνεργοι, φτωχοί, μετανάστες, ξένοι και απόβλητοι κάθε είδους είναι βολικοί αποδιοπομπαίοι τράγοι για τα συλλογικά δεινά. Τέτοιου είδους διαδικασί-

ες αποσύνθεσης των μηχανισμών συλλογικής αυτοσυντήρησης μιας κοινωνίας, και των φυσικών αισθημάτων ανθρώπινης αλληλεγγύης, τις βλέπω πολύ πιο πιθανές στα χρόνια που έρχονται.

[Απάντηση στην ερώτηση 4]

Καταλήψεις, συνεταιρισμοί, κολλεκτίβες, δίκτυα αλληλοβοήθειας και κοινωνικοί πειραματισμοί αυτού του είδους είναι πάρα πολύ σημαντικά πράγματα, πρωτίστως ως εμπειρίες εκπαίδευσης εμάς των ίδιων σε τρόπους συνύπαρξης και κοινωνικότητας ουσιαστικά απαγορευμένους μέσα σε μίαν αστική, εμπορευματική κοινωνία. Τώρα, το αν αυτά μπορούν να εξελιχτούν σε πλήρως ανατρεπτικά προγράμματα δράσης εξαρτάται από παράγοντες τους οποίους κανένας ατομικά δεν μπορεί να καθορίσει: από το αν δηλαδή μια συνδυασμένη ιστορική δυναμική, που είναι συνισταμένη πολλών παραγόντων, ωθήσει προς αυτή την κατεύθυνση, οπότε θα πολλαπλασιάζονται με ορμή όλο και πιο δύσκολο ν' αναχαιτιστεί και, όσο η υπάρχουσα εμπορευματική δομή καταρρέει, από νησίδες που φαίνονται σήμερα θα αναδύονται σαν μια νέα και συμπαγής ήπειρος. Αυτό στην πράξη σημαίνει ότι αξίζει κανείς να δοκιμάζει χωρίς να νοιάζεται υπερβολικά για το αποτέλεσμα.

Αυτά φυσικά αντιπροσωπεύουν την εμπροσθοφυλακή της κοινωνικής αλλαγής, την επιθετική της αιχμή, αν μπορούμε να το πούμε έτσι. Η οπισθοφυλακή της είναι οι γραμμές άμυνας που πρέπει να συσταθούν *τώρα* απέναντι στην αποχαλινωμένη καπιταλιστική βαρβαρότητα. Πριν μιλήσουμε για υπεράσπιση των κοινών ή αντίσταση σε ιδιωτικοποιήσεις (που είναι το ίδιο πράγμα), επείγει να δημιουργηθεί ένα χαλύβδινο μέτωπο των λαών παγκοσμίως ενάντια στη θηλιά του χρέους: *κανένας λαός δεν χρωστάει τίποτα στην ιμπεριαλιστική και αποικιοκρατική Δύση, η οποία αντίθετα χρωστάει στην καταληστευμένη ανθρωπότητα όλη την αθέμιτη ευημερία της!* Και, γεωστρατηγικά μιλώντας, ένα διεθνές μέτωπο απέναντι στον Ατλαντικό άξονα και τους δορυφόρους του, πρωτίστως στη μορφή μιας πυκνής αλυσίδας πολιτικών συμμαχιών που θα μπορούσε να εμπνέεται από το ιστορικό προηγούμενο του Κινήματος των Αδεσμεύτων που γεννήθηκε στην Τριηπειρωτική Σύνοδο της Μπαντούνγκ το 1955 – αλλά και με ικανότητες ένοπλης δράσης όχι τυφλά μιλιταριστικού χαρακτήρα, που τα καλύτερα παραδείγματά τους (ανάλογα με τις μορφές απειλής που υφίστανται σε κάθε περιοχή) μας δίνουν σήμερα οι Ζαπατίστας και κάποια ιθαγενικά κινήματα στη Λατινική Αμερική, ή η Χεσμπολάχ στη Μέση Ανατολή.

Απεναντίας, δεν θα επέμενα διόλου σε μια λογική «κοινωνικών δικαιωμάτων», διότι τα πάσης φύσεως «δικαιώματα» συνυφαινούνται με το δικαιοσύνη του αστικού κράτους και το συνυποθέτουν ως εγγυητή τους. Αν προσανατολιζόμαστε σε μορφές αποκεντρωμένης πολιτικής συμμετοχής και διάχυσης

των εξουσιών σε όλο και ευρύτερα κοινωνικά στρώματα, πρέπει επίσης να μάθουμε ν' αντικαθιστούμε τη γλώσσα των «δικαιωμάτων» μ' εκείνη των *συλλογικών αναγκών*, εκφραζόμενων όσο το δυνατόν αμεσότερα –δηλαδή, με αμεσοδημοκρατικές διαδικασίες– από τα ίδια τα υποκείμενά τους.

[Απάντηση στην ερώτηση 5]

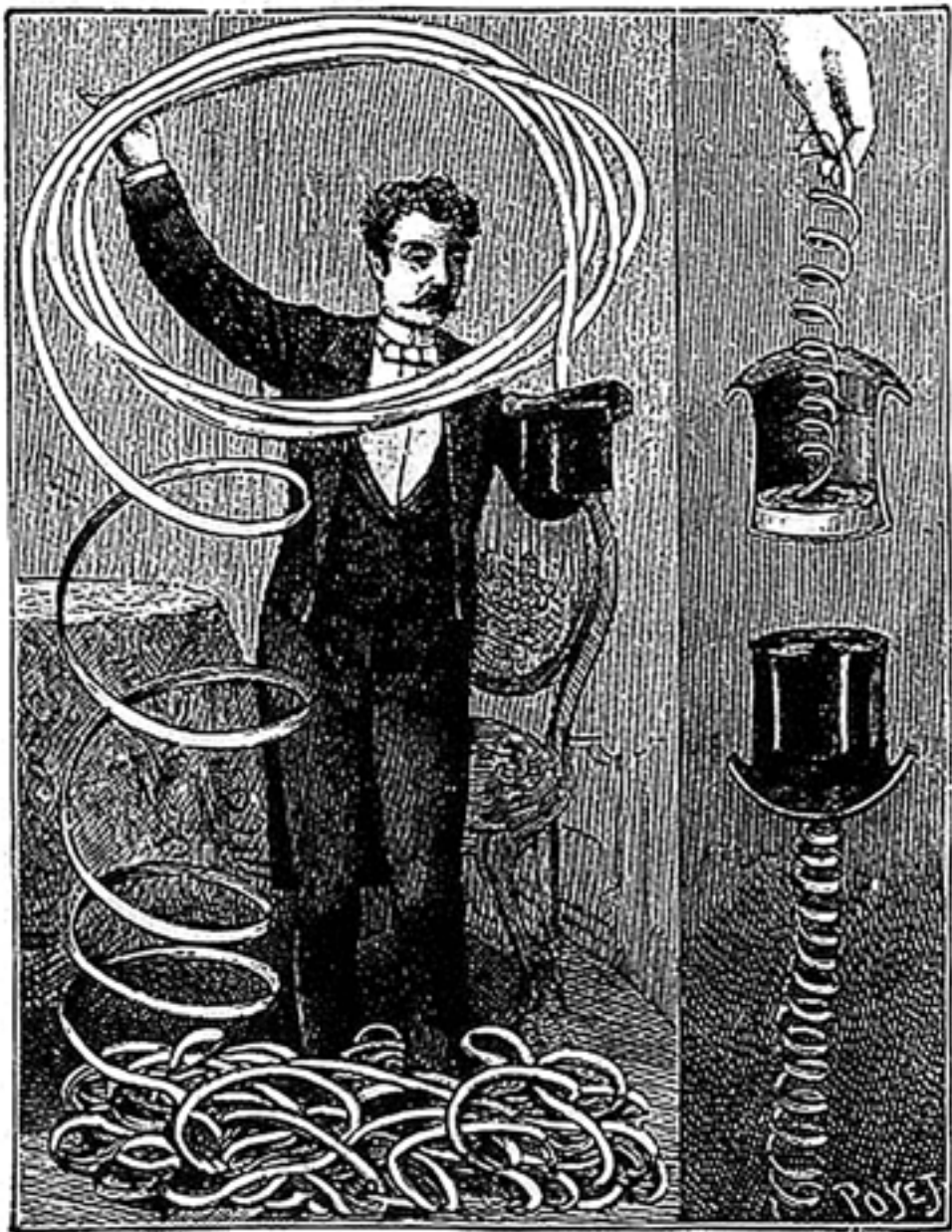
Είναι υποκριτικό και ύπουλο να μιλάει η Δύση για «σεβασμό στην ανθρώπινη ζωή» και «πολιτικά δικαιώματα», και είναι τραγικό σφάλμα τόσο να τα θεωρούμε κεκτημένα στον δυτικό κόσμο όσο και να πιστεύουμε ότι δικαιούμαστε ή μπορούμε να τα «εξαγάγουμε» αλλού. Το αντίστροφο ισχύει: η Δύση είναι εκείνη που εξαχρείωσε όλον τον υπόλοιπο κόσμο με τα διπλά της κριτήρια, με την παραβίαση οιασδήποτε εθιμικής αναστολής στη μέχρι συνθλίψεως εκμετάλλευση ανθρώπων και περιβάλλοντος και με την εισαγωγή ενός νέου πολεμικού ήθους, της μαζικής εξοντώσεως ή γενοκτονίας. Επιπλέον, όλες οι μορφές αυταρχισμού που ενδημούν σήμερα στον μη δυτικό κόσμο έχουν προκληθεί άμεσα ή έμμεσα, και σε κάθε περίπτωση στηρίζονται καιροσκοπικά, από τη Δύση. Ένα άξιο του ονόματός του «Κίνημα για την Παγκόσμια Δικαιοσύνη» θα πρέπει να έχει ως πρώτιστο στόχο του τις νεοαποικιακές στρατηγικές τής Δύσης, που είναι ο μεγαλύτερος κίνδυνος για ό,τι ελπιδοφόρο κινείται αυτή τη στιγμή οπουδήποτε στον πλανήτη, και την πάγια τακτική των ηγεμονικών δυτικών δυνάμεων (με μακράν πρώτες τις ΗΠΑ και τον πιο επιθετικό τους δορυφόρο, το Ισραήλ) να εξαιρούν σκανδαλωδώς τον εαυτό τους ανατινάζοντας έτσι κάθε προσπάθεια διεθνούς συνεργασίας για την αντιμετώπιση εγκλημάτων πολέμου, βασανιστηρίων, της παγκόσμιας κλιματικής αλλαγής, κλπ. Από αυτή την άποψη, αν υπάρχει τέτοιο, δεν μπορεί να καυχηθεί για μεγάλες επιτυχίες μέχρι τη στιγμή που μιλάμε.

[Απάντηση στην ερώτηση 6]

Το κεντρικό ερώτημα που θα πρέπει να τίθεται σήμερα, πιστεύω, είναι: *Πώς μπορούμε ν' απελευθερωθούμε, αμέσως τώρα, απ' όλη αυτή την παράλογη ποσότητα άχρηστης και άσκοπης εργασίας, προστατεύοντας ταυτόχρονα τον θανάσιμα πληγμένο πλανήτη από την καπιταλιστική παράνοια μιας «ανάπτυξης» που δεν υπόσχεται πλέον τίποτα εκτός από τη συλλογική εξαθλίωση και τον μαζικό θάνατο.*

Διάλογος για την κρίση και την άμεση δημοκρατία

Το κείμενο αυτό κυκλοφόρησε τον Νοέμβριο του 2008. Τον Δεκέμβριο του ίδιου έτους πήρε τη μορφή με την οποία δημοσιεύεται εδώ. Περιέχει σχόλια σε τοποθετήσεις και απαντήσεις σε ερωτήματα που εκτέθηκαν σε συζητήσεις της εποχής. Πιστεύω ότι οι βεβαιότητες και οι αμφιβολίες των απαντήσεων είναι επίκαιρες σήμερα. [Δ.Κ.]

Η κρίση

Η σημερινή κρίση οδηγεί στο τέλος του νεοφιλελευθερισμού και την «επιστροφή» του κράτους; Τι σημαίνει αυτό, με ποια έννοια το κράτος είχε «αποχωρήσει»;

Τρεις είναι οι σχετικές με τη συζήτηση έννοιες του «κράτους». Κατ' αρχάς, κατά τη γκραμισιανή του έννοια, κράτος είναι η ενότητα της ιδιωτικής και της πολιτικής κοινωνίας, δηλαδή, είναι η πολιτειακά συγκροτημένη κοινωνία. Ακολουθεί το πολιτειακό μέρος του κράτους με την προηγούμενη έννοια, δηλαδή είναι η πολιτεία ως ενότητα της νομοθετικής, δικαστικής και εκτελεστικής κρατικής εξουσίας. Τέλος, είναι η πολιτεία διευρυμένη με τους δημοσίου δικαίου τομείς της οικονομικής και της ιδεολογικής ζωής, που υπάγονται στην εκτελεστική κρατική εξουσία. Στην τελευταία έννοια αντιστοιχεί ο όρος κοινωνικό κράτος. Το ερώτημα της «αποχώρησης» του κράτους δεν έχει, συνεπώς, μια απάντηση.

Το κράτος έχει «αποχωρήσει» ως κοινωνικό κράτος. Η «αποχώρησή» του, όμως, είναι μερική. Γιατί ένα ελάχιστο κοινωνικό κράτος είναι αναγκαίο για την αναπαραγωγή του κεφαλαιοκρατικού συστήματος. Θεμελιώδης αρχή του νεοφιλελευθερισμού είναι η μείωση του κοινωνικού κράτους στο ελάχιστο αναγκαίο όριο και η ανασύνταξή του ώστε, στο όριο αυτό, να είναι αποτελεσματικό στην αναπαραγωγή του σύγχρονου κεφαλαιοκρατικού συστήματος.

Με τις άλλες δύο έννοιές του, ως πολιτειακά συγκροτημένη κοινωνία και ως πολιτεία, το κράτος παραμένει. Αλλά και αυτό υπό όρους. Υπάρχουν, βεβαίως, ακόμα πολιτείες. Οι πολιτείες αυτές, όμως, δεν υπάρχουν με την έως τώρα έννοια ως μέρος εθνικών κρατών, δηλαδή ως εθνικά και εδαφικά ορισμένη πολιτειακή εξουσία. Υπάρχουν με μια έννοια υπερεθνικής και εδαφικά διαχεόμενης πολιτειακής εξου-

σίας, την οποία μπορούμε να πούμε, συνθέτοντας τα δύο, παγκόσμια. Και αυτή η παγκόσμια πολιτειακή εξουσία δεν υπάρχει, πλέον, ως εξουσία ενός κράτος δικαίου, δηλαδή μέσω της υπαγωγής της εκτελεστικής εξουσίας σε μια ανεξάρτητη από αυτήν νομοθετική αρχή. Οι δύο αυτές μορφές του κράτους, το εθνικό κράτος και το κράτος δικαίου, έχουν μια ιστορική σχέση. Δεν υπάρχουν έθνη καθεαυτά, κάθε πολιτισμικά ενιαία κοινότητα δεν συνιστά έθνος. Για την εθνική ολοκλήρωση μιας πολιτισμικά ενιαίας κοινότητας απαιτείται μια νομοθετική πολιτισμική αρχή, θρησκευτική ή πολιτική. Το κράτος δικαίου ήταν η πολιτική μορφή της συγκρότησης του έθνους σε κράτος: γεννήθηκε με την αναγόρευση της νομοθετικής πολιτισμικής αρχής του έθνους σε εδαφικά ορισμένη πολιτειακή νομοθετική εξουσία. Το κράτος δικαίου, όσο υπήρξε, ήταν ένα εθνικό κράτος δικαίου.

Τελικά, εξετάζοντας τους όρους ύπαρξης του κράτους, πρέπει να πούμε ότι όχι μόνο ως κοινωνικό κράτος αλλά και ως εθνικό κράτος δικαίου το κράτος που υπήρχε έως τώρα «αποχωρεί». Το δεύτερο, μάλιστα, αποφασιστικά: δεν υπάρχουν πουθενά σήμερα εθνικά κράτη δικαίου, παρά μόνο ως φθίνοντα κατάλοιπα του παρελθόντος. Αυτό σημαίνει ότι η ταξικότητα του σημερινού κράτους στη δυναμική της είναι ολοκληρωτική ως προς τους όρους άσκησης της εξουσίας: η νομοθετική και δικαστική εξουσία του αναδύομένου κράτους υπάγεται (καθ' υπέρβαση ή κάμψη των υφιστάμενων συνταγματικών τύπων) στην εκτελεστική εξουσία. Και η ταξικότητα του σημερινού κράτους είναι παγκόσμια ως προς τους εθνικούς και εδαφικούς της όρους. Είναι τώρα η ιστορική στιγμή που η θέση ότι «οι προλετάριοι δεν έχουν πατρίδα» ισχύει χωρίς την (κατά το κομμουνιστικό μανιφέστο) μεταβατική απαίτηση η εργατική τάξη «να ανυψωθεί σε ηγέτιδα τάξη του έθνους», προκειμένου να «εξαφανίσει ακόμα πιο γρήγορα» τους «εθνικούς χωρισμούς και τις εθνικές αντιθέσεις» που «εξαφανίζονται όλο και περισσότερο με την ανάπτυξη της αστικής τάξης». Ενάμιση αιώνα μετά την διατύπωσή της, η απαίτηση εξέλιπε, το διαταξικό ιστορικό έργο της «εξαφάνισης των εθνικών χωρισμών» ολοκληρώνεται.

Συμπερασματικά. Η «επιστροφή» του κράτους δεν σημαίνει τίποτε και στις δύο περιπτώσεις: αν μιλάμε για το μέχρι τώρα κράτος, και όχι το κράτος εν γένει, έχει αποχωρήσει οριστικά· αν μιλάμε για το κράτος εν γένει, ούτε έχει αποχωρήσει ούτε είναι δυνατό να συμβεί αυτό στο κεφαλαιοκρατικό κοινωνικό σύστημα.

Έχει, λοιπόν, αποχωρήσει οριστικά το κράτος που ξέραμε; Και ποιο είναι το κράτος που έρχεται στη θέση του; Το ερώτημα έχει δύο σκέλη: το πρώτο, αναφέρεται στο εθνικό κράτος δικαίου, το δεύτερο αναφέρεται στο κοινωνικό κράτος.

Η απάντηση στο πρώτο είναι κατηγορηματική. Το εθνικό κράτος δικαίου έχει αποχωρήσει ανεπιστρεπті. Το αναπτυσσόμενο σήμερα σύστημα παγκόσμιας

πολιτειακής εξουσίας υπερβαίνει τους δύο πρωταρχικούς όρους του κράτους αυτού: της εθνικής ταυτότητας, και του εδαφικού περιορισμού. Όσο για την υπαγωγή της εκτελεστικής εξουσίας σε μια ανεξάρτητη νομοθετική εξουσία, στο μέτρο που ο όρος αυτός υπήρξε ουσιαστικά προϋπόθεση της εθνικής ταυτότητας και ενότητας, έχει προ πολλού οριστικά αρθεί. Η εξελισσόμενη παγκόσμια πολιτειακή εξουσία είναι ολοκληρωτική στην άσκηση των λειτουργιών της: τα σώματα της εξουσίας αυτής –και στα τρία ιεραρχικά της επίπεδα, το υπερεθνικό, το εθνικό και το τοπικό– λειτουργούν ως «εργαζόμενα πολιτικά σώματα» (κατά την αριστερή διατύπωση της υπαγωγής όλων των λειτουργιών της εξουσίας στην εκτελεστική). Εν κατακλείδι: η σύγχρονη παγκόσμια κρατική εξουσία δεν θυσιάζει την ταξική της αποτελεσματικότητα σε εθνικές, εδαφικές και συνταγματικές ιστορικές παρακαταθήκες. Μια διευκρίνιση: στα παραπάνω η παγκοσμιότητα δεν ταυτίζεται με την οικουμενικότητα. Η παγκόσμια κρατική εξουσία δεν συγκροτεί σήμερα ένα και μόνο παγκόσμιο κράτος, αλλά μια ανταγωνιστική πολλαπλότητα κρατών – ένα παγκόσμιο κρατικό σύστημα.

Και μία προσθήκη. Ένα παγκόσμιο, με την παραπάνω έννοια, κράτος ολοκληρωτικό ως προς τις λειτουργίες της εξουσίας του δεν μπορεί να είναι δημοκρατικό. Το ιστορικό τέλος του εθνικού κράτους δικαίως συμπαρασύρει και την αστική δημοκρατία. Το σύγχρονο πολιτειακό καθεστώς είναι ολιγαρχικό.

Με αυτό το δεδομένο, το κρίσιμο είναι η απάντηση στο δεύτερο σκέλος του ερωτήματος. Ποιο είναι το μέλλον –το άμεσο μέλλον– του κοινωνικού κράτους; Η γενική απάντηση είναι πως μια μορφή κοινωνικού κράτους είναι και θα παραμένει αναγκαία για την αντιμετώπιση των κρίσεων, οι οποίες είναι εγγενείς στο κεφαλαιοκρατικό οικονομικό σύστημα. Το ερώτημα, συνεπώς, γίνεται: Ποιός είναι ο χαρακτήρας και η λειτουργία του κοινωνικού κράτους, που διασφαλίζει την αναπαραγωγή του σύγχρονου κεφαλαιοκρατικού συστήματος και, συνεπώς, την κεφαλαιοκρατικά ορθή έξοδο από τη σημερινή κρίση;

Την κατεύθυνση της απάντησης στο ερώτημα αυτό ορίζει η σύγχρονη δομή του οικονομικού συστήματος, μια δομή ριζικά διαφορετική από την ιστορικά προηγούμενή της. Τα ακόλουθα τέσσερα σημεία συνοψίζουν τη δομή αυτή. Πρώτον, ότι είναι ένα παγκόσμιο οικονομικό σύστημα, θεμέλιο του κατά τα προηγούμενα παγκόσμιου κρατικού συστήματος. Το σύστημα αυτό ολοκληρώνει οικονομικά σε παγκόσμια κλίμακα ό,τι διαφορίζεται πολιτειακά με τις επιβιώσεις των ιστορικά προγενέστερων εθνικών κρατικών σχηματισμών. Δεύτερον, αποκαταστάθηκε η σχετική ανεξαρτησία των τριών μορφών του κεφαλαίου, χρηματικό, παραγωγικό, εμπορικό, η οποία είχε αρθεί κατά την προηγούμενη ιστορική περίοδο με την σύνθεση του χρηματικού και παραγωγικού κεφαλαίου σε ένα ενιαίο «χρηματιστικό» κεφάλαιο. Τρίτον, με βάση τις νέες τεχνολογίες διαμορφώθηκε ένας νέος μετατείλορικός και μεταφορντικός τρόπος παρα-

γωγής, που θεμελιώνεται: αφενός στην ευέλικτη εργασία, την ευελιξία των σχέσεων και των ικανοτήτων εργασίας· αφετέρου στη διάχυση της παραγωγής. Τέταρτον, η ανεξαρτητοποίηση του χρηματικού κεφαλαίου στο πλαίσιο του νέου τρόπου παραγωγής δίνει στην καθαρά χρηματική μορφή του κεφαλαίου ηγεμονική θέση στην οικονομική ζωή.

Τα δομικά αυτά χαρακτηριστικά ερμηνεύουν την αναπτυσσόμενη σήμερα κατεύθυνση της απάντησης στο ερώτημα του χαρακτήρα και της λειτουργίας του κοινωνικού κράτους που απαιτεί η κεφαλαιοκρατικά ορθή έξοδος από την κρίση. Το κράτος αυτό στηρίζει το ηγεμονικό χρηματικό κεφάλαιο στη διπλή οικονομική του δραστηριότητα: την επενδυτική στον χώρο των παραγωγικών και εμπορικών επιχειρήσεων, και την δανειστική στον χώρο της ιδιωτικής και της κρατικής κατανάλωσης. Παράλληλα, μέσω των όρων της στήριξης αυτής του χρηματικού κεφαλαίου, το σύγχρονο κοινωνικό κράτος αναλαμβάνει μια λειτουργία ρυθμιστική των χρηματοδοτικών του κατευθύνσεων, με άμεσο στόχο την αντιμετώπιση της κρίσης.

Το σχέδιο Πόλσον έδωσε 700 δισ. δολάρια στα μεγάλα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα και αντίστοιχα σχέδια εκπονούνται και στα πλαίσια της Ε.Ε. Στην κατεύθυνση αυτή, η ελληνική κυβέρνηση έδωσε 28 δισ. ευρώ στο τραπεζικό σύστημα.

Άρα, όσοι έχουν την ευθύνη της κεφαλαιοκρατικά ορθής εξόδου από την κρίση ξέρουν ποιο είναι το σημερινό οικονομικό σύστημα και από πού να αρχίσουν. Μην ξεχνάμε ότι η κρίση, κατά την κύρια διάστασή της, είναι μια εγγενής στο κεφαλαιοκρατικό σύστημα διαδικασία «εξυγίανσής» του: μια διαδικασία απαλλαγής του από «νοσηρές» οικονομικές καταστάσεις, επιχειρηματικές μονάδες, σχέσεις και ικανότητες εργασίας· και, βεβαίως, μείωση της αξίας της εργατικής δύναμης στο επίπεδο που διασφαλίζει την παραγωγή της απαιτούμενης υπεραξίας. Στη συστημική γλώσσα, η κρίση, σε αυτήν την διάστασή της, είναι μια μορφοστατική διαδικασία: μια διαδικασία αλλαγών που διασφαλίζουν τη διατήρηση του συστήματος. Αλλά, στην ίδια γλώσσα και σε αντίθεση προς την προηγούμενη διάστασή της, η κρίση μπορεί να είναι και μια μορφογενετική διαδικασία: μια διαδικασία αλλαγών που οδηγούν στην ανατροπή του συστήματος.

Μένοντας στη διατήρηση του συστήματος, το ερώτημα είναι που θα βρεθούν τα απαιτούμενα κεφάλαια για την «εξυγίανσή» του όταν η πόρτα είναι κλειστή στους εργαζομένους.

Εξαρτάται για ποια «πόρτα» μιλάμε. Το ερώτημα, αντίθετα, είναι πού θα βρεθούν τα κεφάλαια για την «εξυγίανση» του σημερινού συστήματος αν δεν είναι

WHY MORE EMPLOYERS ARE ADOPTING *Employee Pension Plans*

κλειστή στους εργαζόμενους η «πόρτα» διανομής της αξίας πέρα από το όριο της επιβίωσης – όριο φτώχειας για τους περισσότερους. Η αξία της εργατικής δύναμης και η υπεραξία είναι τα δύο συμπληρωματικά μέρη της παραγόμενης αξίας, η αύξηση του ενός συνεπάγεται τη μείωση του άλλου. Και η υπεραξία διανέμεται σε δύο εταίρους αλλά και ανταγωνιστές: τους ιδιώτες, κεφαλαιούχους και γαιοκτήμονες, και την πολιτεία.

Το κοινωνικό κράτος, όπως το είδαμε πριν ως διευρυμένη πολιτεία, δεν είναι απλά κράτος του κεφαλαίου, είναι το ίδιο κεφαλαιοκράτης. Δηλαδή τα έσοδά του προέρχονται από το σύνολο της υπεραξίας και όχι μόνο από τους φόρους. Ενώ ως οικονομική οντότητα, το κοινωνικό κράτος δεν χρησιμοποιεί τα έσοδά του μόνο για την αναπαραγωγή του αλλά ένα μέρος τους το επιστρέφει με την μορφή παροχών στις κοινωνικές τάξεις. Συνεπώς, το κοινωνικό κράτος, ως κοινωνικό, έχει δύο λειτουργίες: αφενός, «κλείνει την πόρτα στους εργαζόμενους» δύο φορές, αποσπώντας από αυτούς όχι μόνο φόρους, αλλά και τα υπόλοιπα μέρη της υπεραξίας: αφετέρου, ένα μέρος της αποσπώμενης με αυτόν τον τρόπο υπεραξίας το αναδιανέμει στις οικονομικές τάξεις: το παρέχει στο ιδιωτικό κεφάλαιο ως οικονομική στήριξη και, στο όριο που επιβάλλει ο ταξικός συσχετισμός πολιτικής δύναμης, το επιστρέφει στους εργαζόμενους ως κοινωνικό μισθό (υγεία, ασφάλεια κλπ).

Τα αποθεματικά των ταμείων έχουν εξανημιστεί. Το κράτος όχι μόνο δεν στηρίζει τα χειμαζόμενα Ταμεία Πρόνοιας αλλά επιτείνει την παραδεδομένη καταλήστευσή τους που ξεκίνησε, από πολύ παλιά, με την άτοκη δέσμευση των αποθεματικών τους από την Τράπεζα της Ελλάδος προς όφελος του κεφαλαίου, για να καταλήξει με το παιχνίδι στο χρηματιστήριο, τα δομημένα ομόλογα, και να προχωρήσει στο μέλλον με τρόπους που ως μόνο περιορισμό έχουν την εφευρετικότητα.

Το μερίδιο της κάθε τάξης στην κρατική αναδιανομή της αξίας ορίζεται από τον χαρακτήρα του κοινωνικού κράτους. Και το κοινωνικό κράτος σήμερα, σε περίοδο κρίσης, διαμορφώνεται από την απαιτούμενη για την έξοδο από την κρίση οικονομική του λειτουργία. Αλλά η σημερινή κρίση δεν δίνει στο κοινωνικό κράτος τον χαρακτήρα του κράτους που έδωσε στις ΗΠΑ η κρίση της δεκαετίας του 1930. Το αντίθετο μάλιστα συμβαίνει. Η πρόνοια που αντιστοιχεί στο αναδυόμενο από τη σημερινή κρίση κοινωνικό κράτος έχει έναν σαφή οικονομικό-πολιτικό χαρακτήρα: είναι οικονομική πρόνοια περιορισμού των κοινωνικών συνεπειών της εκμετάλλευσης εντός των ορίων της ικανότητας του ιδεολογικού-πολιτικού ελέγχου και, συμπληρωματικά, είναι πολιτική πρόνοια καταστολής της κοινωνικής αντίθεσης στην εκμετάλλευση που οξύνεται κατά την οικονομική κρίση.

Συνεπώς, κάνουν μεγάλο λάθος όσοι/ες πιστεύουν ότι μπορεί να υπάρξει μια κρατική παρέμβαση στη σημερινή συγκυρία που να οδηγήσει σε ένα νέο New Deal εναντίον του νεοφιλελευθερισμού. Πράγματι. Αν η κρίση της δεκαετίας του 1930 οδήγησε στο κοινωνικό κράτος, και η κρίση της δεκαετίας του 1970 οδήγησε στην αποδόμηση-ανασύνταξη του κράτους αυτού, η σημερινή κρίση, η τρίτη στην αναδυόμενη διαλεκτική, δεν θα οδηγήσει στην αποκατάσταση του αρχικού κοινωνικού κράτους. Εκείνο ήταν κράτος ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΡΟΝΟΙΑΣ για τη γενική απασχόληση, την υγεία και την παιδεία. Το σημερινό είναι κράτος ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ-ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΠΡΟΝΟΙΑΣ για τη βιώσιμη εκμετάλλευση και την αποτελεσματική καταστολή.

Τι απαντάμε;

As αρχίσουμε με τα κόμματα που εναλλάσσονται στην εξουσία.

Ο όρος «κόμμα» στην σύγχρονη πολιτεία έχει το νόημα μιας πολιτικής επιχείρησης ή ενός ομίλου πολιτικών επιχειρήσεων, ανταγωνιστικών μεταξύ τους για την άσκηση της πολιτειακής εξουσίας. Η διάκριση Δεξιά / Αριστερά, με τις έννοιες των όρων που μας κληροδότησε ο εικοστός αιώνας, δεν έχει θέση στον χώρο

αυτών των πολιτικών ομίλων. Θα μπορούσαμε όμως να χρησιμοποιήσουμε τον όρο νέα Δεξιά για να αναφερθούμε σε έναν από τους κύριους ομίλους που εναλλάσσονται στην εξουσία. Συγκεκριμένα, τον όμιλο των πολιτικών επιχειρήσεων που συγκροτείται από την σύνθεση των αντιθέτων και οριακά αντιφατικών πολιτικών τάσεων του συντηρητισμού και του νεοφιλελευθερισμού. Με αυτήν την έννοια, η νέα Δεξιά συνθέτει το κατά τη νεοφιλελεύθερη ιδεολογία δημιουργούμενο μέλλον της «παγκοσμιοποίησης» και της «ελευθερίας της αγοράς» με το από τη συντηρητική ιδεολογία διατηρούμενο παρελθόν του έθνους.

Πώς γίνεται αυτή η σύνθεση των αντιθέτων; Και τι συμβαίνει στις οριακές στιγμές της ουσιαστικής τους αντίφασης;

Για το πρώτο δεν υπάρχουν γενικές απαντήσεις. Για το δεύτερο έχουμε δει τα σήματα της απάντησης. Το ένα είναι ότι η Δεξιά εκκαθαρίζει τον πολιτικό της χώρο από τα κατάλοιπα του συντηρητικού της παρελθόντος και επικεντρώνεται στο νεοφιλελεύθερο παρόν της. Το άλλο σήμα έρχεται, συμμετρικά, από την άλλη πλευρά της αντίφασης: η Δεξιά επιστρέφει στις αρχές της και καλεί το έθνος όχι εναντίον του κεφαλαίου, βεβαίως, αλλά εναντίον της παγκοσμιοποίησής του και, ιδιαίτερα, εναντίον της συναφούς προς την παγκοσμιοποίηση ασυδοσίας της χρηματοπιστωτικής τοκογλυφίας, που καθίσταται εντέλει καταστροφική γι' αυτό το ίδιο το κεφάλαιο.

Αλλά, στο κομματικό πλαίσιο της αναπτυσσόμενης πολιτειακής εξουσίας, ο ανταγωνιστικός προς τη νέα Δεξιά όμιλος πολιτικών επιχειρήσεων δεν συγκροτεί μία, κατ' αναλογία, νέα Αριστερά. Σε αυτόν τον όμιλο, τον εν πολλοίς στελεχωμένο από τη σοσιαλδημοκρατική Αριστερά, οι πολιτικές απαιτήσεις της τρέχουσας οικονομικής κρίσης, με τις αγωνιώδεις πιέσεις που ασκούν, έχουν επιφέρει μια βαθιά κρίση ταυτότητας, που καμιά από τις επιχειρήσεις του ομίλου –ούτε και του Obama– δεν φαίνεται ότι μπορεί να επιλύσει (δεν είναι δυνατό ένα νέο New Deal). Στο πνεύμα της παγκοσμιοποίησης, η σοσιαλφιλελεύθερη Αριστερά δεν διαφέρει στο βάθος από την νεοφιλελεύθερη Δεξιά, αν δεν ταυτίζεται με αυτήν μέσω της μετεξέλιξης του παραδεδομένου διεθνισμού σε σύγχρονο υπερεθνισμό.

Μια παρατήρηση ως προς το τελευταίο σημείο είναι αναγκαία εδώ. Είδαμε ότι η διάκριση Δεξιά / Αριστερά δεν έχει θέση στον χώρο των ομίλων πολιτειακής εξουσίας του σύγχρονου κράτους και ότι η Δεξιά υπάρχει σε αυτόν τον χώρο μόνο ως αντιφατική νέα Δεξιά και όχι ως συνεπής Δεξιά. Θα πρέπει να δούμε εδώ ένα ιδιαίτερα επικίνδυνο αποτέλεσμα του γεγονότος αυτού: την πολιτική συγκατοίκηση της αναδύμενης εκ νέου (συνεπούς στις δεξιές της αρχές) εθνικής Δεξιάς με την εθνική Αριστερά (ασυνεπούς στις αριστερές της αρχές), που συγκροτήθηκε τη δεκαετία του '30 και αναβιώνει σήμερα. Η εθνική σύγκλι-

ση προσβάλλει, με τον δικό της τρόπο και από άλλη πλευρά, την κατά βάθος δι-
άκριση Δεξιά / Αριστερά.

Ας περάσουμε στη γραφειοκρατία. Τι είναι η γραφειοκρατία σήμερα και ποιά είναι η θέση της στο σύγχρονο κράτος;

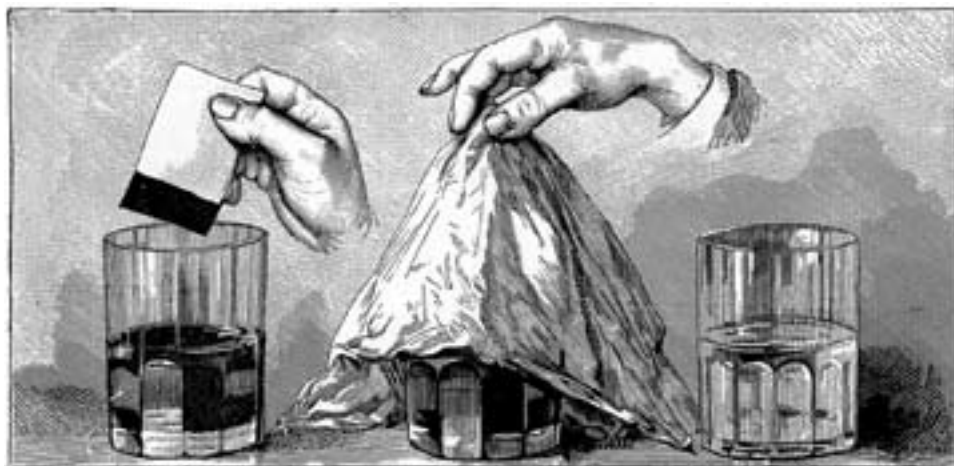
Η κρατική διοίκηση, ο επαγγελματικός συνδικαλισμός και η επαγγελματική πο-
λιτική, στην διασύνδεση και την ενότητά τους, αποτελούν στις σύγχρονες κοι-
νωνίες ό,τι θα μπορούσαμε να χαρακτηρίσουμε δεύτερη τάξη στην παραγωγή
της υπεραξίας, μετά το κεφάλαιο. Γραφειοκρατία είναι το όνομα της τάξης αυ-
τής, η οποία συμπράττει με το ιδιωτικό κεφάλαιο στην παραγωγή της υπεραξί-
ας σε ανταγωνισμό μαζί του για την διανομή της.

Αν η οικονομική βάση του κεφαλαίου είναι το κέρδος (το μεικτό επιχειρημα-
τικό κέρδος από το οποίο αποσπώνται οι τόκοι και οι πρόσοδοι), η οικονομική
βάση της γραφειοκρατίας είναι ο φόρος, αλλά όχι μόνο. Η οικονομική βάση της
γραφειοκρατίας στην πληρότητά της είναι ο φόρος των ιδιωτών διευρυμένος κα-
τά τα κέρδη του κρατικού παραγωγικού κεφαλαίου, τους τόκους του κρατικού
χρηματικού αποθέματος και τις προσόδους της κρατικής γης. Δηλαδή, η οικο-
νομική βάση της γραφειοκρατίας είναι η υπεραξία στην ολότητά της.

Το πολιτικό πνεύμα της γραφειοκρατίας (αδιαίρετα διοικητικής, συνδικαλι-
στικής και πολιτικής), το οποίο στηρίζεται στην οικονομική της βάση αλλά δεν
απορρέει από αυτήν, αποτελεί ίδιο πολιτικό της χαρακτηριστικό, είναι το ολο-
κληρωτικό σύστημα άσκησης της πολιτειακής εξουσίας: η σύνθεση των πολιτεια-
κών εξουσιών υπό την εκτελεστική εξουσία. Οικονομικά ολοκληρωμένη και πο-
λιτικά ολοκληρωτική, η γραφειοκρατία ως οικονομική-πολιτική τάξη είναι δο-
μικό χαρακτηριστικό του σύγχρονου κράτους. Είναι αυτό ακριβώς το «εργαζό-
μενο πολιτικό σώμα» που συνθέτει σε μια ενιαία, ολοκληρωτική, πολιτική εξου-
σία τα δύο συστήματα συγκρότησης της κοινωνίας σε κράτος (το οικονομικό
και το πολιτικό) και τις τρεις λειτουργίες της κρατικής εξουσίας (τη νομοθετι-
κή την εκτελεστική και τη δικαστική). Και είναι το κοινωνικό θεμέλιο της πολι-
τικής ολιγαρχίας.

Και οι ριζοσπαστικές δυνάμεις;

Είναι οι δυνάμεις της δημιουργικής, προς ένα νέο κοινωνικό σύστημα, ενότητας
της κοινωνικής ζωής στο συνεχές της προσωπικής, οικονομικής, ιδεολογικής και
πολιτικής της διάστασης. Η ιστορική συνέχεια της δεκαετίας του 1920 στην δε-
καετία του 1960 μας κληροδότησε την επίγνωση του ότι δεν είναι δυνατή η αλ-
λαγή στο ένα όριο του φάσματος, την πολιτική ζωή, χωρίς την αλλαγή στο άλ-
λο, την προσωπική ζωή, και αντίστροφα: «το προσωπικό είναι πολιτικό και το

πολιτικό είναι προσωπικό» ήταν ένα από τα συνθήματα του '60. Η ενότητα της ανθρώπινης ζωής στο κοινωνικό της συνεχές είναι το θεμέλιο της δημιουργικότητας στην καθημερινή ζωή, που οδηγεί στην κοινωνική ελευθερία.

Δηλαδή, οι πολιτικές αλλαγές έχουν ως αναγκαία συνθήκη τις αλλαγές στην καθημερινή ζωή και όχι το αντίστροφο;

Ακριβώς. Οι απόπειρες αλλαγής της πολιτικής ζωής, που δεν θεμελιώνονται σε αλλαγές στην καθημερινή ζωή, οδηγούν σε κατασκευές κενών πολιτικών τύπων. Όμως οι σημαντικές αλλαγές στην καθημερινή ζωή εγγράφονται σε μια γενική πολιτισμική αλλαγή. Τελικά, μέσω της καθημερινής ζωής, μια αλλαγή στο πολιτικό σύστημα προϋποθέτει πολιτισμικές αλλαγές στους πολιτικούς χώρους της κοινωνικής ζωής, οι οποίες όμως δεν είναι δυνατές παρά μόνο ως μέρος μιας πολιτισμικής αλλαγής στο σύνολο του κοινωνικού χώρου. Γιατί το πολιτικό σύστημα είναι το σύστημα της πολιτειακής (νομοθετικής, εκτελεστικής, δικαστικής) αναπαραγωγής των κοινωνικών σχέσεων στο σύνολό τους. Οι πολιτικές αλλαγές, λοιπόν, θεμελιώνονται στην γενική πολιτισμική αλλαγή. Ένα κίνημα αλλαγής του πολιτικού συστήματος δεν έχει ουσιαστικό περιεχόμενο αν δεν εγγράφεται σε ένα προγενέστερο κίνημα πολιτισμικής αλλαγής του συνολικού κοινωνικού συστήματος.

Το ζητούμενο είναι η άμεση συγκρότηση ενός μορφωτικού κινήματος που θα αμφισβητεί τη σημερινή κοινωνία...

Τι είναι ένα μορφωτικό κίνημα; Ποια είναι η σχέση του με τον πολιτισμό και τι εννοούμε με αυτόν τον όρο; Ας αρχίσουμε από το τελευταίο, θεωρώντας ότι πο-

λιτισμός είναι ο τρόπος επικοινωνίας σε έναν κοινωνικό χώρο. Μπορούμε έτσι να μιλάμε για τον πολιτισμό της κοινωνίας στο σύνολό της αλλά και των μερών της, για παράδειγμα, να μιλάμε για τον οικονομικό ή τον πολιτικό πολιτισμό. Γενικά, μπορούμε να μιλάμε για τον πολιτισμό οποιοδήποτε κοινωνικού χώρου. Και τι είναι ο πολιτισμός ενός κοινωνικού χώρου με την έννοια του τρόπου επικοινωνίας στον χώρο αυτό; Είναι οι κοινωνικές σχέσεις, συμπληρωμένες με τις υποκειμενικές ικανότητες και τις αντικειμενικές δυνατότητες που απαιτεί η πραγμάτωσή τους μέσω της επικοινωνίας. Η πρώτη και τελευταία κίνηση πολιτισμικής αλλαγής είναι κίνηση αλλαγής των κοινωνικών σχέσεων. Μεσολαμβάνουν κινήσεις αλλαγής των υποκειμενικών και αντικειμενικών όρων επικοινωνιακής πραγμάτωσης των κοινωνικών σχέσεων.

Μορφωτικό κίνημα, τώρα, είναι το υποκειμενικό μέρος ενός πολιτιστικού κινήματος, δηλαδή εκείνο το μέρος που οδηγεί στην αλλαγή των κοινωνικών σχέσεων και των υποκειμενικών ικανοτήτων πραγμάτωσής τους σε όλους τους χώρους της κοινωνικής ζωής, προσωπικούς, οικονομικούς, ιδεολογικούς και πολιτικούς. Δεν μπορεί να υπάρξει ουσιαστική αλλαγή σε ένα από τα δύο, τις σχέσεις και τις ικανότητες, χωρίς αλλαγή στο άλλο. Και, αν μιλάμε για αλλαγές σε βάθος, δεν μπορεί να αλλάξουν οι σχέσεις, και πολύ περισσότερο οι ικανότητες, σε μια διάσταση της κοινωνικής ζωής αφήνοντας τις άλλες άθικτες. Τι είναι, λοιπόν, ένα μορφωτικό κίνημα που θα αμφισβητεί τη σημερινή κοινωνία στο απαιτούμενο από τις συνθήκες της κρίσης βάθος; Ας γίνουμε συγκεκριμένοι ξεκινώντας από την ιδεολογική διάσταση της κοινωνικής ζωής: την αναπαραγωγή των κοινωνικών υποκειμένων.

Να αρχίσουμε με την εκπαίδευση, μένοντας στην υποχρεωτική της βαθμίδα: το σχολείο.

Το σχολείο είναι ένα καλό παράδειγμα για τα όσα συμβαίνουν σήμερα. Τι θα είναι μια πολιτιστική κίνηση στο χώρο του σημερινού σχολείου στο πλαίσιο του μορφωτικού κινήματος που προαναφέρθηκε; Μια πρόταση: Να είναι ιστορικά αντίστοιχη με το «Νέο Σχολείο» και τη «Νέα Αγωγή» των αρχών του προηγούμενου αιώνα. Το σχολείο αυτό, «Σχολείο Εργασίας» κατά την ατυχώς επικρατέστερη ονομασία του, ή «Σχολείο Ζωής» κατά εκείνη την ονομασία του που επιλέγουμε εδώ, σφράγισε την εκπαίδευση τις πρώτες δεκαετίες του εικοστού αιώνα. Η «Νέα Αγωγή» ήταν ένα ευρύτερο ευρωπαϊκό ζήτημα – ένα ζήτημα, τηρουμένων των ιστορικών αναλογιών, οικουμενικό.

Οι ιδέες για το «Σχολείο Ζωής» έχουν ιδιαίτερη σημασία σήμερα για τις πολιτιστικές κινήσεις που ασκούν κριτική στο σύγχρονο σχολείο. Και έχουν σημασία οι ιδέες αυτές –αν αντιμετωπιστούν κριτικά μέσα από την ιστορική πείρα– τόσο ως προς το ότι ήταν οικουμενικές όσο και ως προς το τι ήταν. Ήταν, λοιπόν,

πόν, κατά μια διατύπωσή τους, «ένα νέο ιδεώδες όπου ο φορμαλισμός δίνει τη θέση του στη φύση και η ψυχρή επιστημονική, τμηματική εξέταση του ανθρώπου στην ολική (ψυχική και σωματική) εκτίμησή του» (όπως αναφέρεται στο: Μίλτος Κουντουράς. *Κλείστε τα Σχολεία*. Εκδόσεις Γνώση, 1985. Τόμος Α, σελ. λθ). Αυτά πρέπει να ξαναδούμε σήμερα.

Αλλά τώρα ο «φορμαλισμός» και η «τμηματική εξέταση του ανθρώπου» έχουν ένα νέο, διαφορετικό και ιστορικά οριακό, πολιτισμικό περιεχόμενο: το περιεχόμενο της «ευέλικτης εργασίας» για την οποία έγινε λόγος παραπάνω, οι ικανότητες της οποίας αναπαράγονται από την αγορά υπό μορφή και σε ρυθμό λογισμικού. Ο «φορμαλισμός» και η «τμηματική εξέταση» αναφέρονται σήμερα σε ιστορικά οριακές διαδικασίες εκπραγματισμού του προσώπου, που μετατρέπουν την πειθάρχηση των γνώσεων (κατά την διατύπωση του Φουκώ) σε εμπράγματο έλεγχο του φορέα των ικανοτήτων. Σε αυτόν ακριβώς τον οριακό εκπραγματισμό του προσώπου απαντάει η μορφωτική κίνηση που αμφισβητεί το σημερινό σχολείο.

Να περάσουμε και στις άλλες δύο συμπληρωματικές διαστάσεις της κοινωνικής ζωής, την οικονομική και την πολιτική;

Να τονιστεί όμως πρώτα, για να φανεί και η συνολική σχέση εκπαίδευσης και οικονομίας, η ενότητα των υποχρεωτικών βαθμίδων της εκπαίδευσης με τις λεγόμενες «ανώτερες» βαθμίδες της και, ιδιαίτερα, την «ανώτατη» – την πανεπιστημιακή. Γιατί είναι σε αυτή τη βαθμίδα που ολοκληρώνεται ο εκπραγματισμός του προσώπου και η μετατροπή του σε υλικό (hardware) που λειτουργεί μέσω των λογισμικών της «ευέλικτης εργασίας».

Οι σημαντικές κινητοποιήσεις του 2006-7 στα Ελληνικά Πανεπιστήμια, το «κίνημα του άρθρου 16», υπεράσπισαν μια εγγεγραμμένη στο άρθρο αυτό θεμελιώδη αρχή του Ευρωπαϊκού Πανεπιστημίου, εναντίον της οποίας στρέφεται η διαβόητη «διαδικασία της Μπολόνια». Έντεκα χρόνια πριν τη Σύνοδο των Υπουργών Παιδείας, που άνοιξε τη διαδικασία το 1999, είχε γίνει στην ίδια πόλη η Σύνοδος των Πρυτάνεων των Ευρωπαϊκών Πανεπιστημίων με την ευκαιρία της ένατης εκατονταετηρίδας του πανεπιστημίου της Μπολόνια, του παλαιότερου Πανεπιστημίου της Ευρώπης. Η σύνοδος αυτή διατύπωσε στη διακήρυξή της τη θεμελιώδη αρχή του Ευρωπαϊκού Πανεπιστημίου με τον ακόλουθο τρόπο: «τα Πανεπιστήμια είναι αυτόνομα ιδρύματα» στα οποία «η έρευνα και η διδασκαλία πρέπει να είναι ηθικά και πνευματικά ανεξάρτητες από κάθε κρατική αρχή και οικονομική δύναμη». Ακριβώς ό,τι κατοχυρώνει το άρθρο 16 με τους όρους: «πλήρης αυτοδιοίκηση» του πανεπιστημίου και «δικαίωμα οικονομικής ενίσχυσης από το κράτος» συμπληρωμένο με το «δικαίωμα όλων» για «δωρεάν παιδεία» στο Πανεπιστήμιο.

Η πανεπιστημιακή αυτονομία αποκτά ιδιαίτερη σημασία σήμερα γιατί η συνδεόμενη με αυτήν ελευθερία δεν απαιτείται ως ακαδημαϊκή ελευθερία, ελευθερία αναζήτησης μιας απαλλαγμένης από κοινωνικές δεσμεύσεις αλήθειας. Αντίθετα, απαιτείται ως κοινωνική ελευθερία, ελευθερία ανάληψης μιας κοινωνικά δεσμευμένης ευθύνης. Το αίτημα του «Αυτόνομου Πανεπιστήμιου» είναι η ολοκλήρωση του αιτήματος του «Σχολείου Ζωής». Στη δυναμική τους συνέχεια τα δύο αυτά αιτήματα ορίζουν μια μορφωτική κίνηση στους χώρους της παιδείας στην κατεύθυνση της ελευθερίας της γνώσης και της αντίστασης στον εκπραγματισμό του προσώπου, που συγκροτεί τις ικανότητες παραγωγής της ζωής σε λογισμικά λειτουργίας του ανθρώπου ως αγοραίου υλικού και πολιτειακού εργαλείου.

Έχοντας λοιπόν δει τα δύο αυτά οριακά παραδείγματα του εκπαιδευτικού χώρου ως χώρου αναπαραγωγής των κοινωνικών υποκειμένων στην ιδεολογική διάσταση της κοινωνικής ζωής, ας περάσουμε τώρα στην οικονομική της διάσταση.

Χαρακτηριστική στους οικονομικούς χώρους, είναι η μορφή της «κοινωνικής οικονομίας», κατά το θεσμικό της όνομα, που αναπτύσσεται παράλληλα με την οικονομία του κεφαλαίου ως απάντηση στην κρίση. Στους χώρους παραγωγής, την κοινωνική οικονομία συγκροτούν οι Παραγωγικοί Συνεταιρισμοί. Ενώ στους χώρους ανταλλαγής, αναπτύσσονται δύο τομείς, του χρήματος και της δωρεάς: οι Καταναλωτικοί Συνεταιρισμοί και οι μη χρηματικές ανταλλαγές αγαθών και υπηρεσιών. Παράλληλα, ως μέρος της κοινωνικής οικονομίας, συγκροτούνται οι Οργανισμοί Αλληλοβοήθειας και οι Κοινωνικοί Σύλλογοι για την καθημερινή ζωή στους χώρους της στέγης, της παιδείας, της υγείας, της πρόνοιας, και της αναψυχής.

Μια παρατήρηση είναι αναγκαία στο σημείο αυτό. Η κοινωνική οικονομία δεν είναι μόνο μια «σανίδα σωτηρίας» στο μέσο της θύελλας της οικονομικής κρίσης. Με τα λόγια του Μαρξ στην ιδρυτική διακήρυξη της Πρώτης Διεθνούς, το συνεταιριστικό κίνημα, η βάση της κοινωνικής οικονομίας, ήταν η δεύτερη, μετά το δεκάωρο, «και ακόμα μεγαλύτερη» νίκη της «οικονομίας της εργασίας» ενάντια στην «οικονομία του κεφαλαίου». Και αυτό παρόλο που, με τα λόγια του ίδιου, «καλοδιάθετοι ευγενείς, φιλόανθρωποι αστοί φαφλατάδες και μια χούφτα πονηροί πολιτικοί οικονομολόγοι μετατράπηκαν μονομιάς σε εκθιαστές (του συστήματος συνεταιριστικής εργασίας)» ενώ «το είχαν αναθεματίσει σαν αίρεση σοσιαλιστική» και «είχαν προσπαθήσει να το πνίξουν στη γένεσή του». Ας μείνουμε εδώ.

Περνάμε λοιπόν στην πολιτική και το κεντρικό της θέμα σήμερα, τη Δημοκρατία. Ο όρος είναι πλέον κενός περιεχομένου. Τι είναι σήμερα η δημοκρατία;

Το υφιστάμενο πολιτειακό καθεστώς έχει, ακόμη, το όνομα «δημοκρατία». Αλλά έχει ιδιαίτερη σημασία ο χαρακτηρισμός «μαζική», που της αποδόθηκε. Ο εγγε-

νός αντιφατικός όρος «μαζική δημοκρατία» αναφέρεται στην αρχή του τέλους της αστικής δημοκρατίας: την επέκταση της εμπορευματικής παραγωγής στους πολιτικούς χώρους της κοινωνικής ζωής, δηλαδή, την τροπή της πολιτικής σε παραγωγή πολιτειακών υπηρεσιών και την τροπή του πολίτη σε καταναλωτή. Οι πολίτες ως μάζα καταναλωτών, περνώντας από την ατομική υπακοή στους νόμους και τις αποφάσεις της πολιτείας, στη μαζική κατανάλωση των υπηρεσιών της κεφαλαιοκρατικά διευρυμένης πολιτείας, με την ψήφο ως ανταλλακτική αξία των υπηρεσιών αυτών, αποκτούν μια ιδιαίτερη δύναμη, την πελατειακή: μια δύναμη ρυθμιστική της υπακοής στην κρατική εξουσία, που καλύπτει την απόλεια της πολιτειακής τους δύναμης.

Το τέλος της αστικής δημοκρατίας οριοθετείται από τον νεοφιλελευθερισμό στο ιστορικό πλαίσιο της «μαζικής δημοκρατίας». Στην πολιτική του διάσταση, ο νεοφιλελευθερισμός είναι η μορφή της παγκόσμιας ολιγαρχίας που ακολουθεί την πτώση της εθνικής αστικής δημοκρατίας ως «μαζικής δημοκρατίας». Είπαμε ήδη ότι το ιστορικό τέλος του εθνικού κράτους δικαίου συμπαρασύρει και την αστική δημοκρατία, ότι η παγκόσμια κρατική εξουσία συγκροτεί σήμερα μια ανταγωνιστική πολλαπλότητα ολιγαρχικών κρατών ολοκληρωτικών ως προς τις λειτουργίες της εξουσίας τους. Αυτό που πρέπει να τονιστεί εδώ είναι ότι το πολιτειακό σύστημα του σύγχρονου κράτους δεν οφείλεται σε μια γενική σε κάθε κοινωνικό σύστημα πολιτειακή αντίθεση δημοκρατίας / ολιγαρχίας. Οφείλεται στην ιδιαίτερη στο κεφαλαιοκρατικό κοινωνικό σύστημα μετάβαση από την αντιπροσωπευτική στη μαζική δημοκρατία και την ολιγαρχική ολοκλήρωση της δεύτερης.

Αυτός είναι ο ιστορικός λόγος για τον οποίο οι μάχες της δημοκρατικής οπισθοφυλακής του εθνικού κράτους εναντίον του νεοφιλελευθερισμού δεν είναι, παρά όσα λέγονται, μάχες υπεράσπισης της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας. Είναι οι απόπειρες διατήρησης των δημοκρατικά «παρεκβατικών», για να χρησιμοποιήσουμε τον αριστοτελικό χαρακτηρισμό, πελατειακών σχέσεων της «μαζικής δημοκρατίας». Και εδώ θεμελιώνεται η θέση ότι το δημοκρατικό αίτημα στον αναδυόμενο οικουμενικό κοινωνικό χώρο, το αίτημα που έχει πραγματικό ιστορικό περιεχόμενο στη σύγχρονη εποχή ως απάντηση στην αναδυόμενη ολιγαρχία, είναι η ΑΜΕΣΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ. Η κοινωνική οικονομία, η συνεργατική παραγωγή της κοινωνικής ζωής, ολοκληρώνεται πολιτικά με την άμεση δημοκρατία, τη συμβουλευτική αναπαραγωγή του κοινωνικού συστήματος.

Το μέλλον έχει ξεκινήσει και φαίνεται ότι θα διαρκέσει πολύ...

...και τότε ρίξανε τον κλήρο να δούνε ποιος θα φαγωθεί «για να ξεβρωμίσει ο τόπος»

*Μια προσπάθεια ερμηνείας ενός στημένου παιχνιδιού
με περισσευόμενους, αναλώσιμους, μετανάστες και φασίστες*

Στις 26 Μαρτίου 2012 ο υπουργός «προστασίας του πολίτη» Χρυσοχοϊδης ανακοινώνει την ίδρυση 30 κέντρων κράτησης μεταναστών, συνολικής χωρητικότητας 30.000 κρατουμένων (αριθμός υπερδιπλάσιος των φυλακισμένων στο ήδη υπερκορεσμένο «σωφρονιστικό» σύστημα στην Ελλάδα).

Στις 31 Μαρτίου ο υπουργός υγείας Λοβέρδος αναφέρεται σε υγειονομική βόμβα (η ίδια έκφραση που είχε χρησιμοποιήσει και στην απεργία πείνας των 300 μεταναστών εργατών) και ανακοινώνει την κράτηση επ' αόριστον των μεταναστών που αποτελούν «δημόσιο κίνδυνο».

Τα επιχειρήματα τα γνωστά:

- Η κατάσταση είναι ανεξέλεγκτη λόγω «απουσίας μεταναστευτικής πολιτικής».
- Η Ελλάδα δεν χωράει τόσους μετανάστες.
- Οι μετανάστες αποτελούν απειλή για τη δημόσια υγεία.
- Οι μετανάστες αυξάνουν την εγκληματικότητα, καθώς προέρχονται από χώρες όπου «η ανθρώπινη ζωή δεν έχει τόση αξία όσο στην πολιτισμένη Δύση».
- Οι μετανάστες καταστρέφουν το κέντρο της Αθήνας.

Για κάποιες μέρες η δημόσια συζήτηση μονοπωλείται από τις εξαγγελίες των δύο υπουργών και τις αντιδράσεις των κατοίκων των περιοχών για τις οποίες εξαγγέλθηκε η κατασκευή των κέντρων κράτησης, αφού «δεν θέλουν οι περιοχές τους να γίνουν χωματερές για τα σκουπίδια της Αθήνας».

Το κλίμα άλλαξε για λίγο με την αυτοκτονία του 77χρονου συνταξιούχου Δημήτρη Χριστούλα μπροστά στο ελληνικό κοινοβούλιο και τον βαρύ τραυματισμό του Μάριου Λώλου, προέδρου της ένωσης φωτορεπόρτερ, από επίθεση των ΜΑΤ κατά τη διάρκεια κινητοποιήσεων διαμαρτυρίας που καταστάληκαν βίαια. Ωστόσο το θέμα επανέρχεται, καθώς η (νεοναζιστική) ακροδεξιά πλασσάρεται

επίμονα στο δημόσιο λόγο ως «λύση στην οποία καταφεύγουν οι κάτοικοι γειτονιών της Αθήνας» οι οποίοι «αντιμετωπίζουν αξεπέραστα προβλήματα εξαιτίας της παρουσίας των μεταναστών» και «δεν έχουν σε ποιον άλλο να στραφούν» αφού «η αστυνομία απουσιάζει» και η μόνη διέξοδος είναι οι περιπολίες των νεοναζί. Τελικά η δημόσια συζήτηση μετατοπίζεται προς την ακροδεξιά «αφού πρέπει να ληφθούν άμεσα μέτρα για να αποτραπεί η άνοδος της ακροδεξιάς».

Οι αιτιάσεις περί «υγειονομικής βόμβας» απαντήθηκαν άμεσα από το (κρατικό) ΚΕΕΛΠΝΟ, ενώ το ανεφάρμοστο και αναποτελεσματικό (ως προς τους διακηρυγμένους στόχους του) του μεγάλοπνοου σχεδίου Χρυσοχοϊδη-Λοβέρδου καταδείχθηκε από ανακοινώσεις της Διεθνούς Αμνηστίας, μελών της Ένωσης για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, ακόμα και από αξιωματούχους της Ε.Ε.

Πολλοί μίλησαν για ένα προεκλογικό τρυκ. Στο κείμενο που ακολουθεί θα καταδείξουμε ότι όχι μόνο δεν έχουμε να κάνουμε με «απουσία μεταναστευτικής πολιτικής» αλλά αντιθέτως πρόκειται για μια στοχευμένη πολιτική επιλογή, στο πλαίσιο της «δημιουργικής καταστροφής» και της κατάστασης εκτάκτου ανάγκης.

Συγκεκριμένα, θα επιχειρηματολογήσουμε για το ότι αυτή η κρατική επιλογή:

- αχρηστεύει εργατικό δυναμικό
- θέτει τους μετανάστες σε καθεστώς ομηρίας από τις μαφίες
- παράγει απόγνωση σε γειτονίες της Αθήνας
- διοχετεύει συνολικά στη χώρα τη δυσαρέσκεια από την οικονομική κατάσταση σε ιδεολογίες μισαλλοδοξίας
- γεννάει φασιστικές πολιτοφυλακές με κοινωνική υποστήριξη
- τελικά διαμορφώνει μια μόνιμη κατάσταση εκτάκτου ανάγκης, στο πλαίσιο της οποίας οι Έλληνες έχουν να χάσουν πολύ περισσότερα από ό,τι οι μετανάστες.

Επίσης θα επιχειρήσουμε μια απάντηση στα (παρα)κρατικά επιχειρήματα («δεν χωράνε», «είναι εκατομμύρια», «Δουβλίνο II», «έλλειψη ευρωπαϊκής αλληλεγγύης», «παρεμπόριο», «εγκληματικότητα») και θα διατυπώσουμε παρατηρήσεις για τις στάσεις όσων βρίσκονται από την πλευρά της κοινωνικής δικαιοσύνης και απελευθέρωσης.

Εισαγωγικές παρατηρήσεις

Για αρκετές ημέρες βομβαρδιστήκαμε με μια αληθοφανή επιχειρηματολογία διανθισμένη με χονδροειδέστατα ψέματα.

Ο δημόσιος λόγος δεν έθεσε κανένα από τα ερωτήματα που είναι απαραίτητα για να αναλυθεί το «πρόβλημα»:

Γιατί στοιβάζονται τόσοι άνθρωποι στην Αθήνα; Ποιοι είναι υπεύθυνοι; Ποιοι επωφελούνται; Ποιές πολιτικές επιλογές εξυπηρετεί αυτή η συσσώρευση; Ποιες κοινωνικές μεταβολές προωθούνται;

Η προπαγάνδα πάντα απευθύνεται στο θυμικό και όχι στη λογική, πρέπει να φαντάζει ως η μόνη αλήθεια και όσοι αντιπαρατίθενται σε αυτή να παρουσιάζονται ως μη ρεαλιστές.

Το λεγόμενο μεταναστευτικό πρόβλημα προβλήθηκε με τον ίδιο παράλογο τρόπο με τον οποίο όσα συνέβησαν τα τελευταία χρόνια στην Ελλάδα παρουσιάστηκαν όχι ως αποτέλεσμα της δομικής αναδιάρθρωσης που επιβάλεται στην Ελλάδα-πειραματόζωο, αλλά επειδή οι Έλληνες είναι τεμπέληδες, έχουμε 1.500.000 δημόσιους υπάλληλους, οι πολιτικοί είναι κλέφτες, το σύστημα υγείας ξοδεύει πολλά για να περιθάλπει τους μετανάστες κλπ.

Έτσι, όπως ένας εκπρόσωπος του διεθνούς χρηματοπιστωτικού κεφαλαίου επελέγη ως πρωθυπουργός για να μας σώσει από τις επιθέσεις του διεθνούς χρηματοπιστωτικού κεφαλαίου, μια παρακρατική οργάνωση με κυπατζίδικο παρελθόν και συμμετοχή σε μαφιόζικες συμμορίες και «δουλειές της νύχτας» παρουσιάζεται ως σωτήρας από τις μαφιόζικες συμμορίες και την εγκληματικότητα.

Το γεγονός ότι συνταξιούχοι ωθούνται στην αυτοκτονία* και η ευκολία με την οποία τα ΜΑΤ ανοίγουν κεφάλια φωτορεπόρτερ έχει άμεση σχέση με τη δημαγωγία για το μεταναστευτικό, την οποία διαδέχθηκε η δημαγωγία για την «εντυπωσιακή αύξηση της δημόσιας απεύθυνσης των νεοναζί».

Εμπροσθοφυλακή αυτής της λαθροχειρίας ήταν τα ΜΜΕ, τα οποία επιδόθηκαν σε μια κλασική ρητορική κατασκευής εξιλαστήριων θυμάτων.

Οι κραυγές των ΜΜΕ

Δεν είναι καθόλου τυχαίο ότι μέσα σε ολιγόλεπτα ρεπορτάζ οι αναγγελθέντες χώροι κράτησης αναφέρονταν εναλλάξ ως στρατόπεδα συγκέντρωσης, «κλειστοί χώροι φιλοξενίας»(!), κέντρα υποδοχής ή κέντρα μεταναστών. Η ανάγκη για «τελική λύση» πλασσάρεται ανακατεμένη με φτιασίδια ανθρωπισμού και δημοκρατίας.

Τα πλάνα αστυνομικών να εφορμούν με σκυλιά, το ζουμάρισμα σε χειροπέδες περασμένες σε «μελαψούς» και η επαναλαμβανόμενη ως εφιαλτική ηχώ κραυγή «λαθρομετανάστες» σε τι άλλο αποσκοπούν από το να αποστερήσουν τους μετανάστες από την ανθρωπινή ιδιότητα και να τους μετατρέψουν σε θηράματα για τους κυνηγούς κεφαλών;

* Τη συνοδευόμενη με πολιτικό μανιφέστο αυτοκτονία του Δ. Χριστούλα ακολούθησε στις 21 Απριλίου η παρόμοια αυτοκτονία του πολιτικά ενεργού και κοινωνικά ευαίσθητου δασκάλου Σάββα Μετοικίδη – οι αυτοκτονίες στη χώρα έχουν αυξηθεί δραματικά μετά την κρίση.

Αν θα μπορούσε κανείς να κατανοήσει την υιοθέτηση ρατσιστικού λόγου από ανθρώπους που ζούνε σε υποβαθμισμένες περιοχές της Αθήνας, πώς εξηγείται το γεγονός ότι σε όλη την ελληνική επικράτεια, άνθρωποι οι οποίοι κάνουν μέρες και βδομάδες να δουν μετανάστη, οικειοποιήθηκαν με χαρακτηριστική ευκολία τη δημαγωγία του μίσους;

Μπορεί να μοιάζει προφανές, αλλά είναι ταυτόχρονα αναγκαίο να επαναλαμβάνεται αδιάκοπα το γεγονός ότι σε κάθε περίοδο κρίσης χρειάζονται δημόσια θύματα.

Αν τα σύγχρονα ΜΜΕ υπήρχαν στους προηγούμενους αιώνες, θα μας παρουσίαζαν αποκαλυπτικά ρεπορτάζ για το πώς οι γυναίκες στην πυρά, οι μάγισσες, συνουσιάζονταν με το διάβολο, θα πρόβαλαν εμπειριστατωμένες έρευνες που αποδεικνύουν ότι οι ινδιάνοι δεν έχουν ψυχή και η εξόντωσή τους είναι χριστιανικό καθήκον, θα ακούγαμε επαναλαμβανόμενα ότι οι εβραίοι πίνουν το αίμα μωρών κλπ.

Η εξάπλωση της υστερικής δαίμονοποίησης βασίζεται σε αρχέγονα ένστικτα.

Οι μετανάστες, τα «καθάρματα»...

Στην Αρχαία Αθήνα, κατά τον εορτασμό των Θοαργηλίων εκδίωχταν από την πόλη μετά από δημόσια διαπόμπευση τους «φαρμακούς» ή αλλιώς τα «καθάρματα», δύο άντρες (ο ένας μεταμφιεσμένος σε γυναίκα) που χρησίμευαν ως συμπτωκνωμένη αναπαράσταση του κακού. Η τελετουργική εκδίωξη των «καθαυμάτων» θα επέφερε τη θεραπεία της πόλης, την «κάθαρση» (ή το «ξεβρώμισμα», όπως το λένε σήμερα). Σε μια κοινωνία που ρυθμιζόταν μέσω θεατρικών συμβολισμών, αυτή ήταν μια αναίμακτη τελετή, η οποία όμως έφερε τις μνήμες πραγματικών ανθρωποθυσιών του παρελθόντος. Στον ιουδαϊκό κόσμο είχαμε τους αποδιοπομπαίους τράγους, στη Ρώμη τον «homo sacer», η χριστιανική Ευρώπη μεταχειρίστηκε τους διωγμούς των αιρετικών ενώ στις απαρχές του καπιταλισμού το κυνήγι των μαγισσών ήταν επίσημη κρατική πολιτική. Τα αντισημιτικά πογκρόμ των ναζί είναι η πιο πρόσφατη έκφραση μιας αρχέγονης αιματηρής τελετουργίας η οποία συνενώνει την κοινωνία θυσιάζοντας τα «καθάρματα».

Ως σύγχρονοι φαρμακοί, γιατροί για την ελληνική κοινωνία που βρίσκεται σε κρίση, καταδεικνύονται οι μετανάστες και ποιος θα ήταν καταλληλότερος για το ρόλο της θεραπεινίδας του υπουργού προστασίας του πολίτη από τον υπουργό υγείας; Στο πλευρό τους οι θιασώτες των εκκαθαρίσεων και της «τελικής λύσης» που παρατάσσουν τους αγκυλωτούς σταυρούς μαζί με τα μικρόφωνα των δημοσιογράφων.

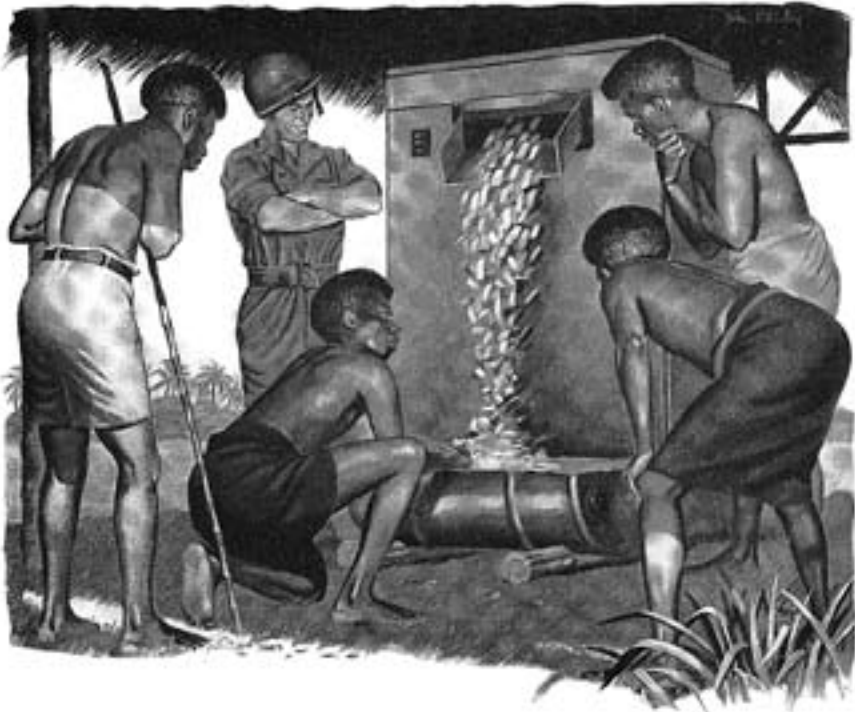
Το πάντρεμα της «προστασίας» και της «υγείας» δημιουργεί το πλαίσιο όπου

ανθεί το αίτημα «να ξεβρωμίσει ο τόπος», να καθαρθεί, να ξεφορτωθούμε τους υπανθρώπους, τα «καθάρματα».

Το πολιτικό κατεστημένο παίρνει το ρίσκο να δημιουργήσει φασιστικό κίνημα προκειμένου να εξασφαλίσει τον κοινωνικό έλεγχο και τη διασφάλιση της τάξης εν όψει των ακόμη χειρότερων ημερών που έρχονται. Ο φασισμός μπορεί να έχει χαρακτηριστικά κινήματος (ενίοτε ανεξέλεγκτου) τελικά όμως κάνει τη δουλειά των αφεντικών. Του καπιταλισμού.

Οι (μέχρι τώρα) επιλογές του (ευρωπαϊκού) καπιταλισμού

Η «λύση του μεταναστευτικού» θα ήταν να υπάρξουν συνθήκες αξιοπρεπούς διαβίωσης με ελευθερία στις χώρες προέλευσης των μεταναστών. Αφού όμως το πλιάτσικο και η καταλήστευση των χωρών του τρίτου κόσμου είναι το βασικό στήριγμα του παγκόσμιου καπιταλισμού, αυτό είναι προφανώς ανέφικτο. Ειδικά στο πλαίσιο της παγκοσμιοποιημένης οικονομίας, όπου οι πολιτικές ΔΝΤ που εφαρμόζονται σήμερα στην Ελλάδα εφαρμόστηκαν με ακόμα μεγαλύτερη αγριότητα στις χώρες από όπου προέρχονται οι μετανάστες, ο παγκόσμιος καπιταλισμός θέλει να διαχειριστεί τις μεταναστευτικές ροές (που ο ίδιος δημιουργεί)

προς όφελός του και ο ευρωπαϊκός καπιταλισμός δεν θα μπορούσε να αποτελεί εξαίρεση.

Το 2003 γίνεται γνωστή έρευνα των Ηνωμένων Εθνών σύμφωνα με την οποία αν η Ε.Ε. θέλει να διατηρήσει το επίπεδο ζωής του 1995 θα χρειαστεί ως το 2025 135 εκατομμύρια μετανάστες. Θα μπορούσε να πει κανείς ότι στο πλαίσιο της κρίσης, καθώς επιλογή των αφεντικών είναι η καταβράθρωση του επιπέδου ζωής στην Δύση, αυτή η προοπτική αλλάζει. Ενδεχομένως οι αριθμοί να αλλάζουν, όμως η γενική κατεύθυνση παραμένει. Έρευνα του 2008 του Βρετανικού Κοινοβούλιου κατέληξε στο συμπέρασμα ότι ποσοστό 17% της ανάπτυξης είναι αποτέλεσμα της μετανάστευσης. Το 2009, έρευνα του Υπουργείου Κοινωνικών Υποθέσεων της Γαλλίας ανακοίνωσε ότι το ετήσιο καθαρό κέρδος της γαλλικής οικονομίας από τους μετανάστες είναι 12,4 δισεκατομμύρια € και τόνισε ότι η είσοδος 100.000 νέων μετανάστων κάθε χρόνο ισοδυναμεί με μείωση κατά 1% του ελλείματος στο ακαθάριστο εγχώριο προϊόν της Γαλλίας από το συνταξιοδοτικό πρόγραμμα. Το Κέντρο για την Αμερικανική Πρόοδο (υπό τη διοίκηση του J. Podesta, μέλους της κυβέρνησης Κλίντον) τον Ιανουάριο του 2010 αποφάνθηκε ότι «η διεύκολυνση των μεταναστών χωρίς χαρτιά για απόκτηση κάποιων νομιμοποιητικών εγγράφων και η προσέλκυση περισσότερων μεταναστών στις ΗΠΑ θα προσέθετε 1,5 τρισεκατομμύριο δολάρια στην αμερικανική οικονομία μέσα στην επόμενη δεκαετία». Προσφάτως, ομάδα ερευνών των Βρυξελλών υπό τον οικονομολόγο Andre Sapir επιβεβαίωσε την αναγκαία για την επιβίωση της Ευρώπης προοπτική εισόδου μεγάλου αριθμού μεταναστών και τόνισε ότι το απόθεμα εργατικού δυναμικού που χρειάζεται η Ε.Ε. «είναι η βόρεια Αφρική, καθώς η ανατολική Ευρώπη δεν επαρκεί για να καλύψει τις ανάγκες που παλιότερα και μέχρι τη δεκαετία του '70 κάλυπταν οι μετανάστες από τη νότια Ευρώπη».

Εδώ και χρόνια η Ε.Ε. έχει κάνει σαφές ότι θέλει ένα «ξεσκαρτάρισμα» των μεταναστευτικών ροών, κατά προτίμηση εκτός των συνόρων της, θέλει όμως και παράνομους μετανάστες στο εσωτερικό της γιατί, πέραν του ότι είναι φτηνοί, μειώνουν τα δικαιώματα και τις απαιτήσεις των νόμιμων μεταναστών και στη συνέχεια όλων των εργαζόμενων. Επιπλέον, οι μετανάστες χωρίς χαρτιά μπορούν να «απομακρύνονται» δίχως να διανοούνται να διεκδικούν συντάξεις, επιδόματα κλπ.

Η ύπαρξη αυτού του κατώτατου εργασιακού υποστρώματος δημιουργεί διαίρεση στην εργατική τάξη καθώς αποτελεί καθεστωτική επιλογή η καλλιέργεια ένας θεσμικού ρατσισμού, ο οποίος ανακινεί θέματα όπως η μουσουλμανική μαντήλα, οργανώνει μαζικές απελάσεις Ρομά κλπ, πολιτικές δηλαδή που συντηρούν την ύπαρξη της υποτιμημένης και χωρίς δικαιώματα εργασίας ενώ ταυτόχρονα ικανοποιούν το δημόσιο αίσθημα κατά των μεταναστών το οποίο δημιουργείται από τον κατευθυνόμενο ρατσισμό. Με άλλα λόγια, ο ρατσισμός δεν

αποσκοπεί στην κατάργηση του υποτιμημένου εργατικού δυναμικού των μεταναστών χωρίς χαρτιά αλλά στη διατήρηση και αναπαραγωγή του υπό καθεστώς φόβου. Για να το πούμε αλλιώς, ο ρατσισμός ρίχνει τα μεροκάματα.

Όταν όμως το ζήτημα δεν είναι η διαχείριση ενός φτηνού εργατικού δυναμικού αλλά το στοίβαγμα ανθρώπων-σκουπιδιών σε περιβάλλον γενικευμένης κρίσης, τότε δεν επαρκεί ο ρατσισμός, γι' αυτό κατεβαίνουμε ένα σκαλί παρακάτω, στο φασισμό.

...από την υπερεκμετάλλευση στους ανθρώπους σκουπίδια...

Ο καπιταλισμός της ανάπτυξης χρειάζεται φτηνό εργατικό δυναμικό.

Ο καπιταλισμός της καταστροφής χρειάζεται ανθρώπους-σκουπίδια.

Αν τη δεκαετία του '90 οι εκατοντάδες χιλιάδες μετανάστες από την Αλβανία είχαν στοιβαχτεί στο κέντρο της Αθήνας, αντί να αποτελέσουν φτηνή εργατική δύναμη στα χωράφια και στις οικοδομές, θα μιλούσαμε και τότε για ένα «πρόβλημα που έγινε ανεξέλεγκτο». Αντιθέτως, η δεκαετία του '90 ήταν η χρυσή εποχή της ανάπτυξης.

Παρομοίως, έως το 2007 οι κύριες πύλες εισόδου στην Ευρώπη μεταναστών χωρίς χαρτιά ήταν η Ισπανία και η Ιταλία αλλά δεν εμφανίστηκαν περιπτώσεις «Αγίου Παντελεήμονα». Σε αυτές τις χώρες η διαχείριση των μεταναστών εξακολουθεί και σήμερα να βασίζεται στην εκμετάλλευση της φτηνής εργατικής δύναμης για την παραγωγή.

Η Ελλάδα αποτελεί ένα πειραματόζωο για την «δημιουργική καταστροφή». Έτσι εκατοντάδες χιλιάδες άνθρωποι (οι μετανάστες μέχρι τώρα, οι ντόπιοι στο άμεσο μέλλον) αντιμετωπίζονται όχι πια ως ένα φτηνό εργατικό δυναμικό, αλλά ως «άνθρωποι-σκουπίδια», περιττοί για την καπιταλιστική οικονομία – μέχρι αυτή να τους «χρειαστεί», όταν κριθεί ότι η συνολική υποτίμηση έχει πια καταστήσει το διαθέσιμο εργατικό δυναμικό –ντόπιων και μεταναστών– επαρκώς κερδοφόρο). Οι μετανάστες «δεν χωράνε στην Ελλάδα» για τον ίδιο λόγο που δεν χωράνε και οι Έλληνες: εξαιτίας της απόφασης για διάλυση της παραγωγικής διαδικασίας και μελλοντική ανασυγκρότησή της με όρους μεγαλύτερης κερδοφορίας.

Επιπλέον, η συστηματική υποβάθμιση των μεταναστών είναι αποτέλεσμα πολιτικής απόφασης στο πλαίσιο του πειράματος που συντελείται σήμερα στην Ελλάδα, δηλαδή στο πλαίσιο της δημιουργίας και διαχείρισης μιας εσωτερικής κατάστασης εκτάκτου ανάγκης.

Παρόμοιες αποθήκες/χωματερές ανθρώπινου δυναμικού υπάρχουν στα αμερικάνικα γκέτο ή στα γαλλικά προάστια. Η διαφορά είναι ότι δεν βρίσκονται στο κέντρο – η χωροθέτηση στο κέντρο της Αθήνας εξυπηρετεί άλλες πολιτικές και ως δούμε πρώτα ποιοι κερδίζουν άμεσα από αυτό το στοίβαγμα.

...όμηροι μιας μηχανής θανάτου

Όταν οι αλβανοί μετανάστες περνούσαν παράνομα τα σύνορα, χρειάζονταν απλώς κάποιους που να ξέρουν τα περάσματα στα βουνά. Δεν υπήρχε ανάγκη για τη δημιουργία του τεράστιου κυκλώματος δουλεμπορίου που στήθηκε μετά το 2000 και τους «ανθρωπιστικούς πολέμους» ενάντια στην «τρομοκρατία», ένα κύκλωμα που ξεκινά από ένα χωριό του Αφγανιστάν ή του Μπαγκλαντές και φτάνει σε κάποιο υπόγειο στην Αθήνα όπου οι μετανάστες κρατούνται όμηροι μέχρι να πληρώσουν τα λύτρα στις μαφίες.

Πρόκειται για ένα τεράστιο κύκλωμα στο οποίο συμμετέχουν δουλέμποροι, αστυνομικοί, άνθρωποι της νύχτας, νταβατζήδες και πρεζέμποροι, φασίστες και μαχαιοβγάλτες.

Αυτό το κύκλωμα έχει τεράστια κέρδη που ξεπερνούν κατά πολύ το εμπόριο ηρωίνης. Κάθε μετανάστης που φτάνει στην Ελλάδα έχει ξοδέψει χιλιάδες ευρώ για να φτάσει μέχρι εδώ.

Κάθε πέρασμα συνόρων σημαίνει την καταβολή στο κύκλωμα ενός ποσού που κυμαίνεται από μερικές εκατοντάδες έως και 4 χιλιάδες ευρώ.

Αυτά είναι τεράστια ποσά για ανθρώπους που προέρχονται από χώρες όπου το μέσο ετήσιο εισόδημα είναι 600-800 ευρώ και το μεροκάματο δεν ξεπερνά τα 3 ευρώ.

Πώς συγκεντρώνονται αυτά τα ποσά; Στις χώρες προέλευσης των μεταναστών οι οικογενειακοί δεσμοί είναι ιδιαίτερα ισχυροί και οι οικογένειες πολυπλη-

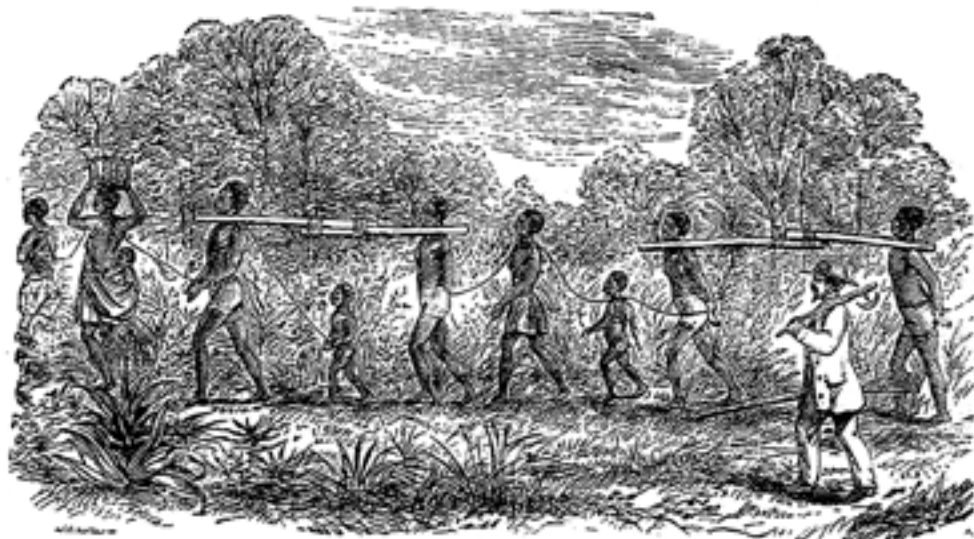

Fig. 228. Slaves transport in Africa.

θείς (συχνά ένα χωριό αποτελείται από δύο μεγάλα σόγια). Τα χρήματα συγκεντρώνονται από ολόκληρο το σόι πουλώντας γη, ζώα, σπίτια. Συνήθως το ποσό που συγκεντρώνεται και πάλι δεν φτάνει. Τότε πρέπει να δανειστούν από το κύκλωμα διακίνησης.

Συχνά, όταν ο μετανάστης φτάσει στο όνειρο-Εύρωπη πρέπει να δουλέψει για αρκετά χρόνια ώστε να ξεχρεώσει το κύκλωμα μεταφοράς. Αν δεν το κάνει, κλείνεται σε κάποιο καταγώγιο μέχρι η οικογένειά του, πίσω στο χωριό του, να συγκεντρώσει τα λύτρα. Άλλες φορές το κύκλωμα λειτουργεί αντίστροφα. Αν ο μετανάστης δεν συγκεντρώσει εδώ κάποιο ποσό που απαιτεί ο δουλέμπορος, τότε τον απειλούν ότι θα πάθει κακό κάποιο μέλος της οικογένειάς του πίσω στην χώρα προέλευσής του.

Τη στιγμή της έξαρσης της αντιμεταναστευτικής ρητορείας, στις 5 Απριλίου, έγινε γνωστή μια υπόθεση όπου 17χρονος Πακιστανός πέθανε από αστία, καθώς δουλέμποροι τον κρατούσαν επί 2,5 μήνες χωρίς φαγητό προκειμένου να αποσπάσουν λύτρα από τους συγγενείς του. Προφανώς οι δημοσιογράφοι θεώρησαν την απαγωγή κάποιο περίεργο έθιμο των Πακιστανών, άσχετο με το «μεταναστευτικό πρόβλημα».

Οι μετανάστες που φτάνουν στην Ελλάδα δεν μπορούν να γυρίσουν πίσω. Δεν υπάρχει περίπτωση να ξεχρεώσουν δάνεια χιλιάδων ευρώ επιστρέφοντας σε μια χώρα με μεροκάματο 2-3 ευρώ. Ακόμα και στην περίπτωση που τα χρήματα συγκεντρώθηκαν αποκλειστικά με προσπάθειες της οικογένειας, αυτό σημαίνει ότι η οικογένεια έχει καταστραφεί οικονομικά και η επιστροφή του ανήμπορου να ξεπληρώσει το δάνειο μετανάστη σημαίνει ότι ο ίδιος θα μετατραπεί σε παρία και η οικογένεια θα ζει σε μια αιώνια και χωρίς ελπίδα σωτηρίας εξαθλίωση.

Αφού οι μετανάστες δεν μπορούν να γυρίσουν πίσω, η μόνη επιλογή τους είναι να προχωρήσουν μπροστά. Είναι πολύ ενδιαφέρον το γεγονός ότι πριν μερικά χρόνια το πέρασμα από την Τουρκία στην Ελλάδα κόστιζε 3.000 €. Σήμερα κοστίζει 500, ενώ 3.000 € και παραπάνω κοστίζει το να φύγεις από την Ελλάδα προς άλλες χώρες της Ε.Ε.

Συγκεκριμένα, η ταρίφα για μεταφορά με νταλικά από την Αθήνα στη Γαλλία είναι 4.000 €, ενώ όλο και πιο δημοφιλές γίνεται το πέρασμα μέσω των δυτικών Βαλκανίων (η ταρίφα από την Αλεξανδρούπολη στην Αυστρία είναι 2.800 €). Η εμπορεύσιμη αξία ενός ανθρώπου που περνά τον Έβρο δίνοντας 500 € φτάνοντας στην Ελλάδα εξαπλασιάζεται!

Οι μετανάστες «εγκλωβίζονται στην Ελλάδα» δουλεύοντας όπου βρουν μέχρι να συγκεντρώσουν τα χρήματα που πρέπει να καταβάλουν για το επόμενο πέρασμα.

Αυτά μπορεί πολύ εύκολα να τα μάθει οποιοσδήποτε δημοσιογράφος, αλλά αυτό θα σήμαινε ότι θα αντιμετώπιζε τους μετανάστες ως ανθρώπους και όχι ως σκουπίδια.

...κυβερνητικές μπλόφες...

«...στην Ελλάδα υπάρχουν εκατομμύρια παράνομοι μετανάστες...»

Ακούμε συνέχεια από επίσημα χείλη ότι στην Ελλάδα υπάρχουν 1.000.000 μετανάστες χωρίς χαρτιά, αριθμός που στη λαϊκιστική δημαγωγία εκτοξεύεται σε εκατομμύρια. Δεν μπαίνουμε σε μια αριθμολογία για το «πόσοι χωράνε», αλλά προφανώς και μόνο 10.000 άνθρωποι παρατημένοι σε μια γειτονιά χωρίς μέσα επιβίωσης είναι αρκετοί για να προκληθεί ανθρωπιστική κρίση, ενώ είναι εξίσου προφανές ότι σε μια χώρα που υποτίθεται θέλει να αναπτύξει τον πρωτογενή τομέα χωράνε εκατομμύρια μετανάστες αν είναι «κοινωνικά και εργασιακά ενταγμένοι». Χωρίς λοιπόν να επιχειρηματολογήσουμε για το «πόσοι χωράνε», θα εξηγήσουμε τη σκοπιμότητα των ανακριβειών για το πόσοι πραγματικά βρίσκονται στην Ελλάδα και αυτό για να καταδείξουμε ότι οι επίμονες αναφορές στο *πόσοι μπαίνουν* χωρίς ποτέ να αναφέρεται *πόσοι βγαίνουν* κρύβουν τα κυκλώματα δουλεμπορίας και τις μαφίες, η ύπαρξη των οποίων εξυπηρετεί την ένταση της κατάστασης εκτάκτου ανάγκης.

Μπορεί τα τελευταία χρόνια τα 3/4 όσων διασχίζουν χωρίς χαρτιά τα εξωτερικά σύνορα της Ε.Ε. να το κάνουν από τα ελληνοτουρκικά σύνορα, αυτό δεν σημαίνει όμως ότι όλοι αυτοί οι άνθρωποι μένουν στην Ελλάδα. Σύμφωνα με έκθεση του Ελληνικού Ιδρύματος Ευρωπαϊκής και Εξωτερικής Πολιτικής (ΕΛΙΑΜΕΠ), ο αριθμός των ανθρώπων που βρίσκονται στην Ελλάδα χωρίς νομιμοποιητικά έγγραφα είναι περίπου 400.000.

Σύμφωνα με τα στοιχεία που ανακοινώθηκαν από την Eurostat το Φλεβάρη του 2012, την περσινή χρονιά συνολικά στην Ε.Ε. έγιναν 220.390 νέες αιτήσεις για άσυλο (σε αυτό τον αριθμό δεν υπολογίζονται οι νέες αιτήσεις που έγιναν σε Ιταλία, Αυστρία, Νορβηγία, Ελλάδα που δεν έχουν δώσει στοιχεία για όλους τους μήνες). Σε ό,τι αφορά την Ελλάδα, οι νέες αιτήσεις υπολογίζονται σε λιγότερες από 10.000. Παρεμπιπτόντως, το ποσοστό των αιτήσεων ασύλου που είχαν θετική απάντηση ήταν: Γερμανία 24%, Σουηδία 33%, Βρετανία, Ιταλία, Βέλγιο 29% και στην Ελλάδα ... 2% (το ποσοστό της Ελλάδας αναφέρεται στο τρίμηνο Απρίλιος-Ιούνιος 2011, για το οποίο υπάρχουν ανακοινωμένα στοιχεία σύμφωνα με τα οποία εξετάστηκαν 2.400 αιτήσεις και έγιναν δεκτές 55. Συνολικά εκτιμάται ότι στην Ελλάδα υπήρχε μείωση κατά 15% του αριθμού των αιτήσεων σε σχέση με την προηγούμενη χρονιά).

Αν από τις 220.000 περσινές αιτήσεις αφαιρέσουμε τα 50.000 άτομα που έφυγαν κυρίως από τη Λιβύη, την Τυνησία και άλλες χώρες της Βόρειας Αφρικής περνώντας από τη Μάλτα και την Ιταλία και ανατρέποντας για κάποιους μήνες τη στατιστική που αναδεικνύει την Ελλάδα σε κύρια πύλη εισόδου, μένει ένας αριθμός της τάξης των 170.000. Αφαιρώντας κάποιες χιλιάδες που έφτασαν απευ-

θείας σε ευρωπαϊκές πόλεις μέσω αεροπορικών πτήσεων, παραμένει ένας τεράστιος αριθμός ο οποίος δεν μπορεί να εξηγηθεί παρά μόνο εκτιμώντας ότι ένα σημαντικό ποσοστό όσων περνάνε στην Ελλάδα, καταλήγουν τελικά σε άλλες χώρες της Ε.Ε.

Το «ένα εκατομμύριο λαθρομετανάστες» του Χρυσοχοϊδή ανταποκρίνεται στο συνολικό αριθμό των μεταναστών στην Ελλάδα, συνυπολογίζοντας τους χωρίς χαρτιά, τους νόμιμους, τους νομιμοποιημένους και τους κοινοτικούς, δηλαδή ένα ποσοστό επί του συνολικού πληθυσμού κοντά στο μέσο όρο της Ε.Ε. και μικρότερο από ό,τι σε άλλες χώρες (οι μετανάστες αποτελούν π.χ. το 11% του πληθυσμού της Γαλλίας και το 13% του πληθυσμού της Γερμανίας, ενώ αν φύγουμε από την Ε.Ε. και πάμε στις ΗΠΑ, εκεί το ποσοστό είναι ακόμα μεγαλύτερο, με 42,8 εκατομμύρια μετανάστες).

Την «ελάφρυνση» της χώρας από τους «υπεράριθμους» μετανάστες χωρίς χαρτιά αναλαμβάνουν τα κυκλώματα δουλεμπορίου, για τους τρόπους λειτουργίας και τα τεράστια κέρδη των οποίων μιλήσαμε προηγουμένως. Ας εξετάσουμε άλλη μια παράμετρο. Μας λένε ότι μεγάλη αιτία του προβλήματος είναι η «χαλαρή» στάση που κρατά η Τουρκία στα σύνορά της, δεν μας εξηγούν όμως τους λόγους της «σφιχτής» στάσης της Ελλάδας στα δικά της σύνορα προς την Ε.Ε., στάση που προφανώς δεν είναι αποτέλεσμα κάποια πρεμούρας για πιστή εφαρμογή των ευρωπαϊκών συμφωνιών...

Η σφιχτή φρούρηση των συνόρων δημιουργεί μεγαλύτερα περιθώρια κέρδους για τα κυκλώματα δουλεμπορίου. Έτσι, τα τελευταία χρόνια τα δουλεμπορικά δεν ναυαγούν πια στο Αιγαίο (όπου το 2007 είχαμε κοντά 200 νεκρούς –όμως αυτό δεν ενδιέφερε κανέναν τότε, ούτε αποτελούσε «υποβάθμιση της ανθρωπίνης ζωής»). Τα δουλεμπορικά σήμερα ναυαγούν στο Ιόνιο, ως αποτέλεσμα της πίεσης της ελληνικής ακτοφυλακής. Περιέργως, αυτό δεν το παρατήρησε κανένας δαιμόνιος αναλυτής, ούτε αναρωτήθηκε για το πώς σχετίζεται η διάλυση των αυτοσχέδιων καταυλισμών μεταναστών στην Πάτρα και στην Ηγουμενίτσα με τα κυκλώματα τα οποία θησαυρίζουν από το δουλεμπόριο και τα οποία δυσανασχετούσαν από την ύπαρξη, ας το πούμε έτσι, αυτόνομων δυνατοτήτων διέλευσης των εσωτερικών συνόρων της Ε.Ε.

Η συνθήκη Δουβλίνο II

Δημοσιογράφοι και πολιτικοί ανακάλυψαν εσχάτως τη συνθήκη Δουβλίνο II και μας την υποδεικνύουν ως κύρια αιτία του «προβλήματος» και ταυτόχρονα απόδειξη της έλλειψης κοινοτικής αλληλεγγύης.

Δεν μας λένε όμως ότι η συνθήκη Δουβλίνο II έχει ανασταλεί για την Ελλάδα από τις περισσότερες χώρες της Ε.Ε. ήδη από τον Δεκέμβρη του 2010, καθώς «η Ελλάδα δεν είναι ασφαλής τόπος για τους πρόσφυγες», αναστολή που επικυ-

ρώθηκε και σε θεσμικό επίπεδο της Ε.Ε., το Σεπτέμβριο του 2011, από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο, αφού η Ελλάδα «είναι ανίκανη να διαχειριστεί την ανθρωπιστική κρίση». Οι αιτούντες άσυλο δεν επιστρέφονται πλέον στην Ελλάδα και οι αιτήσεις τους εξετάζονται στις άλλες χώρες της Ε.Ε. – η αναστολή της συνθήκης Δουβλίνο II είναι άλλωστε ο λόγος για τον οποίο συζητιέται στα ευρωπαϊκά όργανα η αναστολή για την Ελλάδα και της συνθήκης Σένγκεν.

ευρωπαϊκή αλληλεγγύη και βαλκανικά αλισιβερίσια

Όπως προαναφέραμε, πυρήνας της πολιτικής της Ε.Ε. για τη διαιώνιση της τόσο απαραίτητης εκμετάλλευσης των μεταναστευτικών ροών είναι η εξωτερική των συνόρων της σε συνδυασμό με τη δημιουργία εσωτερικών απαρτχάιντ.

Ακούμε συχνά ότι η Ε.Ε. δεν μας δίνει αρκετά χρήματα «για να χτίσουμε φυλακές και να φυλάξουμε τα σύνορά μας», ποτέ όμως δεν αναφέρεται ότι η ελληνική κυβέρνηση δεν διεκδικεί κονδύλια για να κάνει λιγότερο τραγικές τις συνθήκες ζωής των μεταναστών (που φυσικά στη συνέχεια υποβαθμίζουν και τις συνθήκες ζωής των Ελλήνων).

Στην πρόσφατη (Απρίλιος 2012) συνάντηση Χρυσοχοΐδη - Malmström, ο έλληνας υπουργός παραδέχθηκε ότι η Ελλάδα έχει χρησιμοποιήσει μόνο 40 από τα 250 εκατομμύρια ευρώ που της διατέθηκαν από το Ταμείο Προστασίας Εξωτερικών Συνόρων και το Ταμείο Επιστροφών. Ξέχασε όμως να αναφέρει το Ευρωπαϊκό Ταμείο για τους Πρόσφυγες που έχει δημιουργήσει η Ευρωπαϊκή Ένωση, με προϋπολογισμό 628 εκατομμύρια ευρώ για τα έτη 2008-2013, όπως επίσης ξέχασε να αναφέρει ότι την τριετία 2008-2010 η Ελλάδα, ενώ διαμαρτυρόταν για το μεγάλο ποσοστό εισόδου μεταναστών χωρίς χαρτιά στην Ε.Ε. από τα ελληνικά σύνορα, ζήτησε από αυτά τα 628 εκατομμύρια ευρώ μόνο 16,8 εκατομμύρια (τα οποία και της δόθηκαν αμέσως).

Το περιεχόμενο της «διαμάχης» Ελλάδας-Ε.Ε. για το μεταναστευτικό είναι το εξής:

Η Ε.Ε. λέει στην Ελλάδα: ξεσκαρτάρισε τους μετανάστες που περνάνε τα σύνορά σου, κράτησε ένα ποσοστό ως δικαιούμενους άσυλο, μετέτρεψε τους υπόλοιπους σε ελεγχόμενους υπό απέλαση, απέλασε αρκετούς, κράτησε τους υπόλοιπους ως φοβισμένο εργατικό δυναμικό, κατά καιρούς νομιμοποίησε κάποιους (όπως έκανε πριν 2 χρόνια η Ιταλία και λίγο παλιότερα το Βέλγιο και η Ισπανία), μόνο φρόντισε να κάνεις αυτές τις νομιμοποιήσεις σαν να παρακούς τις εντολές μου, αφού επισήμως είμαστε κατά των μαζικών νομιμοποιήσεων.

Η Ελλάδα απαντά ότι δεν θέλει να αναλάβει τις επαναπροωθήσεις γιατί η Τουρκία δεν τους δέχεται, θέλει να αναλάβει η Ε.Ε. τη διαπραγμάτευση με την Τουρκία και αφού η Ελλάδα δεν απελαύνει, δεν δίνει και άσυλο ούτε προβαίνει σε νομιμοποιήσεις – ενισχύοντας τελικά μια κατάσταση παρανομίας πέραν των

ορίων αυτού που η Ε.Ε. θα ήθελε να υπάρχει στο εσωτερικό της (βέβαια η έννοια του «εσωτερικού» της Ε.Ε. όπως είδαμε αλλάζει...).

Η διαμάχη μεταξύ Ελλάδας - Ε.Ε. - Τουρκίας είναι πάντως δευτερεύουσα ως προς την ουσία του «μεταναστευτικού προβλήματος» γιατί αυτή η διαμάχη ούτε προκαλεί ούτε θα επιλύσει την ανθρωπιστική κρίση.

Η Ελλάδα θα μπορούσε να ικανοποιεί τις απαιτήσεις της Ε.Ε. και να συνεχίζεται ο εφιάλτης των ανθρώπων-σκουπιδιών στο κέντρο της Αθήνας ή να μην τις ικανοποιεί αλλά ο εφιάλτης να μην υπάρχει (μέσω της απορρόφησης ενός μέρους των μεταναστών στην αγροτική παραγωγή, της απελευθέρωσής τους από τα κυκλώματα, της διασποράς τους στο σύνολο της χώρας και της «κοινωνικής και εργασιακής ένταξης» τους, έστω και χωρίς νομιμοποίηση και υπό στυγνή εκμετάλλευση, βλ. π.χ. μπαγκλαντέζους μετανάστες στα φραουλοχώραφα της Ηλείας).

Η συσσώρευση των ανθρώπων-σκουπιδιών στο κέντρο της Αθήνας δεν είναι αποτέλεσμα της «παράνομης εισόδου τους στη γη της επαγγελίας». Η ανθρωπιστική κρίση έχει τα ίδια αίτια με αυτά της δημιουργίας 1,5 εκατομμυρίου ελλήνων ανέργων. Είναι η χρησιμοποίηση της Ελλάδας ως πεδίου πειραματισμού για τη δημιουργία και διαχείριση μιας εσωτερικής κατάστασης εκτάκτου ανάγκης, ως μόνης διεξόδου της κρίσης του παγκοσμιοποιημένου καπιταλισμού, καθώς ο καπιταλισμός ο ίδιος παίρνει τη μορφή της παγκοσμιοποιημένης κρίσης διαρκείας.

«...οι μετανάστες είναι καταστροφή για την Ελλάδα...»

Πολλοί μιλάνε για την αναγκαιότητα διατύπωσης ρεαλιστικών προτάσεων από τη μεριά της κοινωνικής αμφισβήτησης – δυστυχώς η μόνη ρεαλιστική λύση είναι το τέλος του καπιταλισμού και η μόνη ρεαλιστική πρόταση για απάλυνση των επιπτώσεων αυτού του βάρβαρου συστήματος μέχρι να επιτευχθεί η κατάργησή του είναι οι κοινωνικοί αγώνες. Για να συμβεί όμως αυτό θα πρέπει πρώτα να συνειδητοποιήσουμε τι πραγματικά συμβαίνει γύρω μας. Καμιά φορά λοιπόν η διατύπωση προτάσεων που φαντάζουν ως ρεαλιστικές στο πλαίσιο του συστήματος είναι χρήσιμη γιατί μέσα από την άρνηση εφαρμογής τους αποδεικνύονται οι πραγματικοί στόχοι του αντιπάλου.

Όταν τις τελευταίες δεκαετίες εκατοντάδες χιλιάδες έχουν εγκαταλείψει την πρωτογενή παραγωγή καθιστώντας την Ελλάδα αν μη τι άλλο εξαρτημένη διατροφικά, είναι τουλάχιστον αστείο να λέμε ότι ένα διαθέσιμο φτηνό εργατικό δυναμικό εκατοντάδων χιλιάδων «δεν χωράει».

Για μια κλασική φιλελεύθερη οικονομική αντίληψη οι μετανάστες θα μπορούσαν να είναι «ευλογία» για την ελληνική κοινωνία, με όρους φυσικά στυγνής καπιταλιστικής εκμετάλλευσης και όχι κοινωνικής οικονομίας ή κοινωνικής δικαιο-

οσύνης. Για να γίνουμε συγκεκριμένοι: ένας άνθρωπος προερχόμενος από μία χώρα όπου το μεροκάματο είναι 2 ευρώ, θα ήταν παραπάνω από πρόθυμος να εργαστεί με ένα μεροκάματο πενταπλάσιο από ό,τι στην χώρα προέλευσής του, δηλαδή ένα μεροκάματο, ας πούμε, 10 ευρώ, αρκεί να μην έπρεπε να το δαπανά σε δικηγόρους, δουλεμπόρους και για την επιβίωσή του. Τα ποσά που διατίθενται για καταστολή και κέντρα κράτησης θα μπορούσαν να διατεθούν για αξιοπρεπή στέγαση. Αν θα μπορούσαν οι μετανάστες να εργάζονται στον πρωτογενή τομέα και ταυτόχρονα να επιβιώνουν δαπανώντας καθημερινά 2-3 ευρώ (μέσω εσωτερικής ανταλλαγής προϊόντων και τη χρήση κουπονιών και όχι χρήματος για τις υπόλοιπες καθημερινές ανάγκες) θα μπορούσαν να χρησιμοποιούν το υπόλοιπο για να ενισχύουν τις οικογένειές τους πίσω στη χώρα προέλευσής τους στέλνοντας 150 ευρώ το μήνα, δηλαδή 2.000 ευρώ το χρόνο, ποσό τριπλάσιο από το μέσο ετήσιο εισόδημα στις χώρες τους.

Από μια τέτοια πρόταση όλοι θα έβγαιναν κερδισμένοι: οι μετανάστες για τους λόγους που προαναφέρθηκαν και οι ντόπιοι γιατί: (1) η Ελλάδα θα ήταν διατροφικά αυτάρκης, αντί να εισάγονται προϊόντα τα οποία ο Έλληνας καταναλωτής πληρώνει πολύ ακριβότερα (και για την παραγωγή των οποίων ο παραγωγός τους στο λεγόμενο τρίτο κόσμο βγάζει πολύ λιγότερα), (2) αυτό που λένε εθνική οικονομία θα ενισχυόταν γιατί η χώρα αντί να εισάγει θα έκανε εξαγωγές, γεγονός που θα δημιουργούσε νέες θέσεις εργασίας, (3) το κέντρο της Αθήνας θα αποσυμφοριζόταν, (4) η ερημωμένη ελληνική ύπαιθρος θα αποκτούσε ζωή, (5) τα κυκλώματα της μαφίας θα δέχονταν θανάσιμο πλήγμα καθώς θα έφευγε από τον έλεγχό τους μια τεράστια πηγή κέρδους και συνακόλουθα η αποδυνάμωσή τους θα τα καθιστούσε λιγότερα ισχυρά και στους υπόλοιπους τομείς της δραστηριότητάς τους (πορνεία, εμπόριο όπλων και ναρκωτικών, εγκλήματα κατά της ζωής και της μικροϊδιοκτησίας).

Αυτό το απόλυτα ρεαλιστικό για μία τάση των καπιταλιστών σχέδιο φυσικά δεν πρόκειται να εφαρμοστεί από τους διαχειριστές της εξουσίας παρόλο που εξυπηρετεί τους δημόσια διακηρυγμένους στόχους τους και αυτό γιατί δεν εξυπηρετεί τους πραγματικούς τους στόχους οι οποίοι είναι: διατροφική εξάρτηση του πληθυσμού, εξάρτηση από τις διεθνείς τράπεζες και τις πολυεθνικές, υποβάθμιση του επιπέδου ζωής, δημιουργία μιας διαρκώς υποβαθμιζόμενης εργασιακής εφεδρείας, κατάργηση δικαιωμάτων, δημιουργία παρακρατικών συμμοριών με κοινωνική αποδοχή.

...για το «παρεμπόριο»

Μια άλλη αφήγηση που επαναλαμβάνεται αδιάκοπα, είναι ότι «οι μετανάστες μικροπωλητές ευθύνονται για τα μαγαζιά που κλείνουν».

Δηλαδή η εξαφάνιση του διαθέσιμου εισοδήματος δεν σχετίζεται με το κλείσιμο των μαγαζιών! Για να το πούμε απλά, όσα χρήματα έχει για να ξοδέψει ο φτωχοποιημένος νεοέλληνας, τόσα θα ξοδέψει. Αγοράζοντας ένα υποκατάστατο προϊόν από μικροπωλητή, εξοικονομεί χρήματα τα οποία θα διαθέσει για την αγορά άλλων προϊόντων. Αν δεν αγόραζε φθηνά από το μικροπωλητή, θα του έμεναν λιγότερα χρήματα. Αγοράζοντας από μικροπωλητή, χάνει βέβαια το κατάστημα που πουλάει το ομοειδές προϊόν, κερδίζουν όμως όλα τα υπόλοιπα καταστήματα. Αγοράζοντας ένα φθινό παπούτσι ή ένα φορτιστή για κινητό από το δρόμο, σου μένουν χρήματα για να αγοράσεις ένα βιβλίο, τρόφιμα ή τα φάρμακα τα οποία δεν διατίθενται πλέον δωρεάν. Από την άλλη, τα χρήματα που δαπανώνται για τις καθημερινές επιχειρήσεις-σκούπα της ΕΛ.ΑΣ., δεν θεωρούνται πεταμένα λεφτά και κανένας δεν χαρακτήρισε το «κίνημα της πατάτας» ως παρεμπόριο το οποίο βλάπτει τα μανάβικα, ούτε το σύστημα μη-χρηματικής ανταλλαγής υπηρεσιών το οποίο εξήγγειλαν π.χ. ο περιφερειάρχης κεντρικής Μακεδονίας Τζίτζικώστας και τοπικοί δήμοι θεωρήθηκε ότι πλήττει αυτούς που επιμένουν να «προσφέρουν τις υπηρεσίες τους» με χρηματικό αντάλλαγμα, όσους δηλαδή έχουν απομείνει να εργάζονται. Στην «αναπροσαρμογή της οικονομίας» κερδίζουν οι πολυεθνικές, στοχοποιούνται οι μετανάστες και οι υπόλοιποι ας τα βγάλουν πέρα όπως μπορούν, όσο μπορούν.

Το κυνήγι των μικροπωλητών αφενός αποσκοπεί στην εδραίωση της εικόνας παραταγμένων διμοιριών των ΜΑΤ στα πάρκα και τις πλατείες, δημιουργεί δηλαδή τις προϋποθέσεις για την αποδοχή της διαρκούς παρουσίας ενός στρατού κατοχής, τόσο απαραίτητου σε μια χώρα υπό οικονομική κατάρρευση. Επιπλέον, το κυνήγι των μικροπωλητών συντελεί στην αύξηση της παραβατικότητας, με τον ίδιο τρόπο που το κυνήγι των μαλακών ναρκωτικών αυξάνει τη χρήση των σκληρών.

...για την παραβατικότητα, τις μαφίες και τη χρησιμότητά τους

Μιας και αναφερθήκαμε στα ναρκωτικά είναι ενδιαφέρον ότι στο δημόσιο λόγο σχετίζονται με την ηρωίνη οι μετανάστες και όχι οι δυνάμεις του ΝΑΤΟ στο Αφγανιστάν, λαμβάνοντας υπόψη ότι η παραγωγή της ηρωίνης στο Αφγανιστάν μετά την «απελευθέρωσή του» από τους συμμάχους πενταπλασιάστηκε (ή και δεκαπλασιάστηκε, σύμφωνα με άλλες εκτιμήσεις).

Όσο για την απόφαση ότι οι μετανάστες αυξάνουν την εγκληματικότητα, καθώς προέρχονται από χώρες όπου «η ανθρώπινη ζωή δεν έχει τόση αξία όσο στην πολιτισμένη Δύση», είναι επίσης χαρακτηριστικό ότι αυτή διατυπώνεται ενώ λίγες βδομάδες πριν, στις 11 Μάρτη, αμερικανός πεζοναύτης εκτέλεσε «για πλάκα» 16 αμάχους (μεταξύ τους 9 παιδιά) κατά τη διάρκεια νυχτερινής του βόλτας σε 2 χωριά νότια της Κανταχάρ.

Είναι προφανές ότι η οικονομική κρίση και η προσπάθεια για επιβίωση σε συνθήκες παρανομίας και διωγμών δημιουργούν το περιβάλλον για την άνθηση των διαφόρων μαφιών.

Οι επιχειρήσεις σκούπα όμως δεν πολεμούν τις μαφίες, αντιθέτως τις τροφοδοτούν.

Όταν για εκατοντάδες χιλιάδες ανθρώπους δεν υπάρχει νόμιμος τρόπος απόκτησης εισοδήματος και όταν οι μετανάστες μικροπωλητές αντιμετωπίζονται ως μεγάλεμποροι ναρκωτικών, όταν αλέθονται στη μηχανή του κινά οικονομικοί μετανάστες, πρόσφυγες, αιτούντες άσυλο, θύματα trafficking και ασυνόδετοι ανήλικοι οι οποίοι αντιμετωπίζουν καθημερινά ξυλοδαρμούς, βασανιστήρια, επιχειρήσεις σκούπα, είναι προφανές πώς δημιουργείται το υλικό για τη στελέχωση συμμοριών. Εξάλλου οι μαφίες του δουλεμπορίου και οι μαφίες της διακίνησης ναρκωτικών, trafficking, πορνείας και άλλων μορφών εγκληματικότητας διασταυρώνονται και αλληλοσυντηρούνται.

Παρενθετικά, ας αναφερθούμε σε μια άλλη πτυχή «της υποβάθμισης του κέντρου της Αθήνα», δηλαδή στην κατακόρυφη πτώση της αξίας γης και ακινήτων που ανοίγει τεράστια προοπτική κέρδους, μια πτυχή του «προβλήματος» η οποία αναφέρεται συχνά αλλά στη γενική στόχευση είναι μάλλον δευτερεύουσας σημασίας. Αξίζει εδώ να αναφερθεί επιγραμματικά το αίσχος όπου για διαμερίσματα που κανονικά θα νοικιάζονταν για 200 ευρώ, οι έλληνες ιδιοκτήτες εισπράττουν 1.800 ευρώ και πλέον (3 ευρώ το άτομο την ημέρα για 5 άτομα σε κάθε δωμάτιο ενός διαμερίσματος με 4 δωμάτια).

Επιστρέφοντας στη χρησιμότητα των μαφιών, ας διευκρινίσουμε πως δεν εννοούμε ότι η ίδρυση των μαφιόζικων συμμοριών έγινε με κρατική απόφαση ούτε ότι η επάνδρωσή τους έγινε με κρατική επίβλεψη, δεν αναπτύσσουμε κάποια θεωρία συνωμοσίας. Το κράτος άφησε την κατάσταση να εξελιχθεί με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά και όρους ώστε να τη διαχειριστεί προς το συμφέρον του. Δεν υπήρξε κάποιος ιθύνων νους πίσω από την ανάπτυξη μιας μαφίας που με τη δράση της βοηθά πολιτικά το κράτος κι ενός κράτους που με τη στάση του βοηθά πρακτικά τη μαφία. Αυτή η εξέλιξη ήταν αποτέλεσμα ενός συνδυασμού αδιαφορίας, ανικανότητας, φυσικής ροπής και δομικής συγγένειας, αφού οι εξουσιαστικοί σχηματισμοί με αμοιβαία συμφέροντα έχουν την τάση να αλληλοαναγνωρίζονται και να αλληλοϋποστηρίζονται. Άλλωστε, όπως έχει ειπωθεί στο παρελθόν, «η μαφία είναι το έμβρυο του κράτους».

Το κράτος προτιμά να αναθέτει σε μαφίες τη διαχείριση των μεταναστευτικών ροών και στους φασίστες την επίλυση του «μεταναστευτικού προβλήματος» γιατί στη συνέχεια μπορεί να εμφανίζει την κατασταλτική πολιτική ως αναγκαία και επιθυμητή (και στο βαθμό που μπορεί να «συνεννοείται» με τα αφεντικά των μαφιών και τους επικεφαλής των παρακρατικών, ρισκάροντας ένα μικρό ενδεχόμενο η κατάσταση να γίνει πραγματικά ανεξέλεγκτη). Τα αφεντικά των μα-

φιών σε πολλές περιπτώσεις διατηρούν σχέσεις με «συνεργάσιμους ποινικούς» αλλά και με τμήματα της αστυνομίας και φασίστες – οι τελευταίοι μπορεί την ημέρα να συμμετέχουν σε «επιτροπές κατοίκων» και το βράδυ να αναλαμβάνουν την εκτέλεση συμβολαίων θανάτου. Το (μικρό) ενδεχόμενο ανεξέλεγκτων μαφιών και παρακρατικών είναι για τους καπιταλιστές προτιμότερο από μια (ορατή) προοπτική ανεξέλεγκτης διάχυτης κοινωνικής ανυπακοής.

Γιατί τελικά, οι μαφίες είναι ιδιαίτερα χρήσιμες σε περιόδους κοινωνικής έντασης.

Είναι ευρέως γνωστό το πώς χρησιμοποιήθηκε στο παρελθόν η μαφία ενάντια στο κοινωνικό κίνημα στην Ιταλία ή ότι σήμερα στο Μεξικό ο πόλεμος ενάντια στο κοινωνικό κίνημα διεξάγεται μέσω του πολέμου εναντίον της μαφίας.

Μετά το ξέσπασμα της κρίσης το 2007 δρομολογήθηκε στον αναπτυγμένο κόσμο η συρρίκνωση του κράτους πρόνοιας και η αντικατάστασή του από το κατασταλτικό κράτος της ασφάλειας.

Ειδικά στην Ελλάδα, αυτή η πολιτική εντάθηκε μετά την εξέγερση του Δεκέμβρη του 08, τότε που ένα αδύναμο κράτος μπαλαντζάριζε ανάμεσα στην επιλογή του να αφήσει τα πράγματα να ξεθυμάνουν και στην επιλογή της καταστολής και της κοινωνικής απονομιμοποίησης που αυτή θα προκαλούσε εφαρμοζόμενη ενάντια σε μαθητές που επιτίθονταν σε αστυνομικά τμήματα.

Από την άνοιξη του 2009 η δαιμονοποίηση των μεταναστών χρησιμοποιήθηκε ως αντιεξέγερση στον Δεκέμβρη, γειτονιές της Αθήνας μετατράπηκαν σε φυτώρια νεοναζιστικού λαϊκισμού και αυξήθηκε η δράση των μαφιών.

Στη θέση της διάχυτης κοινωνικής ανυπακοής, είναι πολύ προτιμότερη για την εξουσία μια κατάσταση άλογου μίσους όπου αντί για την αθωότητα της πολιτικής αμφισβήτησης του Δεκέμβρη θα υπάρχει ένα άλλο είδος βίας, με μαφίες και ναζιστικές πολιτοφυλακές στο δρόμο, μια σφαγή όπου η κοινωνία θα παρακαλάει για την επέμβαση του κράτους.

Όταν οι φιλήσυχοι πολίτες, κραδαινοντας ελληνικές σημαίες επικροτούν και προτρέπουν σε πράξεις βίας και στην πυρπόληση κτηρίων, όπως έγινε στις 12 Φλεβάρη 2012 στην Αθήνα, ανοίγει ο δρόμος για ένα είδος κοινωνικού ριζοσπαστισμού που φύσει και θέσει είναι πιο κοντά στο φασισμό παρά στην κοινωνική απελευθέρωση. Είναι οι ίδιοι φιλήσυχοι πολίτες που λίγους μήνες πριν υψώναν κρεμάλες μπροστά στη βουλή και μιλούσαν για ένα νέο Γουδί...

Από την άμεση δημοκρατία στο να «ξεβρωμίσει ο τόπος»

Ο φασισμός ιστορικά αναπτύχθηκε χρησιμοποιώντας συνθήματα της αριστεράς (στην γενικότερη έννοια της αριστεράς συμπεριλαμβάνουμε και τον αντιεξουσιαστικό/αναρχικό χώρο) και «δίνοντας λύσεις» με τη μορφή της δράσης ενός

«ανατρεπτικού κινήματος» ενάντια στο κατεστημένο, ενός κινήματος που γοήτευε με τη βία έχοντας επιλέξει έναν εύκολο στόχο ενάντια στον οποίο ασκούσε προπαγανδιστικά αυτή τη βία. Ο φασισμός ιστορικά αναπτύχθηκε μετά την ήττα της αριστεράς, χρησιμοποιήθηκε από τα αφεντικά για να συντριβούν τα κινήματα αρχικά και οι κοινωνίες συνολικά και στη συνέχεια ο καπιταλισμός να επανακάμψει ως δύναμη σωτηρίας.

Η δημιουργία γκέτο και η υποβάθμιση της αξίας της ανθρώπινης ζωής (είτε αυτή συμβαίνει στα σύνορα και στα δουλεμπορικά, είτε στις γειτονιές της Αθήνας ή στα εργασιακά κάτεργα) είναι, εκτός των άλλων, μια ιστορική ήττα της αριστεράς η οποία άνοιξε το δρόμο για τις «λύσεις» της ακροδεξιάς.

Ως απάντηση στην επίθεση του κεφαλαίου που διεξάγεται με το πρόσχημα της κρίσης στην Ελλάδα προτάχθηκαν κυρίως το κίνημα των πλατειών και οι βίαιες αντιπαραθέσεις με τις δυνάμεις καταστολής.

Το πρόταγμα της άμεσης δημοκρατίας μπορεί να υλοποιούνταν στις συνελεύσεις γειτονιάς ή σε όσους είχαν σταθερή και οργανική σχέση με τις πλατείες, όμως για τις εκατοντάδες χιλιάδες που κάποια στιγμή έφτασαν να συγκεντρώνονται στην πλατεία Συντάγματος ή «άμεση δημοκρατία» δεν ήταν προφανώς μια οργανωτική πραγματικότητα αλλά ένα σύνθημα το οποίο εναλλασσόταν με κατάρες ενάντια στους «κλέφτες-προδότες-πολιτικούς». Μια πολιτική ατζέντα δηλαδή που εύκολα υιοθετείται από την ακροδεξιά. Επιπλέον, αυτό που κυριαρχούσε ήταν μια πολιτική επιχειρηματολογία επικεντρωμένη στον «αντιμνη-

μονιακό αγώνα» από την οποία απουσίαζαν (ή υπήρχαν με τελείως υποβαθμισμένο τρόπο) οι μετανάστες, ο ρατσισμός κλπ. Γι' αυτό δεν πρέπει να εκπλήσσει η ευκολία με την οποία εντάχθηκαν στον ακροδεξιό λαϊκισμό τόσο η επιχειρηματολογία για δημιουργία «Επιτροπής Λογιστικού Ελέγχου» όσο και οι αφηρημένες αναφορές στην άμεση δημοκρατία και την αυτοοργάνωση (σε συνδυασμό βέβαια με αναφορές στην αναγκαιότητα μιας νέας Μακρονήσου για τον εσωτερικό εχθρό).

Από την άλλη πλευρά, ένα από τα αποτελέσματα του ανεβάσματος του επιπέδου της βίας ήταν η νομιμοποίηση της βίας και της ακροδεξιάς (δεν είναι άλλωστε ασύνηθες οι ίδιοι άνθρωποι που υπερασπίζονται επιθέσεις αναρχικών σε τράπεζες, να υποστηρίζουν και επιθέσεις ακροδεξιών σε μετανάστες – για κάθε πρόβλημα ο κατάλληλος άνθρωπος...). Βέβαια η βία της ακροδεξιάς ασκείται με την ανοχή, την κάλυψη ή και τη συνδρομή της αστυνομίας, γιατί αλλιώς το κοινωνικό κίνημα θα τους είχε συνθλίψει σαν μια κουράδα σκύλου στο πεζοδρόμιο. Πέραν όμως της «δυνατότητας των ακροδεξιών να ασκούν και αυτοί βία», είχαν επιπλέον το πλεονέκτημα να «δίνουν άμεσα λύσεις» – βλ. και το προπαγανδιστικό στερεότυπο του συνταξιούχου που οι χρυσαυγίτες τον συνοδεύουν μέχρι το ΑΤΜ για να πάρει με ασφάλεια τη σύνταξή του (τι ειρωνεία, την ίδια σύνταξη που έχουν πετσοκόψει τα αφεντικά των παρακρατικών...). Καλώς ή κακώς οι λύσεις μέσω της αυτοοργάνωσης και της δημιουργίας δικτύων αλληλεγγύης είναι πιο δύσκολες από τον χρυσαυγίτη που μοιράζει πόρτα-πόρτα κούτες με γάλα και μακαρόνια αφήνοντας το τηλέφωνό του για τα περαιτέρω. Επιπλέον οι έννοιες της αλληλεγγύης και των κοινωνικών δικτύων υφαρπάχθηκαν και «εθνικοποιήθηκαν» (άλλωστε και ιστορικά η φαιά πανούκλα εξαπλώθηκε μιλώντας για «εθνικό σοσιαλισμό»).

Ως αντιπαράθεση λοιπόν στην προοπτική της κοινωνικής απελευθέρωσης, αφεντικά και ΜΜΕ έστρωσαν το δρόμο προς τον ολοκληρωτισμό, ο οποίος εμφανίζεται ως ένα κίνημα ενάντια στο κατεστημένο, κίνημα που δεν διστάζει να χρησιμοποιήσει τη βία για να υπερασπιστεί τον «λαό». Αφεντικά και ΜΜΕ, το δρόμο που οι ίδιοι έστρωσαν, δεν χάνουν ευκαιρία στη συνέχεια να τον καταδικάζουν μετά βδελυγμίας...

Μια κοινωνία που έχασε την πίστη της στον πολιτικό κόσμο (αντιδρώντας σαν απατημένοι σύζυγοι) είναι σε μεγάλο ποσοστό πρόθυμη να ευθυγραμμισθεί με τις προσταγές του μίσους και της μισαλλοδοξίας.

Γι' αυτό το λόγο εξάλλου, η καταγγελία των ναζιστικών συμμοριών ως βίαιων, λούμπεν στοιχείων στην ουσία αποτελεί διαφήμισή τους, τη στιγμή που ο λαός διψάει για αίμα και εκδίκηση.

Οι κήρυκες τους μίσους λένε πράγματα που ο λαός θέλει να ακούσει και από το «έξω όλοι οι μετανάστες» στο «θάνατος στους μετανάστες» η απόσταση είναι μικρή.

Δεν είναι πιθανή η εκδοχή ότι θα φτάσουμε σε ένα φασισμό του μεσοπολέμου, ούτε ότι οι επιθέσεις στους μετανάστες θα λάβουν τις διαστάσεις των αντισημιτικών πογκρόμ, καθώς οι μετανάστες, εκτός των άλλων χρήσεών τους, είναι πηγή τεράστιων εσόδων.

Ένα νεοναζιστικό κοινοβουλευτικό κόμμα που θα διατηρούσε τις πρακτικές του μακρόπροθεσμα θα οδηγούσε σε εμφυλιοπολεμική αντιπαράθεση καθώς θα ερχόταν στην κεντρική πολιτική σκηνή η εγκληματική δραστηριότητα του πεζοδρομίου που μέχρι τώρα παραμένει στην σκιά. Ο εμφύλιος πόλεμος ωστόσο δεν φαντάζει επιλογή της κυριαρχίας (τουλάχιστον προς το παρόν...). Ούτε όμως η επί μακρόν εγκατάλειψη της βίαιης και μαφιόζικης πρακτικής είναι ρεαλιστική επιλογή για ένα νεοναζιστικό κόμμα, καθώς αυτό θα σήμαινε αυτοακύρωσή του (μετατροπή του σε κοινοβουλευτική δύναμη «ήπιου» ρατσισμού και αντικατάστασή του στο δρόμο από μια άλλη οργάνωση βίας).

Η ύπαρξη ενός νεοναζιστικού κοινοβουλευτικού κόμματος εξυπηρετεί τη στρατηγική της έντασης και της απειλής της «ανωμαλίας» που επισείονται ως δαμόκλειος σπάθη για να αποκατασταθεί η ομαλότητα, δηλαδή για την επαναφορά στην παραδοσιακή πολιτική τάξη.

Επιπλέον, καθώς οι κοινωνικές πρακτικές και τα οράματα που υπερβαίνουν συνολικά το πολιτικό σύστημα παρουσιάζονται ως το ένα άκρο και οι νεοναζί ως το άλλο, επιδιώκεται η εξουδετέρωση της διάχυτης κοινωνικής αντιπολίτευσης. Οι επιπτώσεις δηλαδή στην ελληνική κοινωνία από την ανάδειξη της πιθανότητας ενός φασιστικού κινήματος θα είναι καταστροφικές και οι Έλληνες έχουν πιο πολλά να χάσουν από ό,τι οι μετανάστες. Η υπεράσπιση των μεταναστών είναι τόσο υπεράσπιση των κατακτήσεών μας που αφαιρούνται όσο και υπεράσπιση της δυνατότητάς μας για αγώνα προς την κοινωνική απελευθέρωση.

Τέλος, καθώς η ρητορεία των νεοναζί για το «μεταναστευτικό» δεν διαφέρει και τόσο από εκείνη της κυβέρνησης, οι «ακραίες» προτάσεις των νεοναζί κάνουν τις προτάσεις της κυβέρνησης να φαίνονται ρεαλιστικές, ανθρωπιστικές και αναγκαίες. Μακροπρόθεσμα, οι χωρίς χαρτιά κάπως θα ενταχθούν στην παραγωγή. Έχουμε ήδη αναφέρει ότι σκοπός του καπιταλισμού δεν είναι η εξαφάνιση των χωρίς χαρτιά αλλά η όσο το δυνατόν μεγαλύτερη «αξιοποίησή» τους. Όποιος εκμεταλλεύεται ένα κοπάδι δεν θέλει να το εξαφανίσει αλλά να εξασφαλίσει το προνόμιο του σφαγέα.

Σήμερα οι μετανάστες χρησιμοποιούνται για την εδραίωση της κατάστασης εκτάκτου ανάγκης, αύριο θα αποτελέσουν φτηνό και χωρίς δικαιώματα εργατικό δυναμικό – και ποια συνθήκη δημιουργεί μεγαλύτερα περιθώρια εκμετάλλευσης από το διάχυτο φόβο σε συνδυασμό με τη δυνατότητα αυθαίρετης φυλάκισης και απέλασης όσων μεταναστών διανοηθούν σε οργανωθούν σε σχηματισμούς αγώνα στα εργασιακά κάτεργα; Συνήθως, όταν μια συνθήκη συγκροτείται ως παράδειγμα, έχει την τάση να εξαπλώνεται.

Από το κυνήγι μαγισσών λοιπόν, οι Έλληνες έχουν να χάσουν πολύ περισσότερα από ό,τι οι μετανάστες. Αυτό δεν φαίνεται να το συνειδητοποιεί η Αριστερά...

Το κυνήγι μαγισσών και η στάση της αριστεράς

Οι περισσότερες οργανώσεις της άκρας αριστεράς (αλλά και ομάδες του αντιεξουσιαστικού χώρου) αντιμετώπισαν τις εξαγγελίες Χρυσοχοϊδη-Λοβέρδου ως προεκλογικό τρुक και ο πολιτικός λόγος που άρθρωσαν έμοιαζε να ωθείται περισσότερο από την ανησυχία τους να μην μετατοπιστεί ο δημόσιος λόγος από το προνομιακό (όπως νομίζουν) έδαφος του «αντιμνημόνιου» παρά να πηγάζει από την κατανόηση των πραγματικών επιπτώσεων ενός σύγχρονου κυνηγιού μαγισσών.

Το ΚΚΕ, ενώ αναπτύσσει ένα σχετικά θετικό λόγο ως προς το μεταναστευτικό, είναι ταυτόχρονα απρόθυμο να αντιπαρατεθεί έμπρακτα με τους φασίστες (οι οποίοι αναπτύσσονται σε λαϊκές γειτονίες παραδοσιακής ισχύος του κόμματος) και είναι παραπάνω από πρόθυμο να συγκρουστεί βίαια με την άκρα αριστερά και τους αναρχικούς. Το ΚΚΕ μοιάζει να χρησιμοποιεί τη «θεωρία των άκρων» με τον ίδιο τρόπο που το κάνει η κυβέρνηση, θέλοντας να εμπεδώσει την αρχή ότι «όποιος αγωνίζεται πρέπει να το κάνει μέσα από τη ασφάλεια του κόμματος». Όταν το κόμμα απειλείται με απώλεια του ελέγχου αγώνων καθώς σε αυτούς συμμετέχουν και δυνάμεις της κοινωνικής αμφισβήτησης, τότε πρέπει στο κάδρο να εισαχθούν και οι ακροδεξιοί, ώστε οι εργαζόμενοι να αποκηρύξουν εξίσου τις δύο απειλές. Πώς αλλιώς μπορεί να εξηγηθεί ότι μέλος του ΠΑΜΕ παρουσίασε στους απεργούς της Χαλυβουργίας τους νεοναζί αναφωνώντας «όλη η Ελλάδα είναι μαζί μας»;

Η «ήπια αριστερά» που ονειρεύεται την επιστροφή στη σοσιαλδημοκρατική διαχείριση έχει φτάσει να υιοθετεί τόσο την κρατική φρασεολογία (μιλώντας για «λαθρομετανάστες») όσο και την κρατική ρητορεία, παραδεχόμενη ότι «οι μετανάστες είναι πρόβλημα». «Διαφοροποιείται» λέγοντας ότι το «πρόβλημα» δεν λύνεται με «ακραίους» και αστυνομικές επιχειρήσεις. Μιλάει δηλαδή τη γλώσσα της εξουσίας και απλά γκρινιάζει γιατί το «μεταναστευτικό» αντικατέστησε στο δημόσιο λόγο τον «αντιμνημονιακό αγώνα».

Μια άλλη οπτική, αυτή της πολύχρωμης και καλόβολης πολυπολιτισμικότητας και της υποστήριξης της οργάνωσης των μεταναστών στη βάση της εθνικής τους καταγωγής, συνεντρίβη μπροστά στη θλιβερή εικόνα αντιπροσώπων μεταναστευτικών κοινοτήτων στο πλευρό του Παπουτσή κατά τη διάρκεια των δηλώσεών του ενάντια στους 300 απεργούς πείνας, οι ίδιοι αντιπρόσωποι μεταναστευτικών κοινοτήτων που εμφανίστηκαν πρόσφατα στο πλευρό του Χρυσοχοϊδη για να στηρίξουν την πολιτική του για τα στρατόπεδα συγκέντρωσης.

Μια οπτική του κοινωνικού κινήματος η οποία προέτασε το «είμαστε όλοι μετανάστες» και έτρεφε ελπίδες για ένα νέο επαναστατικό υποκείμενο (καθώς «οι αλβανοί μετανάστες 2ης γενιάς θα εντάσσονταν μαζικά στο κοινωνικό κίνημα») έφτασε σε μια στάση πλήρους αμηχανίας, βλέποντας αλβανούς μετανάστες να συμμετέχουν σε πογκρόμ εναντίον άλλων μεταναστών, πογκρόμ οργανωμένα από νεοναζί.

Εξίσου προβληματική αποδείχθηκε η «σκληρή ταξική» ανάλυση η οποία θεωρεί το καθεστώς εξαίρεσης δευτερεύον ως προς την εκμετάλλευση της εργασίας, χωρίς να αντιλαμβάνεται ότι το καθεστώς εξαίρεσης είναι μια τελείως διαφορετική διάσταση της εκμετάλλευσης. Όταν σε έναν άνθρωπο που στοιβάχτηκε με εκατοντάδες άλλους σε ένα κέντρο κράτησης, που τον εξευτέλισαν άντρακλες της αστυνομίας για να κάνουν τους καμπόσους, που τον κυνήγησαν παρακρατικοί, όταν σε αυτόν τον άνθρωπο λες ότι καλά όλα αυτά αλλά βασικά πρέπει να έχει «μίσος ταξικό», όταν υποτάσσεις το καθεστώς εξαίρεσης στα ζητήματα εργασιακής εκμετάλλευσης, τότε σύντομα όχι μόνο η εργασία αλλά και η κοινωνία συνολικά θα κυριαρχηθεί από το καθεστώς εξαίρεσης. Είναι επίσης χαρακτηριστικό ότι ενώ πολύ συχνά μια σειρά από αγώνες κατακρίνονταν γιατί ήταν «διαταξικοί», σπανιότατα κατακρίθηκαν αγώνες γιατί ήταν «εθνικοί», δηλαδή ελληνικοί, και όποτε έγινε αυτό, η ευθύνη αποδιδόταν στους μετανάστες «που δεν αγωνίζονται».

Λοιπόν, δεν είμαστε όλοι μετανάστες, όπως και το πάρκο Ζουκότι στη Νέα Υόρκη δεν είναι πλατεία Ταχρίρ. Δεν είμαστε όλοι μετανάστες, ούτε οι μετανάστες είναι απλά τμήμα της εργατικής τάξης και πρέπει να στελεχώσουν τις ελληνικές οργανώσεις, όπως μεγάλωψυχα τους προτείνουν κάποιοι. Μ' αυτά και μ' αυτά φτάσαμε σήμερα να πρέπει να προσπαθήσουμε να πείσουμε ότι *οι μετανάστες είναι άνθρωποι*.

Εδώ βέβαια έχουμε φτάσει στο σημείο να ακούμε ότι οι μετανάστες είναι πρόβλημα, γιατί πάνω που τα πηγαίναμε τόσο καλά με τη ριζοσπαστικοποίηση του ελληνικού λαού μέσα από τον αντιμνημονιακό αγώνα και τις πλατείες, οι μετανάστες μάς χάλασαν τη δουλειά γιατί εξαιτίας τους αναπτύχθηκαν οι φασίστες...

Επαναφορά του κοινωνικού ζητήματος

Μπορούμε βέβαια απλά να περιμένουμε μέχρις ότου η πλειοψηφία τρομάξει από «τους ακραίους νεοναζί» και επιστρέψει στην ασφάλεια των κυβερνητικών κομμάτων οπότε οι (παρα)κρατικοί υπάλληλοι θα επιστρέψουν στην εφεδρεία και στις συνήθειες ασχολίες τους, το «φασιστικό κίνημα» θα αποσυρθεί και θα επανέλθουμε στον συνήθη διάχυτο ρατσισμό.

Δηλαδή θα είμαστε ικανοποιημένοι επειδή απέναντί μας δεν θα βρίσκεται ο λούμπεν φασισμός αλλά ο γνώριμος πανταχού παρών ρατσισμός, ενώ η επα-

νεμφάνιση του «φασιστικού κινήματος» θα παραμένει στη διακριτική ευχέρεια των αφεντικών.

Όπως είδαμε, ο θεσμικός ρατσισμός είναι αυτός που ενισχύει τον φασισμό, για να ενισχυθεί με τη σειρά του από αυτόν, καθώς το κράτος πρέπει να εφαρμόσει ρατσιστικές πολιτικές «για να αποτραπεί η άνοδος του φασισμού». Από την άλλη, ο θεσμικός ρατσισμός, δηλαδή η επίσημη πολιτική της Ε.Ε., σκοτώνει απείρως περισσότερο από ό,τι οι φασιστικές συμμορίες: το περσινό καλοκαίρι πάνω από 1.500 άνθρωποι έχασαν τη ζωή τους προσπαθώντας να περάσουν από τη Λιβύη στην Ιταλία δια θαλάσσης και ενώ η περιοχή ήταν γεμάτη από πλοία του ΝΑΤΟ που περιπολούσαν για να αποτρέψουν επίθεση του Καντάφι αλλά δεν πρόσεξαν τα σαπιοκάραβα που έπλεαν ακυβέρνητα, με χαλασμένες μηχανές και γεμάτα ανθρώπους που τελικά πέθαναν βασανιστικά από τη δίψα. Επίσης ο θεσμικός ρατσισμός είναι ευέλικτος: το «Clandestino» του Manu Chao μπορεί να ακούγεται σε σούπερ-μάρκετ, μπαρ κι εμπορικά κέντρα την ίδια ώρα που ανακοινώνονται στρατόπεδα συγκέντρωσης και τα αφεντικά μπορούν να παραλαμβάνουν μελέτες για το πόσους παραπάνω μετανάστες χρειάζονται την ίδια ώρα που ανακοινώνουν ότι εδώ και χρόνια δεν χωράνε πλέον άλλοι.

Η κεντρική ανάδειξη του ζητήματος των μεταναστών με όλες της πτυχές του, η ανάδειξη του ζητήματος ως πρωτοβουλία και επιλογή του κοινωνικού κινήματος και όχι ως ενοχική απάντηση όταν αυτό τίθεται από τον αντίπαλο, είναι προϋπόθεση για την επαναφορά του κοινωνικού ζητήματος.

Σε ό,τι αφορά την Ελλάδα, η τεράστια δυναμική του κοινωνικού κινήματος που ήρθε στην επιφάνεια το Δεκέμβρη του '08, έχει κάθε δυνατότητα να αποκρούσει την έφοδο των αφεντικών, αρκεί να συνειδητοποιήσει τόσο τη δύναμη τη δική του όσο και τη σπουδαιότητα του ζητήματος.

Αρκεί να συνειδητοποιήσει ότι πέραν του δημόσιου αντιλόγου στην κρατική προπαγάνδα (εκεί επιθυμεί να συμβάλει και το παρόν κείμενο) ο αγώνας «για» και «με» τους μετανάστες πρέπει άμεσα να πάρει τη θέση που του ανήκει στο αλληλένδετο και αδιαχώριστο πλαίσιο αγώνα που συναρθρώνει τη δημιουργία δικτύων αλληλεγγύης και αντιθεσμών, την υπεράσπιση των δημόσιων αγαθών και την αυτοοργάνωση στις γειτονιές.

Η αλληλεγγύη στους μετανάστες είναι ο καθοριστικός παράγοντας για να μην χαθούμε στη ζοφερή δυστοπία του ολοκληρωτισμού που οικοδομείται από την κατάσταση εκτάκτου ανάγκης.

clandestina, Απρίλιος 2012

Περιεχόμενα 1^{ου} τεύχους

- Silvia Federici, George Caffentzis, *Να ξαναχτίσουμε τη μυρμηγκοφωλιά τους;*
- Anselm Jappe, *Οπαδοί της αποανάπτυξης, ακόμη μια προσπάθεια...!*
- George Caffentzis, *Η χρηματοπιστικοποίηση ως πόλεμος*
- Silvia Federici, George Caffentzis, *Σημειώσεις για μια συζήτηση με θέμα την πολεμική παραγωγή και τον καπιταλισμό*
- Raj Patel, *Της γης οι πεινασμένοι*
- Massimo De Angelis, *Κρίσεις: νεοφιλελεύθερα αδιέξοδα και πολιτική ανασύνθεση*
- *Μαγικές εικόνες...*
- Silvia Federici, George Caffentzis, *Τι είναι τελικά αυτή η κρίση;*
- Silvia Federici, *Αφρική: κυνήγι μαγισσών, παγκοσμιοποίηση, φεμινιστική αλληλεγγύη*
- *Οι πόλεμοι στα Βαλκάνια ήταν η αρχή...*
- Περιβαλλοντικό Δίκτυο Ιθαγενών, *Gourmet REDD: το τραπέζι είναι στρωμένο*
- Seth Tobocman, Doug Henwood, *Η μεγάλη κατάρρευση*

κυκλοφορούν από τις εκδόσεις των ξένων

Critical Art Ensemble

Η μηχανή της σάρκας

Andréa Doria

**Η εξαιρετική περίπτωση
μιας συνηθισμένης ιστορίας**

Anselm Jappe

**Το τέλος της τέχνης
στον Αντόρνο και τον Ντεμπόρ**

Ομάδα Retort

(Iain Boal, T.J.Clark, Joseph Matthews, Michael Watts)

Καταπονημένες Δυνάμεις

Κεφάλαιο και θέαμα στη νέα εποχή του πολέμου

Εξεγερμένος υποδιοικητής Μάρκος

Ιστορίες για τους ανθρώπους του καλαμποκιού

Gruppe Krisis, Norbert Trenkle, Anselm Jappe

Κείμενα για την εργασία και την κρίση

Silvia Federici

Ο Κάλιμπαν και η Μάγισσα

Κώστας Δημητρίου

Ο ΙΧ άνθρωπος και οι υποθαλάσσιες αρτηρίες του

υπό έκδοση

Raoul Vaneigem

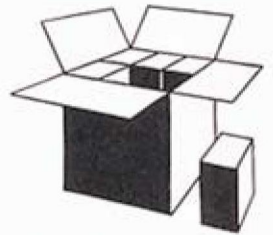
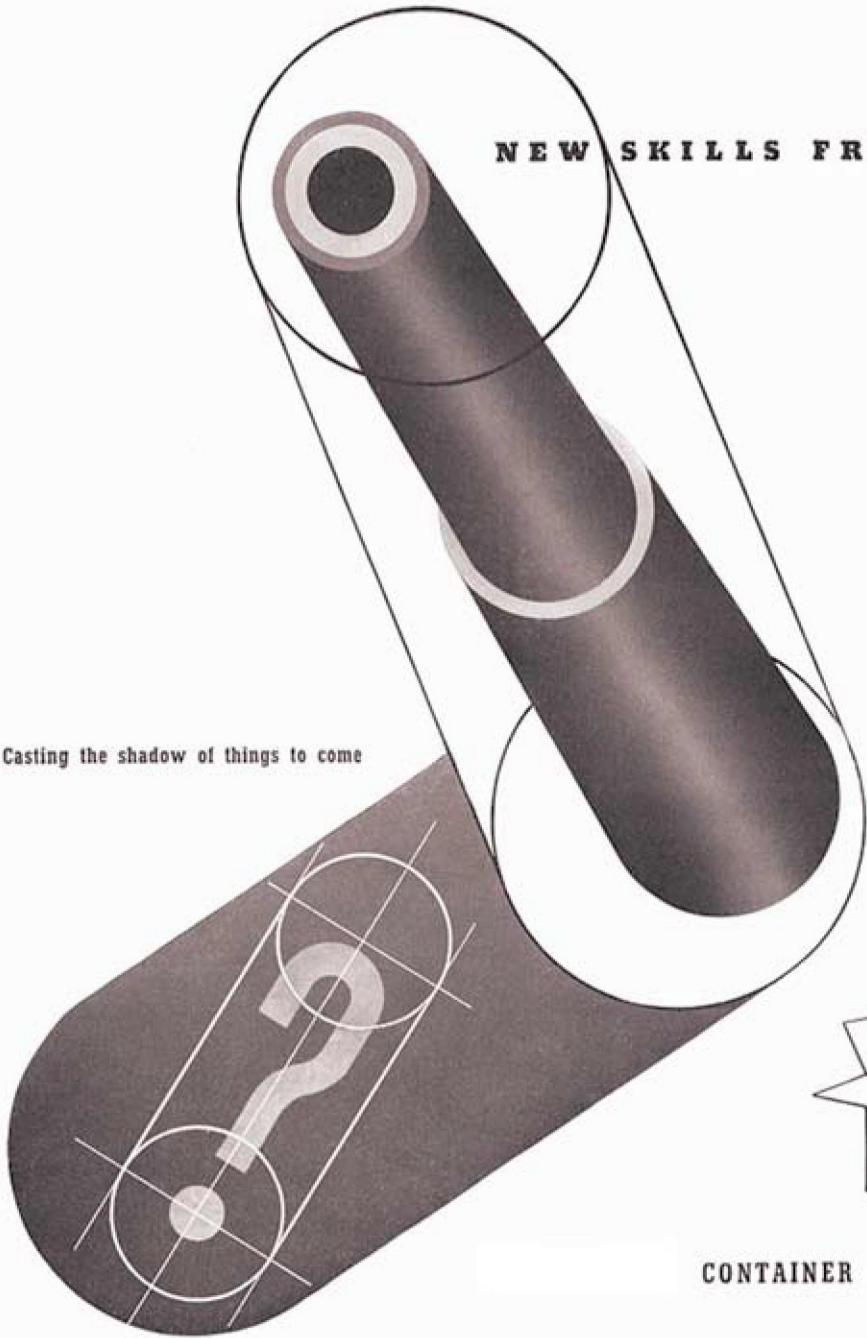
**Γράμμα στα παιδιά μου και στα παιδιά
του επερχόμενου κόσμου**

<http://www.disobey.net/hotel/>

E-mail: hotel@disobey.net

NEW SKILLS FROM WAR

Casting the shadow of things to come

CONTAINER CORPORATION